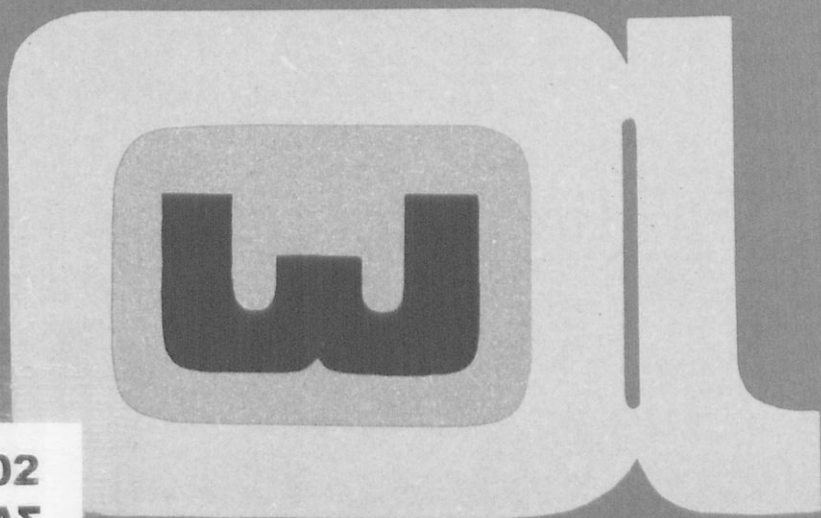

ΕΛΕΝΗΣ ΑΝΑΣΤΟΥ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ - ΔΑΜΙΑΝΟΥ

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ
ΤΗΣ
ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ Δ' ΤΑΞΗ
ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

002
ΚΛΣ
ΣΤ2Α
220

ΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΑΘΗΝΑ 1981

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ
ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ

Με βάση τις Ελληνικές Κοινωνικές Επιστήμες
ήδη από την εποχή των Ελλήνων και των Ρωμαίων
παρατηρούμε ότι οι Έλληνες, οι Ρωμαίοι και οι
Βυζαντινοί είχαν διαφορετικές αντιλήψεις

ΕΤ
89
Χαραλαμπίδου - Δαμιανού
ΣΧΒ
Εργη
Αραβίου

ΕΛΕΝΗΣ ΑΝΑΣΤΟΥ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ - ΔΑΜΙΑΝΟΥ

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ Δ' ΤΑΞΗ
ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1981

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

002
WAE
ET2A
220

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ

ΤΗΣ ΤΡΙΤΗΣ ΤΑΞΗΣ
ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΣΧΟΛΕΙΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ
ΕΔΩΡΗΣΑΤΟ

Αρχι-Εκδ. Βολιζιάν

Αύξ. Αριθ. Είσαγ. 2447 Έτος 1981

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ - ΛΕΞΕΙΣ - ΦΘΟΓΓΟΙ - ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Προτάσεις

Βρισκόμαστε μέσα στην τάξη του σχολείου μας. Βλέπουμε
τά πρόσωπα και τά πράγματα, πού υπάρχουν εκεί. Ἄς μιλήσου-
με γιά μερικά ἀπ' αὐτά.

Πρῶτα πρῶτα μπορούμε νά ποῦμε:

Ἡ αἴθουσα εἶναι μεγάλη.

Αὐτό πού εἶπαμε εἶναι μία φράση, πού μᾶς δίνει ἓνα νόημα.
Αὐτή ἡ φράση λέγεται πρόταση.

Ἐπίσης μπορούμε νά ποῦμε καί ἄλλες προτάσεις:

Τά θρανία εἶναι μικρά.

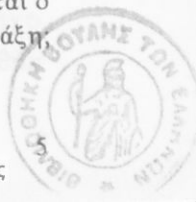
Τά παράθυρα εἶναι μεγάλα.

Ὁ δάσκαλος διδάσκει.

Τά παιδιά προσέχουν.

Πρόταση εἶναι κάθε φράση μέ ἀπλό νόημα.

ΑΣΚΗΣΗ 1.— Ἀπάντησε στίς ἀκόλουθες ἐρωτήσεις μέ ὀλόκλη-
ρες προτάσεις: Ὁ πίνακας εἶναι ἄσπρος ἢ μαῦρος; Τά παιδιά μέσα
στήν τάξη εἶναι πολλὰ ἢ λίγα; Ποῦ βρίσκεται ἡ ἔδρα; Ποῦ κάθεται ὁ
δάσκαλος; Ποῦ κάθονται τά παιδιά; Πόσα παράθυρα ἔχει ἡ τάξη;
(Γράψε τίς προτάσεις πού σχημάτισες).

Προτάσεις με τοπικούς ή χρονικούς προσδιορισμούς

‘Ελένη, στάσου *έδω*.

‘Ο ήλιος λάμπει *στά βουνά*.

Τό αεροπλάνο πέταξε *πάνω από τά σύννεφα*.

Τό λεωφορείο σταμάτησε *στήν πλατεία*.

Οί λέξεις *έδω*, *στά βουνά*, *πάνω από τά σύννεφα*, *στήν πλατεία*, προσδιορίζουν, δηλαδή φανερώνουν, τόν τόπο καί λέγονται **τοπικοί προσδιορισμοί**.

‘Ο ‘Αντώνης περνάει *κάθε πρωί* από τόν κήπο.

Τό καλοκαίρι θά πᾶμε στό νησί.

Φτάσαμε *στήν κορυφή* τοῦ βουνοῦ *τά χαράματα*.

Αὔριο θά κόψουμε λουλούδια γιά τό βάζο.

Οί λέξεις *κάθε πρωί*, *τό καλοκαίρι*, *τά χαράματα*, *αὔριο* προσδιορίζουν τό χρόνο καί λέγονται **χρονικοί προσδιορισμοί**.

ΑΣΚΗΣΗ: Γράψε τέσσερις προτάσεις με τοπικούς καί τέσσερις με χρονικούς προσδιορισμούς.

Λέξεις

‘Ο
δάσκαλος
διδάσκει } Αυτή ή πρόταση έχει τρεις λέξεις

‘Η
αΐθουσα
είναι
μεγάλη } Αυτή ή πρόταση έχει τέσσερις λέξεις.

Κάθε πρόταση γίνεται με λέξεις. Με λέξεις μπορούμε νά σχηματίσουμε όποια πρόταση θέλουμε καί νά φανερώσουμε καθετί πού έχουμε στό νοῦ μας.

ΑΣΚΗΣΗ 2.— Γράψε 5 λέξεις πού νά φανεράνουν πρόσωπα ή πράγματα από όσα βλέπεις μέσα στην τάξη του σχολείου ή μέσα στο σπίτι σου.

Φθόγγοι. Γράμματα

$\varphi-\omega-\varsigma = \varphi\omega\varsigma$

$\theta-\epsilon-\acute{o}-\varsigma = \theta\epsilon\acute{o}\varsigma$

Οί λέξεις αυτές γίνονται από διάφορες φωνές, πού τίς ονομάζουμε **φθόγγους**: π.χ. ή λέξη $\varphi\omega\varsigma$ έγινε από 3 φθόγγους: $\varphi-\omega-\varsigma$.

“Όταν γράφουμε τή λέξη $\varphi\omega\varsigma$, μεταχειριζόμαστε τρία γραπτά σημάδια: $\varphi-\omega-\varsigma$. δηλαδή γράφουμε τρία **γράμματα**.

“Όταν γράφουμε τή λέξη $\theta\epsilon\acute{o}\varsigma$, μεταχειριζόμαστε τέσσερα **γράμματα**.

Γιά νά γράψουμε κάθε λέξη μεταχειριζόμαστε **γράμματα**.

ΑΣΚΗΣΗ 3.— Πόσα γράμματα μεταχειρίζεσαι, όταν γράφεις τό βαφτιστικό σου όνομα; Μέ πόσα γράμματα γράφεται τό οικογενειακό σου όνομα; Μέ πόσα γράμματα γράφεται καθεμιά από τίς λέξεις: *βιβλίο, τετράδιο, μολύβι, καλός, αγαπώ, γελώ*;

Τό άλφάβητο

1. Γράμματα μικρά (τυπογραφικά)

α	β	γ	δ	ε	ζ	η	θ
άλφα	βήτα	γάμα	δέλτα	έψιλο	ζήτα	ήτα	θήτα

ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π
γιῶτα	κάπα	λάμδα	μί	νί	ξί	ὄμικρο	πί
ρ	σ (ς)	τ	υ	φ	χ	ψ	ω
ρό	σίγμα	ταῦ	ῦψιλο	φί	χί	ψί	ὠμέγα

2. Γράμματα κεφαλαῖα (τυπογραφικά)

Α	Β	Γ	Δ	Ε	Ζ	Η	Θ	Ι	Κ	Λ	Μ
Ν	Ξ	Ο	Π	Ρ	Σ	Τ	Υ	Φ	Χ	Ψ	Ω

Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἔχει 24 γράμματα. Ὅλα μαζί λέγονται **ἑλληνικό ἀλφάβητο**. Τά γράμματα ἔχουν ὀρισμένη σειρά, ὀρισμένο σχῆμα καί ὀρισμένη ὀνομασία.

Ὅπως βλέπουμε στοὺς παρακάτω πίνακες τά γράμματα εἶναι δύο εἰδῶν: **μικρά** καί **κεφαλαῖα**.

ΑΣΚΗΣΗ 4.— Νά βρεῖς 5 λέξεις πού νά φανερώνουν πράγματα πού βλέπεις στό σπίτι. Γράψε τίς λέξεις αὐτές πρῶτα μέ μικρά γράμματα τυπογραφικά, ἔπειτα μέ κεφαλαῖα τυπογραφικά.

Ἐρωτήσεις

1) Τί λέγεται πρόταση; — 2) Ἀπό τί σχηματίζεται μιά πρόταση; — 3) Ἀπό τί σχηματίζεται μιά λέξη; — 4) Πόσα γράμματα ἔχει τό ἑλληνικό ἀλφάβητο; — 5) Πῶς ὀνομάζονται τά γράμματα μέ κανονικὴ σειρά (δηλαδή ἀπό τὴν ἀρχὴ πρὸς τό τέλος: ἀλφα, βῆτα, γάμα κτλ.);

ΦΩΝΗΕΝΤΑ ΚΑΙ ΣΥΜΦΩΝΑ

ΦΩΝΗΕΝΤΑ

Τά φωνήεντα είναι έφτά:

α, ε, η, ι, υ, ο, ω.

ό ά-έ-ρας, ή Ή-ρα, ή ώ-ρα.

ΣΥΜΦΩΝΑ

Τά σύμφωνα είναι δεκαεφτά:

β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν,
ξ, π, ρ, σ (ς), τ, φ, χ, ψ.

βα-ρέ-λι, γά-τα, δέ-μα, ζα-ρώ-νω.

ΑΣΚΗΣΗ 5.— Λέξεις για όρθογραφία:

βαρέλι, γάτα, δέμα, ζαλάδα, θρόνος, καλά, λάδι, μάθημα, ναός, ξύλο, παπί, ράβω, σανίδα, τρέχω, φανάρι, χαρά, ψάρι.

ΑΣΚΗΣΗ 6.— Βάλε μία γραμμούλα κάτω από κάθε φωνήεν πού έχουν οί παραπάνω λέξεις.

Φωνήεντα βραχύχρονα, μακρόχρονα καί δίχρονα.

Τά φωνήεντα είναι:

1) βραχύχρονα:

ε, ο,

2) μακρόχρονα:

η, ω,

3) δίχρονα :

a, ι, υ.

ΑΣΚΗΣΗ 7.— Λέξεις για ὀρθογραφία:
τό νερό, ὁ ναός, ἡ χώρα, τό ξύλο, τό ξυλάκι, τό ποτάμι, τρέχω, θέλω,
δένω, τό πόδι, ἡ θήκη, τό μάθημα.

ΑΣΚΗΣΗ 8.— Στίς παραπάνω λέξεις βάλε κάτω ἀπό τά βραχύ-
χρονα φωνήεντα ἓνα σημάδι τέτοιο $\smile$, κάτω ἀπό τά μακρόχρονα βάλε
μιὰ γραμμούλα — καί κάτω ἀπό τά δίχρονα σημείωσε ἓνα μικρό
σταυρό.

Ἐρωτήσεις

- 1) Πόσα καί ποιὰ εἶναι τά φωνήεντα;
- 2) Πόσα καί ποιὰ εἶναι τά σύμφωνα;
- 3) Ποιὰ εἶναι τά βραχύχρονα φωνήεντα, ποιὰ εἶναι τά μακρόχρονα καί
ποιὰ εἶναι τά δίχρονα;

ΔΙΨΗΦΑ ΦΩΝΗΕΝΤΑ - ΔΙΨΗΦΑ ΣΥΜΦΩΝΑ

ΔΙΦΘΟΓΓΟΙ

Δίψηφα φωνήεντα

αἶμα (αι = ε)

υἱ-ός τοῦ Θεοῦ (υι = ι)

εἰκόνα (ει = ι)

οὐρανός (ο + υ = ου)

οἱ τοῖχοι (οι = ι)

1. Τά δύο φωνήεντα *α* καί *ι* μαζί προφέρονται σάν *ε*:
σημαία.

2. Τά δύο φωνήεντα *ε* καί *ι* μαζί προφέρονται σάν ἕνα *ι*:
κλείνω, εἴκοσι.

3. Τά δύο φωνήεντα *ο* καί *ι* μαζί προφέρονται σάν ἕνα *ι*:
κάτσοι.

4. Τά δύο φωνήεντα *υ* καί *ι* μαζί προφέρονται σάν ἕνα *ι*:
υἱός τοῦ Θεοῦ.

5. Τά δύο φωνήεντα *ο* καί *υ* μαζί προφέρονται σάν ἕνα
φωνήεν: οὐρά, τοῦ οὐρανοῦ.

Ἔτσι ἔχουμε πέντε ζευγάρια ἀπό φωνήεντα:

αι, ει, οι, υι, ου.

Αὐτά τά ζευγάρια λέγονται **δίψηφα φωνήεντα**, γιατί τό
καθένα ἔχει δύο γράμματα (δύο ψηφία), ἀλλά προφέρεται σάν
ἕνα φωνήεν.

Τά δίψηφα φωνήεντα εἶναι *μακρόχρονα*. Τό *οι* καί τό *αι* ὁμοίως
ὅταν εἶναι στό τέλος τῆς λέξεως εἶναι *βραχύχρονα*.

Τό αυ και τό ευ

<i>av</i> = <i>αβ</i>	<i>av</i> = <i>αφ</i>	<i>ευ</i> = <i>εβ</i>	<i>ευ</i> = <i>εφ</i>
αύγό	αυτί	εὐγενικός	εὐτυχία
αὔριο	ναύτης	Εὐρώπη	εὐχάριστος.

Τά δύο φωνήεντα *a* και *v* μαζί κάνουν ένα ζευγάρι *av* πού ἔχει διπλή προφορά: *αβ* και *αφ* (αὔριο, αὔξηση).

Τά δύο φωνήεντα *e* και *v* μαζί κάνουν ένα ζευγάρι *ευ* πού ἔχει κι αυτό διπλή προσφορά: *εβ* και *εφ* (εὐλογῶ, εὐκολος).

ΑΣΚΗΣΗ 9.— Παροιμίες: "Οποιος γυρεύει τά πολλά χάνει και τά λίγα. — Φασούλι τό φασούλι γεμίζει τό σακούλι — "Ἐχει και ὁ τοίχος αυτιά. — "Όσα δέ φτάνει ἡ ἀλεπού τά κάνει κρεμαστάρια. — Οὔτε ὁ Αὐγουστος χειμῶνας οὔτε ὁ Μάρτης καλοκαίρι. — Τό αἷμα νερό δέ γίνεται. — Τά λόγια εἶναι εὐκολα, μά δύσκολη ἡ πράξη.
(Τί νόημα ἔχει καθεμιά ἀπό τίς παροιμίες αυτές;)

ΑΣΚΗΣΗ 10.— Βάλε μιά γραμμούλα κάτω ἀπό κάθε *δίψηφο* φωνήεν στίς λέξεις πού ἔχουν οἱ παραπάνω παροιμίες.

Δίψηφα σύμφωνα

<i>μπ</i>	<i>ντ</i>	<i>γκ (γγ)</i>	<i>τσ</i>	<i>τζ</i>
μπαίνω	ντροπή	γκρεμός	τσατσάρα	τζάμι
μπαούλο	ντύνομαι	γκρεμίζω	κορίτσι	Τζαβέλας
μπαρμπούνι	Ντίνος	ἐγγόνι	ἔτσι	τζιτζικας

Στίς παραπάνω λέξεις:

1. Τά δύο σύμφωνα *μ* και *π* μαζί προφέρονται σάν ένα σύμφωνο: *μπ-ά-ρ-μπ-ας*.

2. Τά δύο σύμφωνα ν και τ μαζί προφέρονται σάν ένα σύμφωνο: ντ-ε-ν-ε-κ-ές.

3. Τά δύο σύμφωνα γ και κ μαζί προφέρονται σάν ένα σύμφωνο: γκ-ρ-ε-μ-ός. Τό ίδιο προφέρεται τό γγ στίς λέξεις: έγγόνι, έγγίζω, φεγγάρι.

4. Τά δύο σύμφωνα τ και σ μαζί προφέρονται σάν ένα σύμφωνο: τσ-α-τσ-ά-ρ-α.

5. Τά δύο σύμφωνα τ και ζ μαζί προφέρονται σάν ένα σύμφωνο: τζ-ά-μ-ι.

Δηλαδή έχουμε πέντε ζευγάρια από τέτοια σύμφωνα:

μπ, ντ, γκ (γγ), τσ, τζ.

Αυτά λέγονται **δίψηφα σύμφωνα**, γιατί τό καθένα έχει δύο γράμματα (δύο ψηφία), αλλά προφέρεται σάν ένα σύμφωνο.

ΑΣΚΗΣΗ 11.— Τί έπαθε ό Μπάμπης. 'Ο Μπάμπης ντύθηκε φουστανελάς και φόρεσε τσαρούχια. Έτσι ντυμένος τρέχει καβάλα επάνω σ' ένα ξύλο μεγάλο. Αυτό είναι τό άλογό του. Καμαρώνει ό Μπάμπης και λέει στό φίλο του τόν Ντίνο: «Μή μ' άγγίζεις, γιατί είμαι ό Λάμπρος Τζαβέλας!». 'Αλλά, καθώς τρέχει σάν τσακάλι, πέφτει. Τό ξύλινο άλογο γκρεμίζεται και σπάζει στή μέση. 'Ο Μπάμπης κλαίει. «Ντροπή, Μπάμπη, ντροπή! Έσύ ένας ήρωας σάν τό Σουλιώτη Λάμπρο Τζαβέλα, νά κλαίς σάν μωρό!», τοῦ λέει ό Ντίνος και τρέχει νά τόν σηκώσει.

(Διάβασε καλά τήν παραπάνω διήγηση. Βάλε μιά γραμμούλα κάτω από τά δίψηφα σύμφωνα μπ, ντ, γκ, (γγ), τσ, τζ).

**Πώς διαιρούνται τὰ ἀπλά σύμφωνα
καί τὰ δίψηφα σύμφωνα.**

1) παπί, βέβαια, Φωφῶ, μπορῶ. Τά σύμφωνα π, β, φ, μπ λέγονται **χειλικά**, γιατί προφέρονται μέ τὰ χεῖλη.

2) κακός, γῆ, χάνω, γκρεμός. Τά σύμφωνα κ, γ, χ, γκ λέγονται **λαρυγγικά**, γιατί προφέρονται μέ τό λάρυγγα.

3) τόπι, δαδί, θέλω, ντύνονται. Τά σύμφωνα τ, δ, θ, ντ λέγονται **όδοντικά**, γιατί προφέρονται μέ τὰ δόντια.

4) λαλῶ, ράβω. Τά σύμφωνα λ, ρ λέγονται **ύγρά**, ἢ **γλωσσικά**, καί προφέρονται μέ τή γλώσσα.

5) μάνα, νομός. Τά σύμφωνα μ, ν, λέγονται **ρινικά**, γιατί προφέρονται μέ τή μύτη, πού οἱ ἀρχαῖοι τήν ἔλεγαν ρίνα (λ.χ. *γιατρός ρινολόγος*).

6) σωρός, ζιζάνιο, τσακίζω, τζάμι. Τά σύμφωνα σ, ζ, τσ, τζ λέγονται **συριστικά** ἢ **διπλοδοντικά**, γιατί, ὅταν προφέρονται, ἀκούγεται ἕνας ἦχος σάν σφύριγμα ἀνάμεσα ἀπό τὰ δόντια.

7) ξέρω, ψάρι. Τά σύμφωνα ξ, ψ, λέγονται **διπλά**, γιατί τό καθένα παριστάνει δύο φθόγγους: κσ = ξ, πσ = ψ.

Λοιπόν ἀπό τὰ σύμφωνα ἔχουμε:

1. χειλικά

2. λαρυγγικά

3. ὀδοντικά

π, β, φ, μπ

κ, γ, χ, γκ,

τ, δ, θ, ντ,

4. ύγρά

5. ρινικά

6. συριστικά

7. διπλά

ἢ γλωσσικά

ἢ διπλοδοντικά

λ, ρ,

μ, ν,

σ, ζ, τσ, τζ,

ξ, ψ.

ΑΣΚΗΣΗ 12.— Βάλε τό κατάλληλο σύμφωνο ἢ δίψηφο, μπροστά ἀπό τά παρακάτω γράμματα, γιά νά σχηματίσεις λέξεις:

-ωμί	-οφός	-έφτω	-αρτί	-έλω	-ρέπομαι
-υρί	-ικρός	-ρέχω	-ορός	-ρύβω	-αούλο
-ερό	-αμηλός	-ωνάζω	-άτι	-ράφω	-ρεμίζω
-ἦλο	-υχερός	-ορεύω	-ουμί	-ελῶ	-εκούρι

ΑΣΚΗΣΗ 13.— Τί εἶδους σύμφωνο εἶναι τό καθένα ἀπ' αὐτά πού ἔβαλες, γιά νά σχηματίσεις τίς παραπάνω λέξεις; (δηλαδή: εἶναι χειλικό, λαρυγγικό; κτλ.)

Δίφθογγοι

νεράιδα	χάιδι	κελαηδῶ
	κορόιδο	βόηθα

Στίς λέξεις αὐτές δύο φωνήεντα *α-ι*, *ο-ι*, *α-η*, *ο-η*, προφέρονται μέ μιά φωνή. Αὐτά τά δύο φωνήεντα πού προφέρονται μαζί λέγονται **δίφθογγοι**.

Οἱ δίφθογγοι αὐτοί λέγονται **κύριοι δίφθογγοι**, γιά νά ξεχωρίζουν ἀπό τούς ἄλλους, πού θά δοῦμε ἀμέσως παρακάτω.

Καταχρηστικοί δίφθογγοι

πιάνω	τοῦ παιδιοῦ	ὅποιος	ὁ ἄδειος	τό γυαλί
ἢ γιαγιά	τῶν παιδιῶν	ὅποιοι	τοῦ ἄδειου	δύο δύο
ὁ ἴδιος	τούς ἴδιους	ὅποιους	τούς ἄδειους	ἡ δουλειά

Στή λέξη *πιάνω* τά δύο φωνήεντα *ι-α* προφέρονται μέ μιά φωνή: *π-ιά-νω*. Τό ἴδιο καί στίς ἄλλες λέξεις τά φωνήεντα *ιω*, *ιου*, *ιω*, *οιο*, *οιοι*, *οιου*, *ειο*, *ειου*, *υα*, *υο* (ὁ ἔ-δ-ι-ο-ς, τοῦ π-αι-δ-ιοῦ κτλ).

Αὐτά λέγονται **καταχρηστικοί δίφθογγοι**.

“Όπως βλέπουμε οί καταχρηστικοί δίφθογγοί αρχίζουν από ι (ή από φωνήεντα πού προφέρονται ὅπως τό ι).

ΑΣΚΗΣΗ 14.— **Παροιμίες.** Δυό γάιδαροι μαλώνανε σέ ξένο άχυρώνα. — Χωρίς κατάρτια καί πανιά, ‘Αι-Νικόλα, βόηθα μας. — “Όποιος φυλάει τά ρούχα του έχει τά μισά. — “Άλλαξε ὁ Μανολιός κι έβαλε τά ρούχα του άλλιῶς. — Κολιός καί κολιός από τό ἴδιο βαρέλι. (Νά βρεῖς ποιό νόημα έχει καθεμιά από τίς παροιμίες αυτές.)

ΑΣΚΗΣΗ 15.— Βάλε μιά γραμμή κάτω από τούς κύριους δίφθογγους καί δύο γραμμοῦλες κάτω από τούς καταχρηστικούς στίς λέξεις πού έχουν οί παραπάνω παροιμίες.

Δύο ὅμοια σύμφωνα

Σάββατο	γράμμα	θάρρος
έκκλησία	γεννώ	θάλασσα
‘Ελλάδα	ίππικό	‘Αττική
	φύλλο	γλώσσα

Σέ μερικές λέξεις γράφουμε δύο ὅμοια σύμφωνα, πού προφέρονται σάν ἕνα.

ΑΣΚΗΣΗ 16.— **Φράσεις γιά ὀρθογραφία:** Πολλοί ἄνθρωποι: πολλή βροχή· πολλά παιδιά· πολὺς κόσμος· πολύ κακό. ‘Ελλάδα, “Ελληνας, “Ελληνες, ‘Ελληνισμός. Γαλλία, γαλλικός. Τό κόκκινο τριαντάφυλλο. Τό μάθημα εἶναι γραμμένο. Τρία ἐπί τρία κάνουν ἐννιά. ‘Ο Λυκαβηττός, ὁ ‘Υμηττός. “Όλος ὁ κόσμος· ἄλλος ἄνθρωπος.

‘Ερωτήσεις

1) Πόσα καί ποιά εἶναι τά *δίψηφα φωνήεντα*; — 2) Πῶς πρόφέρεται τό καθένα; — 3) Πόσα καί ποιά εἶναι τά *δίψηφα σύμφωνα*; 4) Ποιά σύμφωνα λέγονται χειλικά, λαρυγγικά, ὀδοντικά, ὕγρά, ρινικά, συριστικά, διπλά; — 5) Γιατί τό κάθε εἶδος ἀπ’ αὐτά ὀνομάζεται ἔτσι; — 6) Πότε δύο φωνήεντα λέγονται *δίφθογγοί*; — 7) Ποιοί *δίφθογγοί* λέγονται *καταχρηστικοί*; — 8) Πῶς προφέρονται *δύο ὅμοια σύμφωνα* σέ μιά λέξη;

ΣΥΛΛΑΒΕΣ - ΣΥΛΛΑΒΙΣΜΟΣ

Ἡ συλλαβή

φῶς	ὄ-χι	ἀ-κού-ω	πο-δή-λα-το
νοῦς	ναύ-της	εὐ-χο-μαι	μα-θή-μα-τα
ὁ, ἡ, τό	εἶ-μαι	ναυ-τι-κός	ἡ-λιο-κα-μέ-νος

Ἡ λέξις φῶς ἀκούγεται μ' ἓνα μόνο ἄνοιγμα τοῦ στόματος· δηλαδή ἔχει μιά **συλλαβή**.

Ἡ λέξις ὄχι ἔχει δύο κομμάτια: ὄ-χι· δηλαδή ἔχει δύο **συλλαβές**.

Ἡ λέξις ἀκούω ἔχει τρία κομμάτια: ἀ-κού-ω· δηλαδή ἔχει τρεῖς **συλλαβές**.

Ἡ λέξις ποδήλατο ἔχει τέσσερα κομμάτια: πο-δή-λα-το· δηλαδή ἔχει τέσσερις **συλλαβές**.

1) Ἡ λέξις πού ἔχει μιά συλλαβή λέγεται **μονοσύλλαβη**: νοῦς.

2) Ἡ λέξις πού ἔχει δύο συλλαβές λέγεται **δισύλλαβη**: ναύ-της.

3) Ἡ λέξις πού ἔχει τρεῖς συλλαβές λέγεται **τρισύλλαβη**: εὐ-χο-μαι.

4) Ἡ λέξις πού ἔχει περισσότερες ἀπό τρεῖς συλλαβές λέγεται **πολυσύλλαβη**: μα-θή-μα-τα.

ΑΣΚΗΣΗ 17.— Γράψε 5 λέξεις μονοσύλλαβες, 5 δισύλλαβες, 5 τρισύλλαβες καί 5 πολυσύλλαβες.

Λήγουσα, παραλήγουσα, προπαραλήγουσα

μα-θη-τής	μα = προπαραλήγουσα
	θη = παραλήγουσα
	τής = λήγουσα

1) Ἡ τελευταία συλλαβὴ σὲ μιὰ λέξι λέγεται **λήγουσα**.

2) Ἡ συλλαβὴ πού εἶναι πρὶν ἀπὸ τὴ λήγουσα λέγεται **παραλήγουσα**.

3) Ἡ συλλαβὴ πού εἶναι πρὶν ἀπὸ τὴν παραλήγουσα λέγεται **προπαραλήγουσα**.

ΑΣΚΗΣΗ 18.— Γράψε 10 λέξεις τρισύλλαβες ἢ πολυσύλλαβες. Νά βρεῖς στίς λέξεις αὐτές ποιὰ εἶναι ἡ λήγουσα, ποιὰ εἶναι ἡ παραλήγουσα καὶ ποιὰ εἶναι ἡ προπαραλήγουσα.

Συλλαβισμός

ᾔ-χι   *δί-και-ος*   *πε-ρι-μέ-νω*

Ἡ λέξι *ᾔχι* χωρίζεται σὲ δύο συλλαβές: *ᾔ-χι*. Ἡ λέξι *δικαιος* χωρίζεται σὲ τρεῖς συλλαβές: *δί-και-ος*. Ἡ λέξι *περιμένω* χωρίζεται σὲ τέσσερις: *πε-ρι-μέ-νω*.

Τό χωρίσμα μιᾶς λέξης σὲ συλλαβές λέγεται **συλλαβισμός**.

Κανόνες τοῦ συλλαβισμοῦ

<i>εἶ -μαι,</i>	<i>ναύ -της,</i>	<i>πιά-νω,</i>	<i>ἀη -δό- νι</i>
1 2	1 2	1 2	1 2 3

<i>δου-λειά,</i>	<i>χάι -'δε - μα,</i>	<i>γαῖ - τα - νά- κι.</i>
1 2	1 2 3	1 2 3 4

Δύο φωνήεντα πού προφέρονται μαζί, συλλαβίζονται μαζί.

1.

Τά δύο αὐτά φωνήεντα εἶναι ἢ δίψηφα φωνήεντα ἢ δίφθογγοι κύριοι ἢ δίφθογγοι καταχρηστικοί.

Λοιπόν: τά δίψηφα φωνήεντα *αι, ει, οι, υι, ου, αυ, ευ* καί οἱ δίφθογγοι γενικά *αη, αῖ, εῖ, οη, οῖ-ιά, ειά, ιοῦ,* κτλ. δέ χωρίζονται στό συλλαβισμό.

ἔ-χω, εἶ-μαι, θέ-λω, μα-θη-τής.

2. "Ένα σύμφωνο ανάμεσα σέ δύο φωνήεντα συλλαβίζεται μέ τό δεύτερο φωνήεν.

λά-σπη (σπαθί, σπέρνω, σπίθα)

ἄ-κρη (κρύβω, κράτος, κρίνω)

στά-χτη (χτύπος, χτένι, χταπόδι)

3. ὄρ-μή, (ἔρ-χομαι, τόλ-μη, ἄν-θος)

Δύο σύμφωνα ανάμεσα σέ δύο φωνήεντα συλλαβίζονται μαζί μέ τό ἀκόλουθο φωνήεν, ἄν ἀρχίζει λέξη ἑλληνική ἀπ' αὐτά. Ἄλλιῶς χωρίζονται.

ἄ-στρο (στρώνω),

σφυ-ρί-χτρα (χτένι)

ἄν-θρωπος (θράκα)

4. Τρία σύμφωνα ανάμεσα σέ δύο φωνήεντα συλλαβίζονται μέ τό ἀκόλουθο φωνήεν, ὅταν ἀρχίζει ἑλληνική λέξη ἀπό αὐτά ἢ ἀπό τά δύο πρῶτα. Ἄλλιῶς χωρίζονται, καί τό πρῶτο σύμφωνο πάει μέ τό προηγούμενο φωνήεν, τά ἄλλα μέ τό ἀκόλουθο.

ἄλ-λος, θάρ-ρος, θά-λασ-σα.

5. Δύο ὅμοια σύμφωνα μέσα στή λέξη πάντα συλλαβίζονται χωριστά.

ΑΣΚΗΣΗ 19.— Χώρισε σέ συλλαβές τίς ἀκόλουθες λέξεις: τρέχω, ὦρα, φέρνω, ναυτικός, εἶμαστε, ἐλπίδα, αὔριο, ἔμοιασε, φεύγω, λίμνη, συννεφιάζω, σφυρίχτρα, ξύστρα, ἑλληνικός, γραμμένος, ἄγραφος, Γιῶργος, γαϊδουράκι, ἀκρογιαλιά, πατριώτης, ἄσπρος, κόκκινος.

Συλλαβές βραχύχρονες καί μακρόχρονες

φέ-ρε, νε-ρό
ὁ λό-γος, οἱ λό-γοι
λέ-γο-μαι, λέ-γε-ται

Στίς λέξεις αὐτές οἱ συλλαβές ἔχουν βραχύχρονο φωνῆεν· δηλαδή εἶναι **συλλαβές βραχύχρονες**.

Τούς κή-πους, τῶν κή-πων
ναύ-της, ση-μεί-ω-ση
τούς τοί-χους, παί-ζω

Στίς λέξεις αὐτές ὅλες οἱ συλλαβές ἔχουν μακρόχρονο φωνῆεν· δηλαδή εἶναι **συλλαβές μακρόχρονες**.

1. Οἱ συλλαβές πού ἔχουν βραχύχρονο φωνῆεν λέγονται **βραχύχρονες**.

2. Οἱ συλλαβές πού ἔχουν μακρόχρονο φωνῆεν λέγονται **μακρόχρονες**.

ΑΣΚΗΣΗ 20.— Ἀντίγραψε τούς ἀκόλουθους στίχους μέ χωρισμένες τίς συλλαβές τῶν λέξεων:

“Ὅ,τι δουλειά κι ἄν κάνετε,
μέ πρόσοχή ἐργάζεστε.
Τήν ὦρα σας μή χάνετε,
μά καί ποτέ μή βιάζεστε.

Νά σκέφτεστε, νά κρίνετε
καί τότε μή σᾶς μέλει:
ἀγάλια ἀγάλια γίνεται
ἢ ἀγουρίδα μέλι.

ΑΣΚΗΣΗ 21.— Στίς λέξεις τῶν στίχων αὐτῶν βάλε κάτω ἀπό τίς μακρόχρονες συλλαβές μία γραμμή τέτοια — καί κάτω ἀπό τίς βραχύχρονες ἓνα σημάδι τέτοιο ∪. Κάτω ἀπό τίς συλλαβές πού ἔχουν δίχρονο μή βάλεις κανένα σημάδι.

Ἑρωτήσεις

1) Ποιές λέξεις λέγονται μονοσύλλαβες, δισύλλαβες, τρισύλλαβες, πολυσύλλαβες; — 2) Ποιά συλλαβή σέ μιὰ λέξη λέγεται λήγουσα, παραλήγουσα, προπαραλήγουσα; — 3) Ποιές συλλαβές λέγονται βραχύχρονες καί ποιές μακρόχρονες;

ΤΟΝΟΙ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΑ

Ὁ τόνος

γέρος	θόλος	μάθημα
γερός	θολός	μαθήματα

Σέ κάθε λέξη πού ἔχει δύο ἢ περισσότερες συλλαβές μιὰ συλλαβή προφέρεται πιό δυνατά ἀπό τίς ἄλλες.

Ἐπάνω στό φωνῆεν τῆς συλλαβῆς αὐτῆς, πού προφέρεται πιό δυνατά, βάζουμε ἓνα σημαδάκι πού λέγεται **τόνος**.

Τόνο παίρνουν καί οἱ περισσότερες μονοσύλλαβες λέξεις: θά τοῦ τό πῶ.

Ὁ τόνος δέν πάει πιό πάνω ἀπό τήν προπαραλήγουσα.

Ὁξεία καί περισπωμένη

θέλω νά γελῶ
τρέχω νά ζεσταθῶ

Οἱ τόνοι εἶναι δύο: ἡ ὀξεία (´) καί ἡ περισπωμένη (˘).

Ποῦ βάζουμε τόνο

θέλω, στόλος, κῆπος, θήκη
σημαία, σημαῖες, ναύτης, ναῦτες.

1.

Ὅταν ἡ συλλαβή πού τονίζεται ἔχει δίψηφο φωνῆεν (αι, ει, οι, ου, αυ, ευ), ὁ τόνος σημειώνεται στό δεύτερο φωνῆεν.

ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

2. Σέ λέξη πού γράφεται ὅλη μέ κεφαλαῖα δέ βάζουμε τόνο.

Κανόνες τοῦ τονισμοῦ

1. *δώδεκα θάλασσα ποδήλατο*
Ἡ προπαραλήγουσα παίρνει πάντα ὀξεῖα.

2. *τρέχω λόγος βουνό*
Ἡ βραχύχρονη συλλαβή παίρνει πάντα ὀξεῖα.

3. *κρυώνω θήκη χαίτη θερμαίνω*
Ἡ παραλήγουσα παίρνει ὀξεῖα, ὅταν ἡ λήγουσα εἶναι μακρόχρονη.

4. *μῆλο δῶρο ναῦτες σημαῖες*
Ἡ μακρόχρονη παραλήγουσα παίρνει περισπωμένη, ὅταν ἡ λήγουσα εἶναι βραχύχρονη. Δέν ἀκολουθοῦν τόν κανόνα τό *ᾶστε, οὔτε, μήτε, εἶτε, εἶθε.*

5. *τοῖχοι ᾧμοι θυμοῦμαι θυμοῦνται*
Τό *αι* καί τό *οι* στό τέλος τῶν λέξεων εἶναι βραχύχρονα.

6. *χιτυῶ, ἀγαπῶ, προχωρῶ*
Τά ρήματα πού τονίζονται στή λήγουσα παίρνουν περισπωμένη.

Άτονες λέξεις

ὁ μαθητής, ἡ μαθήτρια, οἱ ἄνθρωποι
οἱ γυναῖκες, ὑπηρετεῖ ὡς καθηγητής.

Οἱ λέξεις *ὁ*, *ἡ*, *οἱ*, *ὡς* δέν παίρνουν τόνο. Εἶναι λέξεις ἄτονες.

ΑΣΚΗΣΗ 22.— Βάλε τόν τόνο πού πρέπει στίς ἀκόλουθες λέξεις :

Ὁ κηπος εἶναι ὠραιος. Τα ἀνθη του κηπου εὐωδιαζουν. Ἐπανω στα δεντρα βλεπω πολλες φωλιες. Αὐτες τις ἔχουν χτισει τα πουλια. Μεσα ἐκει τωρα κοιμουνται τα πουλακια. Το βουνο ἀπεναντι ἔχει ἀκομη λιγα χιονια. Ἡ θαλασσα εἶναι ἡσυχη. Δεν ἔχει κυματα. Καὶ αὐτοι οἱ κηποι εἶναι ὠραιοι. Τα παιδια παιζουν.

Τό πνεῦμα

ἀνθίζω, ὁδηγός

Ἄθηνᾶ, Ἑρμῆς

Κάθε λέξη πού ἀρχίζει ἀπό φωνῆεν παίρνει ἐπάνω σ' αὐτό ἓνα σημαδάκι, πού λέγεται πνεῦμα.

Τά πνεύματα εἶναι δύο: ἡ ψιλῆ (´) καί ἡ δασεία (´).

Ποῦ βάζουμε πνεῦμα

ἐγώ, ἐκεῖνος, ἀμάξι, ἐνώνω,

αὐτός, οὐρανός, εὐκαιρία

1. Ὅταν ἡ λέξη ἀρχίζει ἀπό δίψηφο φωνῆεν, τό πνεῦμα σημειώνεται ἐπάνω στό δεύτερο φωνῆεν.

ἔφερα, ἄμαξα, ἥλιος

ὦμος, εἶδα, αἶμα

2. Ὅταν τό πνεῦμα καί ὁ τόνος βρίσκονται στήν ἴδια συλλαβή, τότε ἡ ὀξεῖα σημειώνεται ἔπειτα ἀπό τό πνεῦμα, καί ἡ περισπωμένη ἐπάνω ἀπό τό πνεῦμα.

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ
ΕΡΥΘΡΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ

3. Σέ λέξη πού γράφεται μέ κεφαλαία δέ βάζουμε πνεύμα (ὅπως δέ βάζουμε καί τόνο).

Ποιές λέξεις παίρνουν δασεία

1. *ύγρασία, ύπνος, ύστερα*
Τό υ στήν ἀρχή τῶν λέξεων παίρνει δασεία.

2. *ὁ ἄνθρωπος, ἡ γυναίκα, οἱ ἄνθρωποι, ὡς ἐπιθεωρητής*
Οἱ ἄτονες λέξεις *ὁ, ἡ, οἱ, ὡς* παίρνουν δασεία.

3. *ἕνας ἄνθρωπος, ἕξι παιδιά, ἑφτά κιλά*
Οἱ ἀριθμοί *ἕνας, ἕξι, ἑφτά, ἕντεκα, ἑκατό* παίρνουν δασεία καί ὅσες γίνονται ἀπό αὐτές.

4. Δασεία παίρνουν καί μερικές ἄλλες λέξεις. Πιό συχνές εἶναι: ἅγιος, αἶμα, ἀλάτι, ἀλώνι, ἄλωση, ἅμα, ἀμάξι, ἀμαρτία, ἀπαλός, ἀπλός, ἀρπάζω, ἔβδομος, Ἐβραῖος, ἔδρα, Ἐλένη, ἔλικας, Ἐλλη, Ἐλληνας, ἐνώνω, ἔτοιμος, ἡλικία, ἡλιος, ἡμέρα, ἡμερος, Ἡρα, Ἡρακλῆς, ἦρωας, ἦσυχος, Ἡφαιστος, ἰδρώτας, ἱερός, ἱκανός, ἰππικό, ἱστορία, ὀδηγός, ὀδός, ὀλόκληρος, ὄλος, ὀμάδα, ὀμαλός, Ὀμηρος, ὀμοιος, ὀμως, ὀπλο, ὀποιος, ὀποτε, ὀπου, ὀπως, ὀρίζω, ὀρμή, ὀσος, ὀταν, ὀτι, ὀρα, ὀραῖος, ὀριμος.

ΑΣΚΗΣΗ 23.— Βάλε τόν τόνο καί τό πνεῦμα πού πρέπει στίς ἀκόλουθες λέξεις: Οποῖος γυρευεῖ τα πολλά χανεῖ καί τα λίγα. Ο ἥλιος εἶναι πολὺ ευεργετικὸς στοὺς ἀνθρώπους. Ἡ Ἑλλάδα εἶχει ἐνδοξη ἱστορία. Ὅλοι οἱ ἀνθρώποι θαυμάζουν τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Ἡρακλῆς ἦταν ἀρχαῖος ἡρῶας. Ἐνα καὶ ἐξὶ κανοὺν ἑφτα. Τὸ ἀμαξὶ εἶναι εἰτοιμο. Ὁμοῖος τὸν ὁμοῖο ἀγαπᾷ. Ὅποτε θελεῖς ἐλα. Ὅπως στρωσεῖς θὰ κοιμηθεῖς. Τὸ αἷμα νερὸ δε γίνεται. Ὁ ὀρκὸς εἶναι ἱερός. Μὴ χανεῖς τίς ὠρες σου ἀδίκᾳ.

Ἐρωτήσεις

1) Ποιά συλλαβὴ παίρνει τόνο;— 2) Πόσοι καὶ ποιοὶ εἶναι οἱ τόνοι; — 3) Ὅταν ἡ συλλαβὴ ἔχει δίψηφο φωνῆεν, πὺ σημειώνεται ὁ τόνος; — 4) Τί τόνο παίρνει ἡ προπαραλήγουσα; — 5) Τί τόνο παίρνει ἡ βραχύχρονη συλλαβὴ; — 6) Πότε παίρνει ὄξεϊα ἡ παραλήγουσα καὶ πότε παίρνει περισπωμένη; — 7) Τὸ αὶ καὶ τὸ οἰ στό τέλος τῶν λέξεων εἶναι μακρόχρονα ἢ βραχύχρονα; — 8) Ποιές εἶναι οἱ ἄτονες λέξεις; — 9) Τί λέγεται πνεῦμα; — 10) Ὅταν ἡ λέξι ἀρχίζει ἀπὸ δίψηφο φωνῆεν, πὺ βάζουμε τὸ πνεῦμα; — 11) Πῶς σημειώνεται ὁ τόνος καὶ τὸ πνεῦμα, ὅταν βρίσκονται στήν ἴδια συλλαβὴ; — 12) Ποιές λέξεις παίρνουν δασεῖα;

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ

(ΣΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΣΤΙΣΗΣ)

Τελεῖα καὶ κόμμα

Ἑ σημαία

Πάντα κι ὅπου σ' ἀντικρίζω,	Δόξα ἀθάνατη στολίζει
μέ λαχτάρα σταματῶ	κάθε θεῖα σου πτυχή
καὶ περήφανα δακρύζω,	καὶ μαζί σου φτερουγίζει
ταπεινά σέ χαιρετῶ.	τῆς πατρίδας ἢ ψυχῆ.

Ὅταν τελειώνει μιά φράση μ' ἓνα ὀλόκληρο νόημα, βάζουμε ἓνα σημαδάκι πὺ λέγεται **τελεῖα** (.). Ἐκεῖ σταματᾷ λίγο ἢ φωνὴ μας. Στὴ φράση ἔπειτα ἀπὸ τὴν τελεῖα ἢ πρώτη

λέξη γράφεται μέ κεφαλαῖο τό ἀρχικό γράμμα. Ἐπίσης μέ κεφαλαῖο τό ἀρχικό γράμμα γράφεται καί ἡ πρώτη λέξη, ὅταν ἀρχίζουμε νά γράφουμε.

Ἄου τελειώνει μιά μικρότερη φράση, βάζουμε ἕνα σημαδάκι πού λέγεται **κόμμα (,)**.

Προσέξτε στό παραπάνω ποίημα γιά τή σημαία πού σημειώνεται τελεία καί κόμμα.

ΑΣΚΗΣΗ 24.— Νά βρεῖς στό σημερινό μάθημα τοῦ ἀναγνωστικοῦ σου πού σημειώνονται τελείες καί κόμματα.

Ἐρωτηματικό

Γιατί βιάστηκες ν' ἀνθίσεις,
μυγδαλιά λευκοντυμένη;

Ἄταν ρωτοῦμε κάτι, βάζουμε στό τέλος ἕνα σημαδάκι, πού λέγεται **ἐρωτηματικό (;)**.

Θαυμαστικό

Τί ζωή εὐτυχισμένη! Τί ὠραία μέρα!

Ἄταν μιά φράση φανερώνει θαυμασμό, βάζουμε στό τέλος της ἕνα σημαδάκι πού λέγεται **θαυμαστικό (!)**.

ΑΣΚΗΣΗ 25.— Γράψε τρεῖς φράσεις δικές σου πού νά θέλουν ἐρωτηματικό καί τρεῖς πού νά θέλουν θαυμαστικό.

Παρένθεση

Μεθαύριο (δηλαδή τήν Κυριακή) θά ἔρθω.

Μέσα σέ παρένθεση ( ) κλείνουμε μιά λέξη ἢ μιά φράση πού ἐξηγεῖ ἢ συμπληρώνει τά λεγόμενα.

Διαλυτικά

παιδάκια - παϊδάκια
χαιδεύω, θεικός, έμποροϋπάλληλος, ξεϋφαίνω

“Όταν ύστερα από τά *a, ε, ο, υ*, ύπάρχει *ι ή υ* καί θέλουμε νά τά προφέρουμε χωριστά, σημειώνουμε πάνω από τό *ι* καί τό *υ* δύο τελείες (’), πού λέγονται **διαλυτικά**.

ΑΣΚΗΣΗ 26.— Βάλε διαλυτικά, όπου πρέπει: Δέν ξέρει νά μοιράσει δύο γαιδουριών άχυρα. — Μεγάλωσε τό γαιδουράκι καί μικρυνε τό σαμαράκι. — “Όταν διψά ή αύλή σου γιά νερό, παρέξω μήν τό χύσεις. — Μήν κοροιδεύεις, γιά νά μη σέ κοροιδεύουν. “Όταν ανάψει ή πυρκαιά, δύσκολα τή σβήνεις. — Ύφαινεις, ξεϋφαίνεις καί τελειωμό δέν έχεις.

Έκθλιψη. Άπόστροφος

1) από έδῶ = άπ' έδῶ	τό όρφανό = τ' όρφανό
νά άκοϋς = ν' άκοϋς	θά άργήσεις = θ' άργήσεις
μέ εκείνον = μ' εκείνον	μέ αυτόν = μ' αυτόν

Πολλές φορές ένα τελικό φωνήεν σέ μιά λέξη φεύγει μπροστά από τό φωνήεν τής άκόλουθης. Τότε λέμε ότι γίνεται **έκθλιψη**.

Στή θέση του φωνήεντος πού φεύγει βάζουμε ένα σημαδάκι πού λέγεται **άπόστροφος**.

2) καί έγώ = κι έγώ, καί αυτός = κι αυτός

Ή λέξη *καί* μπροστά από φωνήεν μερικές φορές γίνεται *κι* πού γράφεται χωρίς άπόστροφο.

ΑΣΚΗΣΗ 27.— Κάμε τήν έκθλιψη καί βάλε τήν άπόστροφο, όπου πρέπει στίς άκόλουθες λέξεις: Φύγε από έδῶ. Τί σέ έπιασε; Άπό εκεί. “Υστερα από εκείνον. Σέ ένα δέντρο. Έγώ καί αυτός. Πήγαινε καί έλα.

Ἑρωτήσεις

- 1) Πότε βάζουμε *τελεία, κόμμα, ερωτηματικό, θαυμαστικό, παρένθεση*; - 2) Πότε βάζουμε *διαλυτικά*; - 3) Πότε γίνεται *ἐκθλιψη*; - 4) Τί λέγεται *ἀπόστροφος*; - 5) Ἡ λέξη *καί* μπροστά ἀπό φωνήεν πῶς γίνεται κάποτε;

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΙΤΕΣ ΚΑΙ ΑΚΛΙΤΕΣ ΘΕΜΑ - ΚΑΤΑΛΗΞΗ - ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ

Κλιτές καί ἄκλιτες λέξεις

Τό παιδί τρέχει ἐδῶ καί ἐκεῖ

Τά παιδιά τρέχουν ἐδῶ καί ἐκεῖ

Ἐσύ τρέχεις ἐδῶ καί ἐκεῖ

Ἐσεῖς τρέχετε ἐδῶ καί ἐκεῖ.

1. Πολλές λέξεις δέν ἔχουν πάντα τήν ἴδια μορφή, ἀλλά ἀλλάζουν στό τέλος τους, δηλαδή *κλίνονται*: *τό παιδί, τοῦ παιδιοῦ, τά παιδιά, τρέχω, τρέχεις, τρέχει, τρέχετε* κτλ. Αὐτές οἱ λέξεις λέγονται **κλιτές**.

2. Μερικές λέξεις ὅμως μένουν πάντα μέ τήν ἴδια μορφή, δηλαδή δέν *κλίνονται*: *ἐδῶ καί ἐκεῖ*. κτλ. Αὐτές λέγονται **ἄκλιτες**.

Θέμα καί κατάληξη

τρέχ-ω

ἢ *ἐλπίδ-α*

ὁ *ἄνθρωπ-ος*

τρέχ-εις

τῆς *ἐλπίδ-ας*

τοῦ *ἄνθρώπ-ου*

τρέχ-ει

τήν *ἐλπίδ-α*

τόν *ἄνθρωπ-ο*

Ὅπως βλέπουμε στά παραδείγματα αὐτά, οἱ κλιτές λέξεις ἔχουν δύο κομμάτια: τό πρῶτο κομμάτι στήν ἀρχή, πού μένει πάντα τό ἴδιο, καί τό δεύτερο κομμάτι πρὸς τό τέλος, πού

ἀλλάζει. Τό πρῶτο κομμάτι πού δέν ἀλλάζει λέγεται **θέμα**. Τό δεύτερο κομμάτι πού ἀλλάζει λέγεται **κατάληξη**.

Ἔτσι ἡ λέξη *τρέχ-ω* ἔχει θέμα *τρεχ-* καί κατάληξη *-ω*. Ἡ λέξη *ἐλπίδ-α* ἔχει θέμα *ἐλπιδ-* καί κατάληξη *-α*.

Χαρακτήρας

Θέμα	Χαρακτήρας
<i>γράφ-ω</i> = <i>γραφ-</i>	<i>φ</i>
<i>πίνακ-ας</i> = <i>πινακ-</i>	<i>κ</i>
<i>ἦρω-ας</i> = <i>ἦρω-</i>	<i>ω</i>

Στίς κλιτές λέξεις ὁ τελευταῖος φθόγγος τοῦ θέματος λέγεται **χαρακτήρας**.

Ἔτσι ἡ λέξη *γράφω*, ἔχει θέμα *γραφ-* καί χαρακτήρα *φ*. Ἡ λέξη *πίνακας* ἔχει θέμα *πινακ-* καί χαρακτήρα *κ*. Καί ἡ λέξη *ἦρωας* ἔχει θέμα *ἦρω-* καί χαρακτήρα *ω*.

Χαρακτήρας μπορεῖ νά εἶναι καί δίψηφο φωνῆεν: *παιδεύω* (ἔχει θέμα *παιδευ-* καί χαρακτήρα *ευ*), *ἀκούω* (ἔχει θέμα *ἀκου-* καί χαρακτήρα *ου*).

ΑΣΚΗΣΗ 28.— Κάτω ἀπό τίς κλιτές λέξεις βάλτε μιά γραμμοῦλα καί κάτω ἀπό τίς ἄκλιτες βάλτε δύο γραμμοῦλες:

Χελώνα βρέθηκε σέ ἀμάξι
καί ἔτσι τῆς ἦρθε νά φωνάξει:
Τί χάρη, ἀλήθεια, πού τήν ἔχω,
σάν ἐλαφάκι τώρα τρέχω.

ΑΣΚΗΣΗ 29.— Στίς παρακάτω λέξεις νά βρεῖς ποιό εἶναι τό θέμα, ποιά εἶναι ἡ κατάληξη καί ποιός εἶναι ὁ χαρακτήρας:

Πατρίδα, σταφίδα, ἔχω, παίζω, ὠραῖος, ἄνθρωπος, φεύγω, πλέκω, ἀκούω, παιδεύω, δροσίζω, κρύβω, γράφω, κλαίω, πατέρας, φύλακας, φταίω, δρόμος μαγεύω.

Ἑρωτήσεις

1) Ποιές λέξεις λέγονται κλιτές και ποιές ἄκλιτες; - 2) Στις κλιτές λέξεις ποιο μέρος λέγεται θέμα και ποιο λέγεται κατάληξη; - 3) Τί λέγεται χαρακτηρας;

ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ - ΕΙΔΗ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

Ποιές λέξεις λέγονται ουσιαστικά

Πρόσωπα	Ζῶα	Πράγματα	Ἐνέργεια	Κατάσταση	Ἰδιότητα
ἄνθρωπος	σκύλος	φράχτης	πήδημα	λύπη	ἀνδρεία
γυναίκα	γάτα	θάλασσα	τρέξιμο	χαρά	κακία
παιδί	πρόβατο	τραπέζι	ὄργωμα	πεινά	καλοσύνη

Οἱ λέξεις πού φανερόνουν πρόσωπα, ζῶα, πράγματα, ἐνέργεια, κατάσταση ἢ ἰδιότητα λέγονται ὀνόματα οὐσιαστικά ἢ ἀπλῶς οὐσιαστικά.

ΑΣΚΗΣΗ 30.— Γράψε χωριστά τά ἀκόλουθα οὐσιαστικά πού φανερόνουν πρόσωπο ἢ ζῶο ἢ πράγμα: μητέρα, τραπέζι, ποταμός, λύκος, πατέρας, ποτήρι, Νίκος, γάτα, ἀνάκτορο, σύννεφο, ἀδερφός, μαθήτρια, ἀλεπού, σπίτι, μηλιά, ἀμπέλι, ἐλάφι.

Οὐσιαστικά κύρια καί κοινά

1. Κύρια οὐσιαστικά

Νίκος, Γιωργος, Μαρία
 Βουκεφάλας, Κέρβερους
 Πηνεϊός, Ὀλυμπος
 Ἑλλάδα, Κέρκυρα

2. Κοινά οὐσιαστικά

ἄνθρωπος, γυναίκα, παιδί
 ζῶο, ἄλογο, σκύλος, γάτα,
 ποταμός, λίμνη, βουνό, χώρα,
 πόλη

Τά οὐσιαστικά πού φανερόνουν ἓνα ὀρισμένο πρόσωπο ζῶο ἢ πράγμα λέγονται **κύρια ὀνόματα**.

Τά ἄλλα οὐσιαστικά λέγονται **κοινά**.

Ποιά είναι κύρια όνόματα

Τά κύρια όνόματα είναι:

- 1) *Νίκος, Γιώργος, Μαρία* κτλ., δηλαδή τά **βαφτιστικά**.
- 2) *Θεοδωρόπουλος, Πετρίδης, Κανάρης*, κτλ., δηλ. τά **οικογενειακά**.

3) *Βουκεφάλας* (πού λεγόταν τό ἄλογο τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου), *Πιστός* (πού εἶναι ὄνομα σκύλου) κτλ., δηλ. **ὀνόματα ὀρισμένων ζώων**.

4) *Ἑλλάδα, Ἀθήνα, Ὀλυμπος, Πηνειός, Σαρωνικός* κτλ., δηλ. τά **γεωγραφικά ὀνόματα** πού ἔχουν οἱ χῶρες, οἱ πόλεις, τά βουνά, οἱ ποταμοί, οἱ λίμνες, οἱ κόλποι καί ἄλλες τοποθεσίες.

5) *Ἰανουάριος, Φεβρουάριος, Μάρτιος* κτλ., — *Κυριακή, Δευτέρα, Τρίτη* κτλ. — *Χριστούγεννα, Θεοφάνεια, Πάσχα*, κτλ., δηλ. **τά ὀνόματα τῶν μηνῶν, τῶν ἡμερῶν καί τῶν γιορτῶν**.

6) Ὅλα αὐτά τά κύρια ὀνόματα γράφονται μέ κεφαλαῖο τό ἀρχικό γράμμα. Μέ κεφαλαῖο γράφονται καί τά ὀνόματα *Ἑλληνας, Γάλλος, Ἀγγλος, Ἀθηναῖος, Κερκυραῖος*, κτλ., δηλαδή τά ὀνόματα πού φανερώνουν τούς κατοίκους ἐνός τόπου (ἐθνικά).

ΑΣΚΗΣΗ 31.— Γράψε 15 κύρια ὀνόματα ἀπό διάφορα εἶδη.

ΑΣΚΗΣΗ 32.— Γράψε ἀπό 5 ὀνόματα κοινά (ὄχι κύρια) πού νά φανερώνουν πρόσωπα, ζῶα καί πράγματα.

ΑΣΚΗΣΗ 33.— Λέξεις γιά ὀρθογραφία: βιβλίο, βοσκός, τετράδιο, ἀχλαδιά, ἄνθρωπος, γυναίκα, παιδί, πουλί, κυνηγός, κυνήγι, ναύτης, ψάλτης, Εὐρώπη, Ἀσία, Ἀφρική, Αὐστραλία, (Νά βρεῖς τί εἶδος οὐσιαστικό εἶναι τό καθένα ἀπ' αὐτά).

Ουσιαστικά συγκεκριμένα καὶ ἀφηρημένα

1. Συγκεκριμένα

στρατιώτης, μαθήτρια, παιδί,
πετεινός, ὄρνια, χελιδόνι, λάκ-
κος, πέτρα, λουλούδι

Τὰ οὐσιαστικά αὐτὰ φανερώ-
νουν πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγ-
ματα, πού μπορούμε νά τά κα-
ταλάβουμε μέ τίς αἰσθήσεις
μας (τά βλέπουμε, τά ἀκοῦμε,
τά γεύομαστε, τά ἐγγίζουμε,
τά ὀσφραινόμαστε).

Αὐτά τὰ οὐσιαστικά λέγονται
συγκεκριμένα.

2. Ἀφηρημένα

ἐργασία, δουλειά, ὄργωμα, γρά-
ψιμο, σκάψιμο, εὐγένεια, ἐπιμέ-
λεια, ἀμέλεια

Τὰ οὐσιαστικά αὐτὰ φανερώ-
νουν μία πράξη ἢ μιὰ ιδιότη-
τα. Αὐτά μπορούμε νά τά κα-
ταλάβουμε μόνο μέ τό νοῦ
μας.

Αὐτά τὰ οὐσιαστικά λέγονται
ἀφηρημένα.

ΑΣΚΗΣΗ 34.— Νά βρεῖς ἀπό τό ἀναγνωστικό σου 5 συγκεκριμέ-
να καὶ 5 ἀφηρημένα οὐσιαστικά.

Ἐρωτήσεις

1) Ποιές λέξεις λέγονται οὐσιαστικά; - 2) Ποιά λέγονται κύρια ὀνόματα
καὶ ποιὰ λέγονται κοινά; - 3) Πόσων εἰδῶν κύρια ὀνόματα ἔχουμε; - 4) Ποιά
οὐσιαστικά λέγονται συγκεκριμένα καὶ ποιὰ λέγονται ἀφηρημένα;

ΓΕΝΗ, ΑΡΙΘΜΟΙ ΚΑΙ ΠΤΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

Τὰ τρία γένη

1. Ἀρσενικά

ὁ ἄνθρωπος

ὁ πατέρας

ὁ οὐρανός

2. Θηλυκά

ἡ γυναίκα

ἡ μητέρα

ἡ θάλασσα

3. Οὐδέτερα

τό βουνό

τό λουλούδι

τό τετράδιο

1. "Όσα ουσιαστικά παίρνουν μπροστά τή λεξούλα *ό* είναι **άρσενικά**.

2. "Όσα ουσιαστικά παίρνουν μπροστά τή λεξούλα *ή* είναι **θηλυκά**.

3. "Όσα ουσιαστικά παίρνουν μπροστά τή λεξούλα *τό* είναι **ουδέτερα**.

Λοιπόν λέμε ότι τά ουσιαστικά έχουν τρία γένη: *άρσενικό, θηλυκό, καί ουδέτερο*.

ΑΣΚΗΣΗ 35.— Γράψε σέ τρεῖς στήλες χωριστά τά άρσενικά, τά θηλυκά καί τά ουδέτερα άπό τά άκόλουθα ουσιαστικά καί βάλε μπροστά τίς λεξούλες *ό, ή, τό*, άπως ταιριάζει στό καθένα:

σπίτι, δέντρο, στρατιώτης, Μαρία, φίλος, δασκάλα, άδερφή, μαθήτρια, ναύτης, βασίλισσα, πατέρα, σημαία, Παύλος, δήμαρχος, ποταμός, ποτάμι, στρατός, μέτωπο, αὐτί, μύτη, κεφάλι, πόδι, ράχη, χέρι.

Οί δύο άριθμοί

1. *Ένικός*

ό άνθρωπος

ή γάτα

τό βουνό

2. *Πληθυντικός*

οί άνθρωποι

οί γάτες

τά βουνά

1. "Όταν λέμε *ό άνθρωπος, ή γάτα, τό βουνό* μιλοῦμε για έναν άνθρωπο, για μία γάτα, για ένα βουνό· δηλ. έχουμε **ένικό άριθμό**.

2. "Όταν λέμε *οί άνθρωποι, οί γάτες, τά βουνά* μιλοῦμε για πολλούς ανθρώπους, για πολλές γάτες, για πολλά βουνά· δηλαδή έχουμε **πληθυντικό άριθμό**.

"Ωστε τά ουσιαστικά έχουν **δύο άριθμούς**:

1) **ένικό**, όταν μιλοῦμε για ένα πρόσωπο, ζώο ή πράγμα.

2) **πληθυντικό**, όταν μιλούμε για πολλά πρόσωπα ζῶα ἢ πράγματα.

ΑΣΚΗΣΗ 36.— Γράψε σέ δύο στήλες χωριστά τά οὐσιαστικά πού εἶναι στόν ἐνικό καί στόν πληθυντικό ἀριθμό:

ὁ δρόμος, οἱ μαθήτριες, οἱ δρόμοι, τό μάρμαρο, ἡ νίκη, τό τραπέζι, ἡ κιμωλία, τά βιβλία, οἱ βελόνες, τά ρούχα, ὁ στρατηγός, οἱ ὑπουργοί, ἡ παραλία, τά πρόβατα, ὁ οὐρανός, οἱ δάσκαλοι, ὁ ψαράς, τό σχολεῖο, οἱ ψωμάδες, ἡ χώρα, οἱ θυγατέρες, τό στήθος.

Οἱ πτώσεις

Ἐνικός

- 1) Ποιός ἔχει τά ψάρια; — ὁ ψαράς
- 2) Ποιανοῦ εἶναι τά ψάρια; — τοῦ ψαρά
- 3) Ποιόν φωνάζεις; — τόν ψαρά
- 4) Πῶς τόν φωνάζεις; — ἔ, ψαρά

Πληθυντικός

- 1) Ποιοί ἔχουν τά ψάρια; — οἱ ψαράδες
- 2) Ποιῶν εἶναι τά ψάρια; — τῶν ψαράδων
- 3) Ποιούς φωνάζουμε; — τούς ψαράδες
- 4) Πῶς τούς φωνάζουμε; — ἔ, ψαράδες

Δηλαδή τά οὐσιαστικά σέ κάθε ἀριθμό ἔχουν τέσσερις τύπους πού λέγονται πτώσεις.

Οἱ πτώσεις σέ κάθε ἀριθμό εἶναι: 1) ὀνομαστική, 2) γενική, 3) αἰτιατική, καί 4) κλητική.

ΑΣΚΗΣΗ 37.— Στίς παρακάτω φράσεις ποιά οὐσιαστικά εἶναι σέ πτώση ὀνομαστική καί ποιά σέ πτώση γενική;

Τό βιβλίο τοῦ δασκάλου. Ὁ διευθυντής τοῦ σχολείου. Ὁ νοικοκύρης τοῦ σπιτιοῦ. Ἡ χαρά τοῦ πατέρα.

ΑΣΚΗΣΗ 38.— Ἀπάντησε στίς παρακάτω ἐρωτήσεις:

- 1) Πῶς λέγεται αὐτός πού πουλᾷ γάλα; 2) Ἀκούω τή φωνή «γάλα, γάλα!». Ποιανοῦ εἶναι αὐτή ἡ φωνή; 3) Βλέπω αὐτόν πού πουλᾷ γάλα. Ποιόν βλέπω; — 4) Ὅταν θέλω νά τόν φωνάξω, πῶς λέω;
(Μέ ποιὰ πτώση ἀπαντᾷς σέ καθεμία ἀπ' αὐτές τίς 4 ἐρωτήσεις;).

Ἐρωτήσεις

- 1) Πόσα καί ποιὰ εἶναι τὰ γένη τῶν οὐσιαστικῶν; — 2) Πόσοι καί ποιοί εἶναι οἱ ἀριθμοί; — 3) Πόσες καί ποιές εἶναι οἱ πτώσεις σέ κάθε ἀριθμό;

ΤΑ ἈΡΘΡΑ — Η ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ἈΡΘΡΩΝ

Ποιές λέξεις λέγονται ἄρθρα

ἀρσενικό	θηλυκό	οὐδέτερο
ὁ πατέρας	ἡ μητέρα	τό παιδί

Εἶδαμε ὅτι οἱ μικρές λέξεις *ὁ, ἡ, τό* πηγαίνουν μπροστά ἀπό τὰ οὐσιαστικά καί δείχνουν τό γένος τους. Οἱ λεξοῦλες αὐτές λέγονται **ἄρθρα**.

Πῶς κλίνονται τὰ ἄρθρα

Ἐνικός ἀριθμός

	ἀρσενικό	θηλυκό	οὐδέτερο
Ὄνομ.	ὁ ποταμός	ἡ ἀχλαδιά	τό βουνό
Γεν.	τοῦ ποταμοῦ	τῆς ἀχλαδιᾶς	τοῦ βουνοῦ
Αἰτ.	τόν ποταμό	τήν ἀχλαδιά	τό βουνό
Κλητ.	ποταμέ	ἀχλαδιά	βουνό

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ ποταμοί	οἱ ἀχλαδιές	τά βουνά
Γεν.	τῶν ποταμῶν	τῶν ἀχλαδιῶν	τῶν βουνῶν
Αἰτ.	τούς ποταμούς	τίς ἀχλαδιές	τά βουνά
Κλητ.	ποταμοί	ἀχλαδιές	βουνά

Τί παρατηρούμε στην κλίση τῶν ἄρθρων

Ἐάν προσέξουμε στην κλίση τῶν ἄρθρων, παρατηρούμε τὰ ἑξῆς:

1) Στην κλητική λέμε: ποταμέ, ποταμοί, Γιώργο, Νίκο. Τό ἄρθρο δέν ἔχει κλητική.

2) Στην ὀνομαστική τοῦ πληθυντικοῦ λέμε:

<i>ἀρσενικό</i>	<i>θηλυκό</i>
<i>οἱ ποταμοί,</i>	<i>οἱ ἀχλαδιές</i>
<i>οἱ πατέρες,</i>	<i>οἱ μητέρες</i>

Δηλαδή τό ἄρθρο *οἱ* στην ὀνομαστική τοῦ πληθυντικοῦ εἶναι τό ἴδιο γιά τό ἀρσενικό καί γιά τό θηλυκό.

3) Στή γενική πληθυντικοῦ λέμε:

<i>ἀρσενικό</i>	<i>θηλυκό</i>	<i>οὐδέτερο</i>
<i>τῶν ποταμῶν</i>	<i>τῶν ἀχλαδιῶν</i>	<i>τῶν βουνῶν</i>
<i>τῶν πατέρων</i>	<i>τῶν μητέρων</i>	<i>τῶν παιδιῶν</i>

Δηλαδή τό ἄρθρο *τῶν* στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ εἶναι τό ἴδιο καί γιά τὰ τρία γένη.

4) Στή γενική ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ τὰ ἄρθρα γράφονται ἔτσι:

<i>τοῦ ποταμοῦ</i>	<i>τῆς ἀχλαδιᾶς</i>	<i>τῶν ποταμῶν</i>
<i>τοῦ πατέρα</i>	<i>τῆς μητέρας</i>	<i>τῶν παιδιῶν</i>

Δηλαδή τὰ ἄρθρα στή γενική τοῦ ἐνικοῦ καί τοῦ πληθυντικοῦ παίρνουν περισπωμένη: *τοῦ, τῆς, τῶν*.

Τό τελικό ν στά ἄρθρα: τόν καί τήν

1. Κρατοῦν τό τελικό ν

τόν ἄνθρωπο, τήν Ἑλλάδα, τόν Κώστα,
τήν Κυριακή, τόν ποταμό, τήν προκοπή,
τόν ταμιά, τήν Τρίτη, τόν ξένο,
τήν ξενιτιά, τόν ψαρά, τήν ψαρόβαρκα,
τόν μπακάλη, τήν μπουκάλα,
τόν Ντίνο, τήν ντροπή,
τόν γκρεμό, τήν γκλίτσα,
τήν τσάντα, τόν τζίτζικα

2. Χάνουν τό τελικό ν

τό Βασίλη, τή βάρκα
τό Γιάννη, τή γραμμή
τό δρόμο, τή δροσιά
τό Ζαχαρία, τή ζέστη
τό Θεό, τή θήκη
τό λάκκο, τή λίμνη κτλ.

Ἐπίσης, ἄπό τά παραπάνω παραδείγματα βλέπουμε ὅτι τά ἄρθρα τόν καί τήν κρατοῦν στό τέλος τό ν, ὅταν ἀκολουθεῖ φωνήεν ἢ κ, π, τ, ξ, ψ, μπ, ντ, γκ, τσ, τζ. Μπροστά ὅμως ἀπό τά ἄλλα σύμφωνα τό ν φεύγει.

ΑΣΚΗΣΗ 39.— Νά ξεχωρίσεις τά ἄρθρα πού ὑπάρχουν στίς παρακάτω φράσεις καί νά βρεῖς τό γένος, τόν ἀριθμό καί τήν πτώση τοῦ καθενός:

Ἐπίσης, ὁ μαθητής διαβάζει τή γραμματική. Ἐπίσης, ἀκούω τοὺς λόγους τοῦ δασκάλου. Σέβομαι τό δάσκαλο. Αὐτό εἶναι τό τετράδιο τοῦ Νίκου. Οἱ δρόμοι τῶν πόλεων εἶναι μεγάλοι. Τά φύλλα τῶν δέντρων πέφτουν τό φθινόπωρο.

Παράδειγμα

Ὁ: ἄρθρο, γένους ἀρσενικοῦ, ἀριθμοῦ ἐνικοῦ, σέ πτώση ὀνομαστική.

ΑΣΚΗΣΗ 40.— Βάλε τό κατάλληλο ἄρθρο μπροστά ἀπό τά οὐσιαστικά στίς παρακάτω φράσεις:

Βλέπω — μαθητή. Βλέπω — ξένο. Ἦρθε ἀπό — ξενιτιά. Ἄκούω — ψάλτη. Ἄκούω — ψάλτες. Αὐτό εἶναι — βιβλίο — φίλου μου. Φωνάζω — Κώστα. Θά ἔρθω — Κυριακή. Ἀγαπῶ — πατέρα καί — μητέρα μου. Σέβομαι — δασκάλους μου. Ἄκούω — λόγους — δασκάλων μου. Ἀπ' — κόκαλα βγαλμένη — Ἑλλήνων — ἱερά. Ὅταν λείπει — γάτα, χορεύουν — ποντίκια.

Ἄρθρα μέ τό σ μπροστά τους

στοῦ Νίκου τό σπίτι
 στῆς ἐκκλησιᾶς τήν πόρτα
 στόν ἄνθρωπο, στό φίλο μου
 στήν ἀγορά, στή μέση,
 στό σχολεῖο

στοῦν Ψαρῶν τήν ὀλόμαυρη
 ράχη
 στούς φίλους μου
 στίς θάλασσες
 στά βουνά

Ἡ λέξη σέ μπροστά ἀπό τά ἄρθρα πού ἀρχίζουν ἀπό τ ἐνώνεται μαζί τους καί ἔτσι σχηματίζονται οἱ τύποι:

στοῦ,   στῆς,   στόν,   στήν,   στό
 στοῦν,   στούς,   στίς,   στά

ΑΣΚΗΣΗ 41.— Στό παρακάτω ποίημα καί στίς φράσεις πού ἀκολουθοῦν νά ἀναγνωρίσεις τά σύνθετα ἄρθρα (δηλαδή νά βρεῖς τό γένος, τόν ἀριθμό καί τήν πτώση τους):

Στῶν Ψαρῶν τήν ὀλόμαυρη ράχη
 περπατώντας ἡ Δόξα μονάχη
 μελετᾷ τά λαμπρά παλικάρια
 καί στήν κόμη στεφάνι φορεῖ
 γινωμένο ἀπό λίγα χορτάρια
 πού εἶχαν μείνει στήν ἔρημη γῆ.

- Στοῦ κουφοῦ τήν πόρτα, ὅσο θέλεις βρόντα.
- “Ὅσα ἔχει ἡ Μαριώ στό νοῦ της, τά βλέπει στ’ ὄνειρό της
(— στό ὄνειρό της).
- Ἡ ἄλεπού στόν ὕπνο της πετειναράκια βλέπει.

Ἑρωτήσεις

1. Ποιές λέξεις λέγονται *ἄρθρα*; — 2) Στήν ὀνομαστική τοῦ πληθυντικοῦ ποιοῦ ἄρθρο εἶναι γιά τό ἄρσενικό καί ποιοῦ γιά τό θηλυκό; — 3) Στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ ποιοῦ ἄρθρο εἶναι καί γιά τά τρία γένη; — 4) Στή γενική τοῦ ἐνικοῦ καί τοῦ πληθυντικοῦ τί τόνο παίρνουν τά ἄρθρα; — 5) Τά ἄρθρα τόν (στό ἄρσενικό) καί τήν (στό θηλυκό) πότε κρατοῦν ν στό τέλος καί πότε τό χάνουν;

Η ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

Ἵ ἄνθρωπος εἶναι θνητός. — Ἵ Κλειώ ἀντίκρυσε τό χωριό της μέ χαρά. — Διψοῦν οἱ κάμποι γιά νερά καί τά βουνά γιά χιόνια. — Μηλιά μου σέ καμάρωνα καθημερινή καί σκόλη.

Ἵ ἄνθρωπος, τό χωριό, χαρά, οἱ κάμποι, νερά, τά βουνά, χιόνια, ἡ μηλιά κτλ. εἶναι οὐσιαστικά.

<i>Κλίση ἄρσενικῶν</i>	<i>Κλίση θηλυκῶν</i>	<i>Κλίση οὐδέτερον</i>
ὁ ἄνθρωπ-ος	ἡ χαρ-ά	τό βουν-ό
τοῦ ἀνθρώπ-ου	τῆς χαρ-ᾶς	τοῦ βουν-οῦ
τόν ἄνθρωπ-ο	τή χαρ-ά	τό βουν-ό
κτλ.	κτλ.	κτλ.

“Ὅπως βλέπουμε στά παραδείγματα αὐτά, τά οὐσιαστικά χωρίζονται σέ ἄρσενικά, θηλυκά καί οὐδέτερα. Τά ἄρσενικά κλίνονται μέ δικό τους τρόπο. Τό ἴδιο καί τά θηλυκά, τό ἴδιο καί τά οὐδέτερα.

Ἴσοσύλλαβα καὶ ἀνισοσύλλαβα

Ἐστρατός εἶναι ὁ φρουρός τῆς πατρίδας. Ἀκούω τὰ πεῦκα νά βογγοῦν καὶ τίς δξιάς νά τρίζουν. Κάθε πρωὶ ὁ ψαράς διαλαλεῖ τὸ ἐμπόρευμά του. Ἡ γιαγιά πίνει τὸν καφέ τῆς στή βεράντα. Τὸ κρέας τοῦ μοσχαριοῦ εἶναι τρυφερό.

Ἴσοσύλλαβα

Ἀνισοσύλλαβα

Ἐνικός	Πληθυντικός	Ἐνικός	Πληθυντικός
ὁ στρατός	οἱ στρατοί	ὁ ψαράς	οἱ ψαράδες
ἡ πατρίδα	οἱ πατρίδες	ἡ γιαγιά	οἱ γιαγιάδες
τὸ πεῦκο	τὰ πεῦκα	τὸ κρέας	τὰ κρέατα

1) Τὸ οὐσιαστικό ὁ *στρατός* ἔχει σέ ὅλες τίς πτώσεις τοῦ ἐνικοῦ καὶ τοῦ πληθυντικοῦ δύο συλλαβές.

Τά οὐσιαστικά πού ἔχουν σέ ὅλες τίς πτώσεις ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ ἴσο ἀριθμὸ συλλαβῶν λέγονται **ἰσοσύλλαβα**.

2) Τὸ οὐσιαστικό ὁ *ψαράς* ἔχει πληθυντικό οἱ *ψαράδες*, δηλαδή ἔχει στὸν πληθυντικό τρεῖς συλλαβές.

Τά οὐσιαστικά πού δέν ἔχουν σέ ὅλες τίς πτώσεις ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ ἴσο ἀριθμὸ συλλαβῶν λέγονται **ἀνισοσύλλαβα**.

ΑΣΚΗΣΗ 42.— Νά ξεχωρίσεις σέ δύο στήλες τὰ ἰσοσύλλαβα καὶ τὰ ἀνισοσύλλαβα:

ὁ ναύτης, ὁ στρατιώτης, ὁ φούρναρης, ὁ ἀσβέστης, τὸ βιβλίο, ὁ στρατηγός, ἡ ζάχαρη, τὸ πρόσωπο, τὸ τέρας, ἡ κόρη, τὸ σίδηρο, τὸ βουνό, τὸ ὄνομα, ὁ παππούς, ὁ ψαράς, ὁ φύλακας, ἡ ἐλπίδα, ὁ καφές, ἡ ψυχὴ, τὸ χῶμα, τὸ κύμα, τὸ ἐμπόρευμα.

Ἐρωτήσεις

Ποιά ὀνόματα λέγονται *ἰσοσύλλαβα* καὶ ποιά *ἀνισοσύλλαβα*;

ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΟΝΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

1) Παίρνουν όξεία στή λήγουσα

ό ψωμάς,	τόν ψωμά,
ό τραγουδιστής,	τόν τραγουδιστή,
οί ούρανοί,	τούς ούρανούς,
ή νοικοκυρά,	τή νοικοκυρά,
ή άλεπού,	τήν άλεπού,
ή 'Αργυρώ,	τήν 'Αργυρώ

'Από τά παραπάνω παραδείγματα βλέπουμε ότι τά όνόματα, όταν τονίζονται στή λήγουσα, παίρνουν όξεία στήν όνομαστική καί τήν αίτιατική.

2) Παίρνουν περισπωμένη στή λήγουσα

τοῦ ψωμά,	τοῦ γαλατᾶ
τοῦ τραγουδιστῆ,	τῶν τραγουδιστῶν
τοῦ οὔρανοῦ,	τῶν οὔρανῶν
τοῦ γιαιτροῦ,	τῶν γιαιτρῶν
τοῦ παιδιοῦ,	τῶν παιδιῶν
τοῦ βουνοῦ,	τῶν βουνῶν

'Από τά παραπάνω παραδείγματα βλέπουμε ότι τά όνόματα πού στή γενική τονίζονται στή λήγουσα παίρνουν περισπωμένη, ἄν ή λήγουσα εἶναι μακρόχρονη.

Περισπωμένη παίρνουν καί τά όνόματα: *γῆ, φῶς, πᾶν, νοῦς.*

'Επίσης περισπωμένη παίρνουν καί μερικά κύρια όνόματα πού τελειώνουν σέ -λῆς. *Θεμιστοκλῆς, Περικλῆς, Σοφοκλῆς* κτλ. καί μερικά ἄλλα κύρια. *'Ιησοῦς, Ναυσικᾶ, 'Ερμῆς.*

3) Παίρνουν περισπωμένη στήν παραλήγουσα τὰ οὐδέτερα.

τό χρῶμα	τά δῶρα	τά σχολεῖα
τό χρῆμα	τά μῆλα	τά στοιχεῖα

Δηλαδή τό α στό τέλος τῶν οὐδετέρων εἶναι *βραχύχρονο*.

4) Παίρνουν ὀξεῖα στήν παραλήγουσα

ἀρσενικά

ὁ χειμῶνας	ὁ κλητήρας
τοῦ χειμῶνα	τοῦ κλητήρα
τό χειμῶνα	τόν κλητήρα

θηλυκά

ἡ χώρα	ἡ γυναίκα	ἡ σημαία
τῆς χώρας	τῆς γυναίκας	τῆς σημαίας
τή χώρα	τή γυναίκα	τή σημαία

Δηλαδή, τό α στή λήγουσα τῶν ἀρσενικῶν καί τῶν θηλυκῶν, εἶναι *μακρόχρονο*.

5) Παίρνουν ὀξεῖα στήν παραλήγουσα τὰ οὐδέτερα

τό ποτήρι	τό μαχαίρι	τό λουλούδι
τό κλαδευτήρι	τό καλοκαίρι	τό παραμύθι

Δηλαδή, τό ι στό τέλος τῶν οὐδετέρων εἶναι *μακρόχρονο*.

6) Παίρνουν ὀξεῖα στήν παραλήγουσα

διάκος	παπάδες	ψαράδες	λάθος	κινίνο
σκύλος	χωριάτες	ψωμάδες	σύκο	κλίμα

Δηλαδή, τὰ δίχρονα α, ι, υ στήν παραλήγουσα τῶν ὀνομάτων εἶναι *βραχύχρονα*.

ΑΣΚΗΣΗ 43.— Βάλε τόν τόνο καί τό πνεῦμα:

Οι εποχές του ετους είναι τεσσερις: η ανοιξη, το καλοκαιρι, το φθινοπωρο και ο χειμώνας. — Την ανοιξη ολη η γη είναι ανθισμενη. Τότε είναι χαρα Θεου. Γυριζουν τα πουλια κι αρχιζουν το χτισιμο της φωλιας τους. Επειτα το καλοκαιρι ερχεται με πλουσια δωρα για τους ανθρωπους. Ολων των ειδων τα οπωρικα φτανουν στην αγορα. Το σταφυλι, το καρπουζι, το πεπονι και τα αλλα είναι αφθονα. Κατα το φθινοπωρο αλλαζει η μορφη της γης. Τα φυλλα των δεντρων πεφτουν. Τα πουλια φευγουν, αφηνουν τη φωλια τους και πηγαινουν σ' αλλη χωρα. Τελος ερχεται ο χειμώνας με τα κρυα. Ολοι μαζευονται στο τζακι κοντα στη φωτια. — Αγορασα δυο κιλα πατατες και αρκετα συκα. — Οι γαλαταδες ξυπνουν ενωρις και πουλουν γαλα. — Οι σκυλοι και οι γατες είναι εχθροι. — Η πατριδα μας εχει καλο κλιμα. — Οι μυγες είναι βλαβερα εντομα. — Η Αργυρουλα εσπασε ενα πιατο. — Ο κρινος είναι ωραιο λουλουδι.

Ἐρωτήσεις

- 1) Τά ὀνόματα πού τονίζονται στή λήγουσα: α) τί τόνο παίρνουν στήν ὀνομαστική, αἰτιατική, καί κλητική; — β) Τί τόνο παίρνουν στή γενική, ὅταν ἡ λήγουσα εἶναι μακρόχρονη; — 2) Ποιά ὀνόματα παίρνουν περισπωμένη; — 3) Τό *a* στή λήγουσα τῶν ἀρσενικῶν καί θηλυκῶν εἶναι μακρόχρονο ἢ βραχύχρονο; — 4) Τί εἶναι τό *a* στό τέλος τῶν οὐδετέρων; — 5) Τί εἶναι τό *i* στό τέλος τῶν οὐδετέρων; — 6) Τί εἶναι τά *a, i, u* στήν παραλήγουσα τῶν ὀνομάτων;

ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΑΡΣΕΝΙΚΩΝ

Α. ΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ

1. Ἄρσενικά σέ -ος

ὁ στρατός   ὁ δρόμος   ὁ ἔμπορος   ὁ κήπος

Ἐνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ὁ	στρατ-ός	ὁ	δρόμ-ος	ὁ	ἔμπορ-ος	ὁ	κήπ-ος
Γεν.	τοῦ	στρατ-οῦ	τοῦ	δρόμ-ου	τοῦ	ἔμπόρ-ου	τοῦ	κήπ-ου
Αἰτ.	τό	στρατ-ό	τό	δρόμ-ο	τόν	ἔμπορ-ο	τόν	κήπ-ο
Κλητ.		στρατ-έ		δρόμ-ε		ἔμπορ-ε		κήπ-ε

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ	στρατ-οἶ	δρόμ-οι	ἔμπορ-οι	κῆπ-οι
Γεν.	τῶν	στρατ-ῶν	δρόμ-ων	ἐμπόρ-ων	κῆπ-ων
Αἰτ.	τούς	στρατ-οὺς	δρόμ-ους	ἐμπόρ-ους	κῆπ-ους
Κλητ.		στρατ-οἶ	δρόμ-οι	ἔμπορ-οι	κῆπ-οι

“Ὅπως ὁ στρατός κλίνονται: ἀγρός, ἀδερφός, γεωργός, λαός, ναός, ποταμός, σανός κτλ.

“Ὅπως ὁ δρόμος κλίνονται: θόλος, θρόνος, πύργος, στόλος, ταχυδρόμος κτλ.

“Ὅπως ὁ ἔμπορος κλίνονται: ἄγγελος, ἄνθρωπος, δήμαρχος, δάσκαλος, θόρυβος, κάτοικος, καί ἄλλα.

“Ὅπως ὁ κῆπος κλίνονται: τοῖχος, ὤμος, οἶνος, κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 44.— Νά βρεῖς κι ἐσύ μερικά οὐσιαστικά ἀρσενικά σέ -ος πού νά τονίζονται στή λήγουσα, στήν παραλήγουσα, στήν προπαραλήγουσα ἢ νά παίρνουν περισπωμένη στήν παραλήγουσα.

Παρατηρήσεις στήν κλίση τῶν ἀρσενικῶν σέ -ος καί κανόνες τονισμοῦ

ὁ ἔμπορος - τοῦ ἐμπόρου

οἱ ἔμποροι - τῶν ἐμπόρων, τούς ἐμπόρους

Στή γενική τοῦ ἐνικοῦ πολλές φορές κατεβαίνει ὁ τόνος ἀπό τήν προπαραλήγουσα στήν παραλήγουσα: ὁ ἔμπορος - τοῦ ἐμπόρου, ὁ ἄγγελος - τοῦ ἀγγέλου, ὁ ἄνθρωπος - τοῦ ἀνθρώπου κτλ.

Τό ἴδιο γίνεται καί στή γενική καί αἰτιατική τοῦ πληθυντικοῦ: οἱ ἔμποροι - τῶν ἐμπόρων - τούς ἐμπόρους, οἱ ἄγγελοι - τῶν ἀγγέλων - τούς ἀγγέλους, οἱ ἄνθρωποι - τῶν ἀνθρώπων - τούς ἀνθρώπους κτλ.

Σέ μερικά ὅμως ὀνόματα, ἰδίως σύνθετα, ὁ τόνος μένει παντοῦ στήν προπαραλήγουσα.

ὁ παῖδαρος - τοῦ παῖδαρου - τῶν παῖδαρων - τούς παῖδαρους
ὁ ἀντίλαλος - τοῦ ἀντίλαλου - τῶν ἀντίλαλων - τούς ἀντίλαλους
ὁ καλόγερος - τοῦ καλόγερου - τῶν καλόγερων - τούς καλόγερους
ὁ αὐλόγυρος - τοῦ αὐλόγυρου - τῶν αὐλόγυρων - τούς αὐλόγυρους
ὁ Ἀχλαδόκαμπος - τοῦ Ἀχλαδόκαμπου κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 45.— Συμπλήρωσε τίς καταλήξεις καί βάλε τόν τόνο πού πρέπει:

Τούς ποταμ..., τό στρατ..., τοῦ ταχυδρομ..., τῶν ὠμ..., τόν κηπ..., τῶν τραπεζομάντηλ..., τούς ἀγγελ..., οἱ ἀνθρωπ..., τοῦ καπν..., τῶν αὐλογυρ..., τούς καλογερ..., τόν ταχυδρομ..., οἱ τοιχ..., τῶν βοηθ...

Ὁδηγία: Γιά νά γράψεις σωστά τά ὀνόματα αὐτά πρέπει νά θυμηθεῖς τούς κανόνες:

1. «Ἡ παραλήγουσα παίρνει ὀξεῖα, ὅταν ἡ λήγουσα εἶναι μακρόχρονη».

Γι' αὐτό γράφουμε: τοῦ κήπου (μέ ὀξεῖα).

2. «Ἡ μακρόχρονη παραλήγουσα παίρνει περισπωμένη, ὅταν ἡ λήγουσα εἶναι βραχύχρονη».

Γι' αὐτό γράφουμε: ὁ κήπος, οἱ κήποι (μέ περισπωμένη).

ΑΣΚΗΣΗ 46.— Νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τή λέξη πού εἶναι στήν παρένθεση.

Ὁ ἀγιογράφος ζωγράφισε πολλούς .... (ἄγγελος) καί..... (ἅγιος) στούς ... (τοῖχος) τῆς ἐκκλησίας. — Οἱ ἐκπτώσεις ἔδωσαν πολλά κέρδη στούς ... (ἔμπορος). — Πολλῶν .... (ἄνθρωπος) τά ἔργα εἶναι ἀξιοθαύμαστα. — Ὁ ρήτορας Δημοσθένης εἶχε τήν κακή συνήθεια, ὅταν μιλοῦσε νά σηκώνει τούς .... (ὠμος) του. — Στό χωριό μου ὄλα σχεδόν τά σπίτια ἔχουν ὠραίους... (κήπος) μέ πολύχρωμα λουλούδια.

2. Ἴσοσύλλαβα ἀρσενικά σέ -ας καί -ης

ὁ πατέρας   ὁ φύλακας   ὁ νικητής   ὁ ἐργάτης

Ἐνικός ἀριθμός

Ὀνομ.	ὁ πατέρ-ας	ὁ φύλακ-ας	ὁ νικητ-ής	ὁ ἐργάτ-ης
Γεν.	τοῦ πατέρ-α	τοῦ φύλακ-α	τοῦ νικητ-ῆ	τοῦ ἐργάτ-η
Αἰτ.	τόν πατέρ-α	τό φύλακ-α	τό νικητ-ή	τόν ἐργάτ-η
Κλ.	πατέρ-α	φύλακ-α	νικητ-ή	ἐργάτ-η

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὀν.	οἱ πατέρ-ες	οἱ φύλακ-ες	οἱ νικητ-ές	οἱ ἐργάτ-ες
Γεν.	τῶν πατέρ-ων	τῶν φυλάκ-ων	τῶν νικητ-ῶν	τῶν ἐργατ-ῶν
Αἰτ.	τούς πατέρ-ες	τούς φύλακ-ες	τούς νικητ-ές	τούς ἐργάτ-ες
Κλ.	πατέρ-ες	φύλακ-ες	νικητ-ές	ἐργάτ-ες

Ὅπως ὁ πατέρας κλίνονται: ἀγώνας, ἀέρας, κανόνας, κλητή-ρας, λιμένας, στρατώνας, χειμώνας κτλ.

Ὅπως ὁ φύλακας κλίνονται: ἄρχοντας, γείτοτας, ἥρωας, κήρυκας, κόρακας, πίνακας, ρήτορας κτλ.

Ὅπως ὁ νικητής κλίνονται: ἀγοραστής, δανειστής, ἐθελοντής, ζυγιστής, θερμαστής, μαθητής, πολεμιστής κτλ.

Ὅπως ὁ ἐργάτης κλίνονται: ἀσβέστης, διαβάτης, διαβήτης, καθρέφτης, ναύτης, πολίτης, σύρτης, στρατιώτης.

ΑΣΚΗΣΗ 47.— Νά γραφοῦν προτάσεις μέ τά οὐσιαστικά: ἀγώνας, κλητήρας, ἥρωας, γείτονας, θερμαστής, ἐθελοντής, ναύτης, καί στρατιώτης, σέ διαφορετικές πτώσεις.

Ἐρωτήσεις

1) Ποιές καταλήξεις ἔχουν σέ κάθε πτώση ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ τά ἀρσενικά σέ -ος; — 2) Ποιές καταλήξεις ἔχουν σέ κάθε πτώση τοῦ ἐνικοῦ τά

άρσενικά ισοσύλλαβα σέ -ας και ποιές τά ισοσύλλαβα σέ -ης; — Σέ ποιές πτώσεις ἔχουν ὅμοιες καταλήξεις; — 3) Ποιές καταλήξεις ἔχουν σέ κάθε πτώση τοῦ πληθυντικοῦ τά ισοσύλλαβα σέ -ας και ποιές τά ισοσύλλαβα σέ -ης; Σέ ποιές πτώσεις ἔχουν ὅμοιες καταλήξεις;

B. ΑΝΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ

1. Ἄνισοσύλλαβα σέ -ας και -ης

ὁ ψωμάς   ὁ πεταλωτής   ὁ νοικοκύρης

Ἐνικός ἀριθμός

Ἵ Ονομ.	ὁ	ψωμ-άς	πεταλωτ-ής	νοικοκύρ-ης
Γεν.	τοῦ	ψωμ-ᾶ	πεταλωτ-ῆ	νοικοκύρ-η
Αἰτ.	τόν	ψωμ-ά	πεταλωτ-ή	τό νοικοκύρ-η
Κλητ.		ψωμ-ά	πεταλωτ-ή	νοικοκύρ-η

Πληθυντικός ἀριθμός

Ἵ Ονομ.	οἱ	ψωμάδ-ες	πεταλωτ-ῆδες	νοικοκύρ-ηδες
Γεν.	τῶν	ψωμ-άδων	πεταλωτ-ήδων	νοικοκύρ-ηδων
Αἰτ.	τούς	ψωμ-άδες	πεταλωτ-ῆδες	νοικοκύρ-ηδες
Κλητ.		ψωμ-άδες	πεταλωτ-ῆδες	νοικοκύρ-ηδες

1. Ὡπως ὁ ψωμάς κλίνονται: ἀμαζάς, γαλατάς, γιαουρτάς, παπάς, χαλβάς, ψαράς και ἄλλα· ἐπίσης τά κύρια ὀνόματα: Θωμάς, Λουκάς, Βηλαράς, Παλαμάς κτλ.

2. Ὡπως ὁ πεταλωτής κλίνονται: γανωματής, καφετζής, κουλουρτζής, μπαλωματής, παπουτσής και ἄλλα· ἐπίσης τά κύρια ὀνόματα: Ἑρμής, Ἡρακλῆς, Θεμιστοκλῆς, Περικλῆς κτλ., πού παίρνουν περισπωμένη.

3. Ὡπως ὁ νοικοκύρης κλίνονται: μανάβης, βαρκάρης, καμαριέρης, περιβολάρης, τιμονιέρης κτλ.

2. Ἄνισοσύλλαβα σέ -ες καί -ους

ὁ κ α φ έ ς

Ἐνικός ἀριθμός			Πληθυντικός ἀριθμός		
Ὄνομ.	ὁ	καφ-ές	οἱ	καφ-έδες	
Γεν.	τοῦ	καφ-έ	τῶν	καφ-έδων	
Αἰτ.	τόν	καφ-έ	τούς	καφ-έδες	
Κλητ.		καφ-έ		καφ-έδες	

ὁ π α π ο ῦ ς

Ἐνικός ἀριθμός			Πληθυντικός ἀριθμός		
Ὄνομ.	ὁ	παππ-ούς	οἱ	παππ-οῦδες	
Γεν.	τοῦ	παππ-οῦ	τῶν	παππ-οῦδων	
Αἰτ.	τόν	παππ-οῦ	τούς	παππ-οῦδες	
Κλητ.		παππ-οῦ		παππ-οῦδες	

Ὅπως ὁ **καφές** κλίνονται: *καναπές, μενεξές, πανσές, φιδές* κτλ.

Ὅπως ὁ **παπούς** κλίνονται: ὁ Ἰησοῦς καί ὁ νοῦς, πού ἔχουν μόνο ἐνικό ἀριθμό καί παίρνουν περισπωμένη σέ ὅλες τίς πτώσεις.

ΑΣΚΗΣΗ 48.— Νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τήν κατάληξη πού ταιριάζει:

Οἱ μενεξ.... εἶναι ἐκεῖνα τά ταπεινά λουλουδάκια, τά μαβιά, μέ τό λεπτό ἄρωμα. — Ἡ Φρόσω φύτεψε σέ μιὰ γωνιά τοῦ κήπου πολύχρωμους πανσ.... — Ὁ Τάσος ξέχασε τό σακάκι του στήν αἴθουσα τοῦ σχολείου. — Μά πού εἶχε τό ν.... του τελospάντων; — Ἡ Ἄρτεμη ἔχει πυρετό καί βήχει, βήχει: — «Μόνο μιὰ σούπα μέ φιδ...» πρόσταξε ὁ γιατρός. — «Μά εἶναι φαῖ αὐτό, διαμαρτύρεται ἡ Ἄρτεμη. — «Παπ...., πῶς τόν πίνεις τόν καφέ;» — «Μέτριο, παιδί μου» ἀπαντᾷ ὁ παπ...., πού περιμένει καθισμένος στόν καναπ....

Ἐρωτήσεις

1) Ποιές καταλήξεις ἔχουν σέ κάθε πτώση ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ τὰ ἀνισοσύλλαβα σέ -ας (ὅπως ὁ *ψωμάς*) καί τὰ ἀνισοσύλλαβα σέ -ης (ὅπως ὁ *πεταλωτής*); — 2) Ποιές καταλήξεις ἔχουν σέ κάθε πτώση ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ τὰ ἀνισοσύλλαβα σέ -ές (ὅπως ὁ *καφές*) καί τὰ ἀνισοσύλλαβα σέ -ούς (ὅπως ὁ *παπούς*); — 3) Ὅλα τὰ ἀνισοσύλλαβα σέ ποιές πτώσεις τοῦ ἐνικοῦ ἔχουν ὅμοιες καταλήξεις καί σέ ποιές πτώσεις τοῦ πληθυντικοῦ;

Η ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΑΡΣΕΝΙΚΩΝ

1. Ἡ κατάληξη -ης

ἐργάτης, διαβάτης, ναύτης — ἀγοραστής, μαθητής,
μανάβης, περιβολάρης

Τό -ης στό τέλος τῶν ἀρσενικῶν γράφεται μέ **η**

2. Ἡ κατάληξη -ηδες

μανάβηδες, περιβολάρηδες, γανωματῆδες

Τὰ ἀρσενικά σέ -ηδες γράφονται μέ **η** στήν παραλήγουσα καί **ε** στή λήγουσα.

3. Ἡ κατάληξη -ώτης

στρατιώτης, νησιώτης, πατριώτης, ιδιώτης, ταξιδιώτης,
— Σουλιώτης, Ρουμελιώτης, Ἡπειρώτης

Ὅσα ἀρσενικά τελειώνουν σέ -ώτης γράφονται μέ **ω** στήν παραλήγουσα. Τό **ι** πού εἶναι πρὶν ἀπό τό -ώτης γράφεται μέ **ι** (γιῶττα).

Πολύ λίγα ἀρσενικά σέ -ότης γράφονται μέ **ο**: ἀγρότης, δημότης, τοξότης, δεσπότης κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 49.— **Φράσεις γιά ὀρθογραφία**: Οἱ δρόμοι εἶναι γεμάτοι διαβάτες. Τώρα περνᾷ ἕνας στρατιώτης καί ἕνας ναύτης. Νά καί ἕνας

μαθητής. Ἐπειτα βλέπω δύο μανάβηδες καί μερικούς γαλατάδες. Νά ἀκόμη καί ἕνας περαστικός ταξιδιώτης. Αὐτός θά εἶναι νησιώτης. Πλησιάζει καί ἕνας ἀγρότης. Αὐτός δέν εἶναι δημότης δικός μας. Εἶναι ἀπό ἕνα δῆμο τῆς Ἡπείρου. Εἶναι Ἡπειρώτης.

ΑΣΚΗΣΗ 50.— Χώρισε σέ στήλες τά οὐσιαστικά τῆς ὀρθογραφίας πού τελειώνουν σέ *-ης, -ηδες, -ώτης, καί σε -οτης*.

ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΘΗΛΥΚΩΝ

Α. ΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ

1. Ἴσοσύλλαβα θηλυκά σέ **-α**

ἡ χαρά   ἡ ὥρα   ἡ θάλασσα   ἡ ἐλπίδα

Ἑνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ἡ	χαρ-ά	ἡ	ὥρ-α	ἡ	θάλασσ-α	ἡ	ἐλπίδ-α
Γεν.	τῆς	χαρ-ᾶς	τῆς	ὥρ-ας	τῆς	θάλασσ-ας	τῆς	ἐλπίδ-ας
Αἰτ.	τή	χαρ-ά	τήν	ὥρ-α	τή	θάλασσ-α	τήν	ἐλπίδ-α
Κλητ.		χαρ-ά		ὥρ-α		θάλασσ-α		ἐλπίδ-α

(Ἐχουν στόν ἐνικό τρεῖς πτώσεις ὅμοιες: ὀνομαστική αἰτιατική καί κλητική).

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ	χαρ-ές	ὥρ-ες	θάλασσ-ες	ἐλπίδ-ες
Γεν.	τῶν	χαρ-ῶν	ὥρ-ῶν	θαλασσ-ῶν	ἐλπίδ-ῶν
Αἰτ.	τίς	χαρ-ές	ὥρ-ες	θάλασσ-ες	ἐλπίδ-ες
Κλητ.		χαρ-ές	ὥρ-ες	θάλασσ-ες	ἐλπίδ-ες

(Ἐχουν καί στόν πληθυντικό τρεῖς πτώσεις ὅμοιες: ὀνομαστική, αἰτιατική καί κλητική).

1. "Οπως **ή χαρά** κλίνονται: *ἀχλαδιά, δροσιά, καρδιά, καρυδιά, φωλιά* κτλ. Αὐτά σέ ὅλες τίς πτώσεις τονίζονται στή λήγουσα.

2. "Οπως **ή ὥρα** κλίνονται: *δίψα, δόξα, ρίζα, χώρα, ἐργασία, ὕγρασία, τραπεζαρία* κτλ. — Αὐτά στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τόν τόνο στή λήγουσα (καί παίρνουν περισπωμένη).

3. "Οπως **ή θάλασσα** κλίνονται: *αἴθουσα, μαγείρισσα, μέλισσα, ἄγκυρα, μαθήτρια* κτλ. Καί αὐτά στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τόν τόνο στή λήγουσα (καί παίρνουν περισπωμένη).

4. "Οπως **ή ἐλπίδα** κλίνονται: *Ἑλληνίδα, ἐφημερίδα, πατρίδα, λαμπάδα, πρασινάδα, θυγατέρα, μητέρα* κτλ.

Αὐτά στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ κρατοῦν τόν τόνο στήν παραλήγουσα, ὅπως σέ ὅλες τίς πτώσεις.

ΑΣΚΗΣΗ 51.— Νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τή λέξη πού εἶναι στήν παρένθεση:

Στά χρόνια τῆς σκλαβιάς τό κρυφό σχολεῖο θέρμαινε τήν .... (ἐλπίδα) τῆς ἐλευθερίας. — Τά βραβεῖα τῶν ..... (μαθητής) καί ..... (μαθήτρια) θά δοθοῦν τῇ Δευτέρα. — ..... (πατρίδα), σάν τόν ἥλιο σου ἥλιος ἀλλοῦ δέ λάμπει. — "Ἐχετε γειά ψηλά βουνά καί κάμποι μέ τά ρόδα.... (δροσιά) (πληθ.) μέ τά χαράματα, ... (νύχτα) (πληθ.) μέ τό φεγγάρι. — Ὁ μελισσοκόμος κάθε καλοκαίρι μεταφέρει τίς κυψέλες τῶν..... (μέλισσα) σέ μέρη πιό ὄρεινά. — Τά κόκκινα εἶναι τῆς .... (χαρά), τά μαῦρα εἶναι τῆς λύπης. — Τά σπουδαιότερα νέα γράφονται στίς πρῶτες.... (σελίδα) τῶν ..... (ἐφημερίδα). — Σωστό χάρμα τό περιβόλι μας τήν ἀνοιξη. — Τά φρεσκοπράσινα φύλλα, τά ἄσπρα, τριανταφυλλιά καί κόκκινα λουλούδια τῶν ..... (κερασιά), ... (μηλιά), ... (ἀχλαδιά) καί .... (ροδακινιά) ἀναγαλιάζουν τήν ψυχή μας.

2. Ἴσοσύλλαβα θηλυκά σέ -η

ἡ ψυχὴ - ἡ νίκη

Ἐνικός				Πληθυντικός		
Ἦνομ.	ἡ	ψυχ-ή	νίκ-η	οἱ	ψυχ-ές	νίκ-ες
Γεν.	τῆς	ψυχ-ῆς	νίκ-ης	τῶν	ψυχ-ῶν	νικ-ῶν
Αἰτ.	τήν	ψυχ-ή	τή νίκ-η	τίς	ψυχ-ές	νίκ-ες
Κλητ.		ψυχ-ή	νίκ-η		ψυχ-ές	νίκ-ες

Ἔπως ἡ ψυχὴ κλίνονται: ἡ ἀρχή, βροντή, γραμμή, διακοπή, ζωή, κλωστή, πηγὴ, τιμὴ κτλ.

Ἄυτά κρατοῦν σέ ὄλες τίς πτώσεις τόν τόνο στή λήγουσα.

Ἔπως ἡ νίκη κλίνονται: ἡ ἀνάγκη, βλάβη, λύπη, μάχη, τέχνη, τόλμη, τύχη, φήμη κτλ.

Ἄυτά στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τόν τόνο στή λήγουσα (καί παίρουν περισπωμένη).

3. Θηλυκά σέ -η ἀρχαιοκλιτα

ἡ πόλη — ἡ δύναμη

Ἐνικός				Πληθυντικός		
Ἦνομ.	ἡ	πόλ-η		ἡ	δύναμ-η	
Γεν.	τῆς	πόλ-ης ἢ πόλε-ως		τῆς	δύναμ-ης ἢ δυνάμεως	
Αἰτ.	τήν	πόλ-η		τή	δύναμ-η	
Κλητ.		πόλ-η			δύναμ-η	

Ἔπως ἡ πόλη κλίνονται: τάξη, θέση, λέξη, λύση, δύση κτλ.

Ἔπως ἡ δύναμη κλίνονται: κίνηση, εἶδηση, ἐπίσκεψη κτλ.

4. Ἴσοσύλλαβα θηλυκά σέ -ω

ἡ Ἀργυρώ   ἡ Φρόσω

Ἐνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ἡ	Ἀργυρ-ώ	ἡ	Φρόσ-ω
Γεν.	τῆς	Ἀργυρ-ῶς	τῆς	Φρόσ-ως
Αἰτ.	τήν	Ἀργυρ-ώ	τή	Φρόσ-ω
Κλητ.		Ἀργυρ-ώ		Φρόσ-ω

(Αὐτά δέν ἔχουν πληθυντικό)

Ὅπως ἡ Ἀργυρώ κλίνονται: *Καλυψώ, Κλειώ, Λητώ, Μαριγώ, Χρυσώ* κτλ.

Ὅπως ἡ Φρόσω κλίνονται: *Βασίλω, Δέσπω, Μέλω* κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 52.— Νά γράφεις μιά φράση μέ καθένα ἀπό τά οὐσιαστικά: *βροχή, τιμή, τάξη, λέξη*, καί τά ὀνόματα: *Κλειώ, Μέλω, Δέσπω*, σέ διαφορετικές πτώσεις.

B. ΑΝΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ

1. Ἄνισοσύλλαβα σέ -α

ἡ γ ι α γ ι ά

	<i>Ἐνικός</i>		<i>Πληθυντικός</i>
Ὄνομ.	ἡ γιαι-ιά		οἱ γιαι-ιάδες
Γεν.	τῆς γιαι-ιάς		τῶν γιαι-ιάδων
Αἰτ.	τή γιαι-ιά		τίς γιαι-ιάδες
Κλητ.	γιαγ-ιά		γιαγ-ιάδες

2. Ἄνισοσύλλαβα σέ -ου

ἡ ἀ λ ε π ο ὺ

	<i>Ἐνικός</i>		<i>Πληθυντικός</i>
Ὄνομ.	ἡ ἀλεπ-ού		οἱ ἀλεπ-οῦδες
Γεν.	τῆς ἀλεπ-οῦς		τῶν ἀλεπ-οῦδων

Αἰτ.	τήν ἀλεπ-οὐ		τίς ἀλεπ-οὔδες
Κλητ.	ἀλεπ-οὐ		ἀλεπ-οὔδες

“Ὅπως ἢ γιαγιά κλίνονται: “Ὅπως ἢ ἀλεπού κλίνονται:
μαμά, κυρά κτλ. καπελού, μυλωνού, μαϊμού κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 53.— Νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τό οὐσιαστικό πού ταιριάζει:

μαϊμού Δέσπω νίκη ἀλεπού Ἀργυρώ κυρά ἐπισκέψεις	Πολλές Βυζαντινές ..... ὕφαιναν τά φορέματα τους μόνες τους. — Οἱ γοῦνες ἀπό ..... εἶναι φτηνές, γιατί τό δέρμα τῶν ..... δέν ἔχει μεγάλη ἀξία. — Χτέσ τό ἀπόγευμα οἱ γονεῖς μου εἶχαν ..... Τό πανωφόρι τῆς ..... εἶναι μάλλινο. — Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες μέ τίς ἐνδοξες ..... τους ἔδιωξαν τούς Πέρσες ἀπό τή χώρα μας. — Τῆς ..... τῆς λείπουν λίγες κόκκινες κλωστές, γιά νά τελειώσει τό κέντημά της. Ἀνάμεσα στά ζῶα τοῦ ζωολογικοῦ κήπου ξεχωρίζουν δυό ..... —
---	--

ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΤΑ ΘΗΛΥΚΑ

1) Ὀνομαστική: ἡ μητέρα, ἡ ψυχῆ, ἡ Ἀργυρώ, ἡ γιαγιά, ἡ ἀλεπού.

Γενική: τῆς μητέρας, τῆς ψυχῆς, τῆς Ἀργυρῶς, τῆς γιαγιάς, τῆς ἀλεπούς.

Δηλαδή: ὅλα τά θηλυκά σχηματίζουν τή γενική τοῦ ἐνικοῦ, ὅταν προστεθεῖ ἕνα ς στήν ὀνομαστική.

2) Ἐνικός ἀριθμός

Ὀνομ.	ἡ	μητέρα	ἡ	ψυχῆ	ἡ	γιαγιά
Αἰτ.	τή	μητέρα	τήν	ψυχῆ	τή	γιαγιά
Κλητ.		μητέρα		ψυχῆ		γιαγιά

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὀνομ.	οἱ	μητέρες	οἱ	ψυχές	οἱ	γιαγιάδες
Αἰτ.	τίς	μητέρες	τίς	ψυχές	τίς	γιαγιάδες
Κλητ.		μητέρες		ψυχές		γιαγιάδες

Δηλαδή, όλα τὰ θηλυκά ἔχουν στόν ἐνικό καί στόν πληθυντικό τρεῖς πτώσεις ὅμοιες: τήν ὀνομαστική, τήν αἰτιατική καί τήν κλητική.

ΑΣΚΗΣΗ 54.— Νά κλίνεις μέ κατάλληλες προτάσεις γιά κάθε πτώση τά ὀνόματα: *ἡ μητέρα, ἡ φωλιά καί ἡ πηγή.*

Η ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΘΗΛΥΚΩΝ

1. Ἡ κατάληξη -η

ἡ νίκη, ἡ μάχη, ἡ ἀρετή, ἡ τιμή

Τό -η στό τέλος τῶν θηλυκῶν γράφεται μέ η (ἦτα).

2. Ἡ κατάληξη -ισσα

ἡ μέλισσα ἡ γειτόνισσα ἡ μαγείρισσα

ἡ βασίλισσα ἡ γερόντισσα ἡ ἀρχόντισσα

Τά θηλυκά σέ -ισσα γράφονται μέ ι (γιῶτα) καί μέ δύο σ.

3. Ἡ κατάληξη -ιά

ἀγκαλιά, βραδιά, ἀχλαδιά, καρυδιά, συννεφιά

Τά θηλυκά σέ -ιά γράφονται μέ ι (γιῶτα).

Τό ὄνομα ὅμως *ἡ δουλειά* καί *γιατρεία, παντρεία, σοδειά* γράφονται μέ ει.

Ἡ κατάληξη -ία καί -εία

ἐργασία, ὀνομασία, ὑγρασία, εὐκαιρία, σοφία,

φιλία, μανία, τυραννία, ἀηδία.

Πολλά θηλυκά σέ -ία γράφονται μέ ι (γιῶτα).

Γράφονται ὅμως μέ ει ὅσα γίνονται ἀπό ρήματα, πού τελειώνουν σέ -εύω:

(βασιλεύω) βασιλεία, (δουλεύω) δουλεία, (κολακεύω) κολακεία, (μαγεύω) μαγεία,

(παιδεύω) παιδεία, (προφητεύω) προφητεία.

ΑΣΚΗΣΗ 55.— Φράσεις για ὀρθογραφία: Ἡ ἐργασία φέρνει τιμὴ καὶ εὐτυχία. Ἡ ὀκνηρία καὶ ἡ ἀργία φέρνουν τὴ δυστυχία. — Ἡ ἀχλαδιά, ἡ καρυδιά, ἡ μηλιά καὶ ἡ ἐλιά εἶναι δέντρα καρποφόρα. — Οἱ ἐργάτες πηγαίνουν κάθε μέρα στὴ δουλειά τους. — Ἡ γειτόνισσα εἶναι καλὴ μαγείρισσα. — Οἱ Ἕλληνες μισοῦν τὴ δουλειά καὶ ἀγαποῦν τὴν ἐλευθερία. — Ἡ παιδεία μορφώνει τοὺς ἀνθρώπους. — Ἡ κολακεία ταπεινώνει.

ΑΣΚΗΣΗ 55.— Στὶς παραπάνω φράσεις νὰ γράψεις χωριστά 1) Τὰ θηλυκὰ πού τελειώνουν σέ -η 2) Τὰ θηλυκὰ πού τελειώνουν σέ -ισσα 3) Τὰ θηλυκὰ πού τελειώνουν σέ -ιά. Τὰ θηλυκὰ πού τελειώνουν σέ -ία καὶ τὰ θηλυκὰ πού τελειώνουν σέ -εία.

ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΟΥΔΕΤΕΡΩΝ

Α. ΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ

1. Οὐδέτερα σέ -ι καὶ σέ -ο

τό παιδί   τό λουλούδι   τό βουνό   τό πεῦκο

Ἐνικός ἀριθμός

Ἵ.Ονομ.	τό	παιδ-ί	λουλούδ-ι	βουν-ό	πεῦκ-ο
Γεν.	τοῦ	παιδ-ιοῦ	λουλουδ-ιοῦ	βουν-οῦ	πεύκ-ου
Αἰτ.	τό	παιδ-ί	λουλούδ-ι	βουν-ό	πεῦκ-ο
Κλητ.		παιδ-ί	λουλούδ-ι	βουν-ό	πεῦκ-ο

Πληθυντικός ἀριθμός

Ἵ.Ονομ.	τά	παιδ-ιά	λουλούδ-ια	βουν-ά	πεῦκ-α
Γεν.	τῶν	παιδ-ιῶν	λουλουδ-ιῶν	βουν-ῶν	πεύκ-ων
Αἰτ.	τά	παιδ-ιά	λουλούδ-ια	βουν-ά	πεῦκ-α
Κλητ.		παιδ-ιά	λουλούδ-ια	βουν-ά	πεῦκ-α

Γενικὴ παρατήρηση

Ἵ.Ολα τὰ οὐδέτερα ἔχουν στὸν ἐνικό καὶ στὸν πληθυντικό ἀριθμὸ τρεῖς πτώσεις ὅμοιες: τὴν ὀνομαστική, τὴν αἰτιατική καὶ τὴν κλητική.

“Οπως τό παιδί κλίνονται: ἀρνί, βιολί, κερί, κλειδί, τυρί, ψωμί, κτλ.

“Οπως τό λουλούδι κλίνονται: ἀλεύρι, γεφύρι, δόντι, παιγνίδι, ποτάμι, χέρι, – βράδυ, δίχτυ, στάχυ (πού γράφονται μέ υ).

“Οπως τό βουνό κλίνονται: αὐγό, λουτρό, νερό, παγωτό, φυτό κτλ.

“Οπως τό πεῦκο κλίνονται: ζῶο, κέντρο, μήλο, ξύλο, ρούχο, σύκο, φύλλο, χόρτο – βιβλίο, θρανίο, πλοῖο, στοιχειό, σχολεῖο, ὑπουργεῖο, βιβλιοπωλεῖο, κρεοπωλεῖο κτλ.

τ ό π ρ ό σ ω π ο

	Ἐνικός	Πληθυντικός
Ὄνομ.	τό πρόσωπ-ο	τά πρόσωπ-α
Γεν.	τοῦ προσώπ-ου	τῶν προσώπ-ων
Αἰτ.	τό πρόσωπ-ο	τά πρόσωπ-α
Κλητ.	πρόσωπ-ο	πρόσωπ-α

“Οπως τό πρόσωπο κλίνονται: ἄλογο, ἄτομο, ἔξοδο, ἐπιπλο, θέατρο, κύπελλο, μέτωπο, ὄργανο κτλ. Αὐτά στή γενική ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ κατεβάζουν τόν τόνο στήν παραλήγουσα.

ΑΣΚΗΣΗ 57.— Σχημάτισε πέντε φράσεις. Σέ κάθε μιά βάλε ἕνα ἀπό τά ὀνόματα: ἀρνί, παιγνίδι, νερό, μήλο, ζῶο.

ΑΣΚΗΣΗ 58.— Νά κλιθοῦν μέ κατάλληλες προτάσεις γιά κάθε πτώση τά ὀνόματα: τό νερό καί τό πλοῖο.

2. Οὐδέτερα σέ -ος

τό δάσος   τό ἔδαφος

	Ἐνικός	Πληθυντικός	Ἐνικός	Πληθυντικός
Ὄνομ.	τό δάσ-ος	τά δάσ-η	τό ἔδαφ-ος	τά ἔδαφ-η
Γεν.	τοῦ δάσ-ους	τῶν δασ-ῶν	τοῦ ἔδαφ-ους	τῶν ἔδαφ-ῶν
Αἰτ.	τό δάσ-ος	τά δάσ-η	τό ἔδαφ-ος	τά ἔδαφ-η
Κλητ.	δάσ-ος	δάσ-η	ἔδαφ-ος	ἔδαφ-η

Γενική παρατήρηση

Τά ουδέτερα σέ -ος στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τόν τόνο στή λήγουσα (καί παίρνουν περισπωμένη): *τῶν δασῶν, τῶν ἑδαφῶν.*

“Ὅπως τό δάσος κλίνονται: ἄλσος, βάθος, βάρος, βέλος, βρέφος, γένος, ἔθνος, εἶδος, μέρος, ὕψος κτλ.

“Ὅπως τό ἔδαφος κλίνονται: μέγεθος, στέλεχος κτλ. Αὐτά στή γενική τοῦ ἐνικοῦ καί στήν ὀνομαστική, αἰτιατική καί κλητική τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τόν τόνο στήν παραληγουσα.

ΑΣΚΗΣΗ 59.— Νά γράψεις τρεῖς φράσεις μέ τό ὄνομα: τό μέγεθος καί τρεῖς μέ τό ὄνομα: τό εἶδος, σέ διαφορετικές πτώσεις.

Ἐρωτήσεις

1) Ποιές καταλήξεις ἔχουν σέ κάθε πώση ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ τά ουδέτερα σέ -ι (ὅπως τό παιδί) καί τά ουδέτερα σέ -ο (ὅπως τό βουνό); — 2) Ποιές καταλήξεις ἔχουν τά ουδέτερα σέ -ος (ὅπως τό δάσος); — 3) Ποιές πτώσεις ἔχουν ὅμοιες τά ουδέτερα στόν ἐνικό καί στόν πληθυντικό;

Β' ΑΝΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ

1. Οὐδέτερα σέ -μα καί σέ -σιμο, -ξιμο, -ψιμο

τ ό δ έ μ α

	Ἐνικός		Πληθυντικός	
Ὄνομ.	τό	δέμ-α	τά	δέμ-ατα
Γεν.	τοῦ	δέμ-ατος	τῶν	δεμ-άτων
Αἰτ.	τό	δέμ-α	τά	δέμ-ατα
Κλητ.		δέμ-α		δέμ-ατα

τό δέσιμο

	Ἐνικός		Πληθυντικός	
Όνομ.	τό δέ-σιμο		τά δε-σίματα	
Γεν.	τοῦ δε-σίματος		τῶν δε-σιμάτων	
Αἰτ.	τό δέ-σιμο		τά δε-σίματα	
Κλητ.	δέ-σιμο		δε-σίματα	

1. Ὅπως **τό δέμα** κλίνονται: *αἷμα, βῆμα, γράμμα, δέρμα, νῆμα, στόμα, χρῆμα, χρῶμα - ἄγαλμα* (γενική: *ἀγάλματος*), *ἄθροισμα, διάλειμμα, ζήτημα, θέλημα, μάθημα, ὄνομα, πήδημα, ὕφασμα* κτλ.

2. Ὅπως **τό δέσιμο** κλίνονται: *βράσιμο, κλείσιμο, πλύσιμο, βάψιμο, γράψιμο, πλέξιμο, τάξιμο* κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 60.— Νά συμπληρώσεις τίς καταλήξεις: Ὁ ἄρρωστος ἔχει ἀνάγκη ἀπό μεταγγιση αἷμα... — Ὁ δάσκαλος λέει πῶς μιά μέρα ὁ Θωμάς θά γίνει πρωταθλητής τοῦ πηδημ... — Ἡ Λερναία Ὑδρα ἦταν ἓνα ἀπό τά μυθικά τέρα... πού σκότωσε ὁ Ἡρακλῆς. — Πολλές φορές ὁ χαρακτήρας τοῦ μαθητῆ φαίνεται ἀπό τά γραμμ... του. — Ὁ διανομέας μοίρασε τά γραμμ... στούς χωριανούς.

2. Οὐδέτερα σέ -ας καί σέ -ως

τ ό κ ρ έ α ς   τ ό φ ῶ ς

	Ἐνικός	Πληθυντικός	Ἐνικός	Πληθυντικός
Όνομ.	τό κρέ-ας	τά κρέ-ατα	τό φῶς	τά φῶτ-α
Γεν.	τοῦ κρέ-ατος	τῶν κρε-άτων	τοῦ φωτ-ός	τῶν φῶτ-ων
Αἰτ.	τό κρέ-ας	τά κρέ-ατα	τό φῶς	τά φῶτ-α
Κλητ.	κρέ-ας	κρέ-ατα	φῶς	φῶτ-α

Ὅπως **τό κρέας** κλίνεται καί *τό τέρας*.

Ἐρωτήσεις

1) Ποιές καταλήξεις ἔχουν τὰ οὐδέτερα σέ *-μα* (ὅπως *δέμα*); — 2) Ποιές καταλήξεις ἔχουν τὰ οὐδέτερα σέ *-σιμο* (ὅπως *τό δέσιμο*); — 3) Ποιές καταλήξεις ἔχουν τὰ οὐδέτερα σέ *-ας* (ὅπως *τό κρέας*); — 4) Πῶς κλίνεται τὸ ὄνομα *φῶς*;

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΟΥΔΕΤΕΡΩΝ

1. Ἡ κατάληξη *-ι* τοῦ ἐνικοῦ

τό ἀρνί, τό παιδί, τό λουλούδι, τό καλοκαίρι

Τό *ι* στό τέλος τοῦ ἐνικοῦ τῶν οὐδετέρων γράφεται μέ *ι* (γιῶτα) καί εἶναι μακρόχρονο.

Γράφονται ὅμως μέ *υ* τὰ ὀνόματα *βράδυ, δίχτυ, στάχυ*.

Τό *βράδυ* στή γενική τοῦ ἐνικοῦ καί στόν πληθυντικό γράφεται μέ *ι*: *βραδιοῦ, βράδια*.

2. Ἡ κατάληξη *-η* τοῦ πληθυντικοῦ

τά μέρη, τά δάση, τά στήθη, τά ἐδάφη

Τό *ι* στό τέλος τοῦ πληθυντικοῦ τῶν οὐδετέρων γράφεται μέ *η* (ἦτα).

3. Ἡ κατάληξη *-α* τῶν οὐδετέρων

τό βῆμα, τό χρῶμα, τά μῆλα, τά δῶρα

Νά μή λησμονοῦμε ὅτι τὸ *α* στό τέλος τῶν οὐδετέρων εἶναι βραχύχρονο.

ΑΣΚΗΣΗ 61.— Φράσεις γιά ὀρθογραφία: Ἔχω ἓνα ὠραῖο λουλούδι μέ ἀπαλό χνούδι καί μέ κόκκινο χρῶμα. — Τά ὀπωρικά εἶναι τὰ δῶρα, πού προσφέρει τό καλοκαίρι στούς ἀνθρώπους. — Φασούλι τό φασούλι γεμίζει τό σακούλι. — Δέ θέλει ρύζι μέ νερό, θέλει νερό μέ

ρύζι. — Για νά μή φάει ὁ γάτος τό ψωμί, τρώει ὁ ποντικός τά ροῦχα. —
 "Ὅλα τά ἐδάφη τῆς χώρας μας λευτερώθηκαν μέ αἷμα.

ΑΣΚΗΣΗ 62.— Νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τό οὐσιαστικό πού
 ταιριαρίζει:

κρasi
 ἀγαλμα
 ἀρνί
 κρέας
 δέμα
 Φῶτα
 ἀηδόνη
 πουλί
 κριάρι

Κρυφά τό λένε τά ..... κρυφά τό λέν' τ' ..... — Τῶν.....
 ρίχνουμε τό σταυρό στή θάλασσα. — Φέτος ἡ τιμή τοῦ
 ..... εἶναι μεγαλύτερη ἀπό πέρσι. — Εἶχαν ..... καί
 ψένανε..... σουβλισμένα, κι εἶχαν κι ἓνα γλυκό..... ἀπό
 τό μοναστήρι. — Τό ὕψος τοῦ χρυσελεφάντινου .....
 τῆς Ἀθηνᾶς ἦταν δώδεκα μέτρα. — Στείλαμε πολλά.....
 μέ ροῦχα στήν Κύπρο.

ΕΠΙΘΕΤΑ — ΓΕΝΗ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΤΩΝ

Ποιές λέξεις λέγονται ἐπίθετα

ἽΟ καλός μαθητής, ὁ ὠραῖος κήπος, ὁ βαθύς ποταμός

ἽΗ λέξη καλός δείχνει τί λογῆς εἶναι ὁ μαθητής.

ἽΗ λέξη ὠραῖος δείχνει τί λογῆς εἶναι ὁ κήπος.

ἽΗ λέξη βαθύς δείχνει τί λογῆς εἶναι ὁ ποταμός.

Οἱ λέξεις πού φανερώνουν τί λογῆς εἶναι τά οὐσιαστικά
 λέγονται ἐπίθετα.

Τά τρία γένη τῶν ἐπιθέτων

Ἀρσενικά

Θηλυκά

Οὐδέτερα

ὁ φρόνιμος ἄνθρωπος ἡ φρόνιμη γυναῖκα τό φρόνιμο παιδί

ὁ γενναῖος στρατιώτης ἡ γενναία χώρα τό γενναῖο ἔθνος

ὁ πλατύς δρόμος ἡ πλατιά θύρα τό πλατύ πηγάδι

"Ὅπως βλέπουμε σ' αὐτά τά παραδείγματα, κάθε ἐπίθετο
 ἔχει τρία γένη, ἀρσενικό, θηλυκό καί οὐδέτερο: ὁ φρόνιμος, ἡ
 φρόνιμη, τό φρόνιμο — ὁ γενναῖος, ἡ γενναία, τό γενναῖο — ὁ πλατύς, ἡ
 πλατιά, τό πλατύ.

Καταλήξεις τῶν ἐπιθέτων

	Ἄρσενικό	Θηλυκό	Οὐδέτερο
1.	ὁ καλ-ός	ἡ καλ-ή	τό καλ-ό
2.	ὁ νέ-ος	ἡ νέ-α	τό νέ-ο
3.	ὁ γλυκ-ός	ἡ γλυκ-ιά	τό γλυκ-ό
4.	ὁ βαθ-ύς	ἡ βαθ-ιά	τό βαθ-ύ
5.	ὁ ζηλιάρ-ης	ἡ ζηλιάρ-α	τό ζηλιάρ-ικο

“Ὅπως βλέπουμε σ’ αὐτά τὰ παραδείγματα, τὰ ἐπίθετα ἔχουν στά τρία γένη τῆς ἀκόλουθες καταλήξεις:

	Ἄρσενικό	Θηλυκό	Οὐδέτερο
1. καλός:	-ος	-η	-ο
2. νέος:	-ος	-α	-ο
3. γλυκός:	-ός	-ιά	-ό
4. βαθύς:	-ύς	-ιά	-ύ
5. ζηλιάρης:	-ης	-α	-ικο

Η ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΤΩΝ

1. Ἐπίθετα σέ -ος, -η, -ο

	δυνατός	δυνατή	δυνατό
	Ἐνικός		
ἽΟνομ.	ὁ δυνατός	ἡ δυνατή	τό δυνατό
Γεν.	τοῦ δυνατοῦ	τῆς δυνατῆς	τοῦ δυνατοῦ
Αἰτιατ.	τό δυνατό	τή δυνατή	τό δυνατό
Κλητ.	δυνατέ	δυνατή	δυνατέ
	Πληθυντικός		
ἽΟνομ.	οἱ δυνατοί	οἱ δυνατές	τά δυνατά
Γεν.	τῶν δυνατῶν	τῶν δυνατῶν	τῶν δυνατῶν
Αἰτιατ.	τούς δυνατούς	τίς δυνατές	τά δυνατά
Κλητ.	δυνατοί	δυνατές	δυνατά

Κατά τό **δυνατός, δυνατή, δυνατό** κλίνονται καί τά ἐπίθετα **ἀκριβός, μικρός, λαμπρός, καθαρός.**

ΑΣΚΗΣΗ 63.— Νά συμπληρώσεις τά κενά μέ τό ἐπίθετο πού βρίσκειται στήν παρένθεση:

Τό ραδιόφωνο μᾶς ἔδωσε..... (σωστός) συμβουλές γιά τήν ὑγεία.
— Πές μου τούς ἀριθμούς τῶν..... (τυχερός) λαχείων πού διάβασες στή
..... (χτεσινός) ἔφημερίδα. — Ὁ..... (χορτάτος) δέν πιστεύει τό.....
(νηστικό). — Οἱ Κινέζοι τρῶνε μέ..... (ξύλινος) πηρούνια. — Μᾶς
πρόσφεραν τίς πορτοκαλάδες σέ ..... (μετάλλινος) δίσκους. — Τά
πρόβατα σκόρπισαν στά ..... (πράσινος) λιβάδια. Στά διαλείμματα οἱ
αὐλές τῶν σχολείων εἶναι ..... (γεμάτος) ἀγόρια καί κορίτσια.

2. Ἐπίθετα σέ **-ος, -α, -ο**

	<i>ώραῖος</i>		<i>ωραία</i>		<i>ωραῖο</i>

Ἑνικός

Ὄνομ.	ὁ	ώραῖος	ἡ	ωραία	τό	ωραῖο
Γεν.	τοῦ	ωραίου	τῆς	ωραίας	τοῦ	ωραίου
Αἰτ.	τόν	ωραῖο	τήν	ωραία	τό	ωραῖο
Κλητ.		ωραῖε		ωραία		ωραῖο

Πληθυντικός

Ὄνομ.	οἱ	ωραῖοι	οἱ	ωραῖες	τά	ωραῖα
Γεν.	τῶν	ωραίων	τῶν	ωραίων	τῶν	ωραίων
Αἰτιατ.	τούς	ωραίους	τίς	ωραῖες	τά	ωραῖα
Κλητ.		ωραῖοι		ωραῖες		ωραῖα

Κατά τό **ώραῖος, ωραία, ωραῖο** κλίνονται τά ἐπίθετα: **ἀθῶος, γενναῖος, κρύος** κτλ. Τό **ἀθῶο γέλιο, τό γενναῖο παλικάρι, ἡ κρύα νύχτα.**

Τά θηλυκά ἐπίθετα σέ **-α** ἔχουν τό **-α** μακρόχρονο.

ΑΣΚΗΣΗ 64.— Βάλε τόν τόνο καί τό πνεῦμα πού πρέπει στίς ἀκόλουθες λέξεις:

Ἡ Ἑλλάδα εἶναι μια ἀπο τίς πιο ωραιες χώρες του κοσμου. — Τα ἀθωα πουλακια τρεμουν στις παγωνιες του χειμωνα. — Τα γενναια

παλικάρια δε φοβούνται ουτε το κρυο ουτε τα χιονια. — Πολυχρωμες πεταλουδες στολιζουν τα ωραια λουλουδια του κηπου μας. — Ηταν ολοι τους γενναιοι. — Στις κρυες και παγωμενες ημερες τα σπουργιτια χτυπουν με τα ραμφη τους τα τζαμια των σπιτιων. — Στου ωραιου καταπρασινου πευκου τα κλαδια, λαλουν αηδονια και πουλια.

3. Ἐπίθετα -ός, -ιά, -ό

		γλυκός		γλυκιά		γλυκό
				Ἐνικός		
Ἵ Ονομ.	ὁ	γλυκός	ἡ	γλυκιά	τό	γλυκό
Γεν.	τοῦ	γλυκοῦ	τῆς	γλυκιᾶς	τοῦ	γλυκοῦ
Αἰτιατ.	τό	γλυκό	τή	γλυκιά	τό	γλυκό
Κλητ.		γλυκέ		γλυκιά		γλυκό

Πληθυντικός

Ἵ Ονομ.	οἱ	γλυκοί	οἱ	γλυκές	τά	γλυκά
Γεν.	τῶν	γλυκῶν	τῶν	γλυκῶν	τῶν	γλυκῶν
Αἰτιατ.	τούς	γλυκούς	τίς	γλυκές	τά	γλυκά
Κλητ.		γλυκοί		γλυκές		γλυκά

Κατά τό γλυκός, γλυκιά, γλυκό κλίνονται καί τά ἐπίθετα: νηστικός, θηλυκός, φτωχός, ζανθός.

ΑΣΚΗΣΗ 65.— Συμπλήρωσε τά κενά μέ τό ἐπίθετο πού ταιριάζει:

ξανθός
λαμπρός
πλούσιος
φλογερός
φτωχός
νηστικός
γλυκός

Ἵ Ο Κολοκοτρώνης ἦταν ἕνας..... πατριώτης. — Ἵ Ἐχε γειά καημένε κόσμε, ἔχει γειά..... ζωή. — Οἱ γονεῖς τῆς Ἵ Ἀρετῆς ἀπό..... ἔγιναν..... — Οἱ ὄρειβάτες ἔχασαν τό δρόμο κι ἔμειναν..... τρεῖς ἡμέρες..... — Τόν Ἵ Ιούνιο θά θερίσουμε τά..... στάχυα τοῦ σιταριοῦ. — Γιά δές τ' Ἵ ἀστέρι τό..... πού πάει κοντά στήν Πούλια.

4. Ἐπίθετα σέ -ύς, -ιά, -ύ

Ἐνικός ἀριθμός

ἽΟνομ.	ὁ	βαθύς	ἡ	βαθιά	τό	βαθύ
Γεν.	τοῦ	βαθιοῦ	τῆς	βαθιάς	τοῦ	βαθιοῦ
Αἰτιατ.	τό	βαθύ	τή	βαθιά	τό	βαθύ
Κλητ.		βαθύ		βαθιά		βαθύ

Πληθυντικός ἀριθμός

ἽΟνομ.	οἱ	βαθιοί	οἱ	βαθιές	τά	βαθιά
Γεν.	τῶν	βαθιω̄ν	τῶν	βαθιω̄ν	τῶν	βαθιω̄ν
Αἰτ.	τούς	βαθιούς	τίς	βαθιές	τά	βαθιά
Κλητ.		βαθιοί		βαθιές		βαθιά

“Ὅμοια κλίνονται τά ἐπίθετα: ὁ βαρύς, - ἡ βαριά - τό βαρύ, ὁ πλατύς - ἡ πλατιά - τό πλατύ, ὁ τραχύς - ἡ τραχιά - τό τραχύ, ὁ μακρὺς - ἡ μακριά - τό μακρὺ, ὁ παχύς - ἡ παχιά - τό παχύ κτλ.

“Ὅμοια κλίνονται καί τά: ὁ σταχτής -ιά -ί, ὁ τριανταφυλλής -ιά -ί.

ΑΣΚΗΣΗ 66.— Νά κλιθοῦν τά ὀνόματα: ὁ πλατύς θόλος, ἡ πλατιά πύλη, τό πλατύ ροῦχο.

5. Ἐπίθετα σέ -ης, -α, -ικο

Ἐνικός ἀριθμός

ἽΟνομ.	ὁ	ζηλιάρ-ης	ἡ	ζηλιάρ-α	τό	ζηλιάρ-ικο
Γεν.	τοῦ	ζηλιάρ-η	τῆς	ζηλιάρ-ας	τοῦ	ζηλιάρ-ικου
Αἰτ.	τό	ζηλιάρ-η	τή	ζηλιάρ-α	τό	ζηλιάρ-ικο
Κλητ.		ζηλιάρ-η		ζηλιάρ-α		ζηλιάρ-ικο

Πληθυντικός αριθμός

Όνομ.	οί	ζηλιάρ-ηδες	οί	ζηλιάρ-ες	τά	ζηλιάρ-ικα
Γεν.	τῶν	ζηλιάρ-ηδων	—	—	τῶν	ζηλιάρ-ικων
Αἰτ.	τούς	ζηλιάρ-ηδες	τίς	ζηλιάρ-ες	τά	ζηλιάρ-ικα
Κλητ.	—	ζηλιάρ-ηδες	—	ζηλιάρ-ες	—	ζηλιάρ-ικα

“Όμοια κλίνονται τά ἐπίθετα: ὁ κιτρινιάρης - ἡ κιτρινιάρη - τό κιτρινιάρικο, ὁ πεισματάρης - ἡ πεισματάρη - τό πεισματάρικο, ὁ τεμπέλης - ἡ τεμπέλα - τό τεμπέλικο, ὁ σγουρομάλλης - ἡ σγουρομάλλα - τό σγουρομάλλικο, ὁ ἀνοιχτομάτης - ἡ ἀνοιχτομάτη - τό ἀνοιχτομάτικο κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 67.— Γράψε ἕξι φράσεις μέ τά ἐπίθετα: ἀνοιχτομάτης, ἀνοιχτομάτα, ἀνοιχτομάτικο σέ διαφορετικές φράσεις.

ΑΝΩΜΑΛΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

1) Τό ἐπίθετο ὁ πολύς, ἡ πολλή, τό πολύ καί 2) μερικά ἐπίθετα σέ -ης -ης -ες π.χ. ὁ ἐπιμελής, ἡ ἐπιμελής, τό ἐπιμελές.

Τό ἐπίθετο πολύς κλίνεται ἔτσι:

Ἐνικός ἀριθμός

Όνομ.	ὁ	πολύς	ἡ	πολλή	τό	πολύ
Γεν.	—	—	τῆς	πολλῆς	—	—
Αἰτ.	τόν	πολύ	τήν	πολλή	τό	πολύ
Κλητ.	—	—	—	—	—	—

Πληθυντικός ἀριθμός

Όνομ.	οἱ	πολλοί	οἱ	πολλές	τά	πολλά
Γεν.	τῶν	πολλῶν	τῶν	πολλῶν	τῶν	πολλῶν
Αἰτ.	τούς	πολλούς	τίς	πολλές	τά	πολλά
Κλητ.	—	(πολλοί)	—	(πολλές)	—	(πολλά)

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ. Τό πολὺς γράφεται μέ ἓνα λ, ὅπου ἀκολουθεῖ υ, δηλαδή στήν ὀνομαστική καί αἰτιατική ἑνικοῦ ἀριθμοῦ τοῦ ἀρσενικοῦ καί τοῦ οὐδετέρου.

Τό ἐπίθετο ἐπιμελής κλίνεται ἔτσι:

Ἑνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ὁ ἐπιμελής	ἡ ἐπιμελής	τό ἐπιμελές
Γεν.	(τοῦ ἐπιμελοῦς)	(τῆς ἐπιμελοῦς)	(τοῦ ἐπιμελοῦς)
Αἰτ.	τόν ἐπιμελή	τήν ἐπιμελή	τό ἐπιμελές
Κλητ.	—	—	—

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ ἐπιμελεῖς	οἱ ἐπιμελεῖς	τά ἐπιμελή
Γεν.	τῶν ἐπιμελῶν	τῶν ἐπιμελῶν	τῶν ἐπιμελῶν
Αἰτ.	τούς ἐπιμελεῖς	τίς ἐπιμελεῖς	τά ἐπιμελή
Κλητ.	—	—	—

Ὅμοια κλίνονται: ἀκριβής, διεθνής, ἐλώδης, ἐπεικής, σνε-
πής, συνεχής κ.ἄ.

ΑΣΚΗΣΗ 68.— Νά συμπληρώσεις τά κενά μέ τό ἐπίθετο πολὺς.

1) Ἔχω..... βιβλία. — Στήν ἀγορά εἶναι..... κόσμος. — .....
παιδιά παίζουν στήν αὐλή τοῦ σχολείου. — Ἔχω..... φίλους. —
Διαβάζω τό μάθημα..... φορές. — Γράφω χωρίς..... δυσκολία καί
χωρίς..... κόπο. — Ἔχω σήμερα..... μάθημα. — Στό ἀεροδρόμιο
εἶναι..... ἄνθρωποι.

2) Νά συμπληρώσεις τά κενά μέ τό ἐπίθετο πού βρίσκεται στήν
παρένθεση.

Οἱ Ἕλληνες δέν ὑποφέρουν πιά ἀπό..... (ἐλώδης) πυρετούς. — Τό
ἀεροπλάνο πέταξε στήν.... (ἀκριβής) ὥρα. — Ὁ Ἐρυθρός Σταυρός
ἀνήκει στίς.... (διεθνής) ὀργανώσεις. — Διαλύθηκαν τά σύννεφα καί
θά παίξουμε κάτω ἀπό τό.... (διαυγής) οὐρανό. — Ὁ Δημήτρης εἶναι

ἀπό τούς πιό.... (συνεπής) φίλους μου. — Ἐπί τούς.... (συνεχής) βροχές πλημμύρισαν τά ποτάμια. — Τό καλοκαίρι πολλά καταστήματα ἀκολουθοῦν..... (συνεχής) ὠράριο.

Ἐρωτήσεις

1) Ποιές λέξεις λέγονται ἐπίθετα; 2) Πόσα γένη ἔχουν τά ἐπίθετα; 3) Πῶς σχηματίζονται τά τρία γένη τῶν ἐπιθέτων: καλός, νέος, γλυκός, βαθύς καί ζηλιάρης;

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ ΕΠΙΘΕΤΩΝ

1. Κατάληξη -ιος

ἄγιος, ἄγριος, αἰώνιος, ἄξιος, ἀνάξιος, ἐνάντιος, κούφιος,
οὐράνιος, πλούσιος, σάπιος, τίμιος, τρύπιος.

Τά περισσότερα ἐπίθετα σέ -ιος γράφονται μέ **ι**.

Γράφονται ὅμως μέ **ει** τά ἐπίθετα:

ἄδειος, πρόβειος, τέλειος, ἐπίγειος, ἰσόγειος, ὑπόγειος.

Γράφεται μέ **οι** τό ἐπίθετο: ὅμοιος.

2. Κατάληξη -ικος

βασιλικός, βολικός, γνωστικός, ἠθικός, μαθητικός, μητρικός,
πατρικός - ἀθηναϊκός, ἑλληνικός, εὐρωπαϊκός - ἀνῆθικος,
θεοπήσιμος, κλέφτικος, ψεύτικος - βλάχικος, ἀμερικάνικος.

Τά ἐπίθετα ποῦ τελειώνουν σέ -ικος γράφονται μέ **ι**.

Ἐξαιροῦνται τά ἐπίθετα: θηλυκός καί δανεικός κτλ.

3. Κατάληξη -ιμος

γνώριμος, νόστιμος, ὄψιμος, πρόιμος, φρόνιμος,
χρήσιμος, ὠφέλιμος.

Τά επίθετα πού τελειώνουν σέ *-ιμος*, γράφονται μέ *ι*.

Ἐξαιροῦνται τά επίθετα: *ἔτοιμος, πρόθυμος, εὐθυμος, ἔρημος, ἐπίσημος, ἄσχημος* κτλ.

4. Κατάληξη *-ινος*

μάλλινος, μετάλλινος, ξύλινος, χάρτινος - κίτρινος, κόκκινος, πράσινος - ἀληθινός, βοδινός, βραδινός, ἔσπερινός, νυχτερινός, πασχαλινός.

Τά περισσότερα επίθετα πού τελειώνουν σέ *-ινος*, γράφονται μέ *ι*.

Γράφονται ὅμως μέ *ει* τά επίθετα: *ἐλεεινός, ὄρεινός, σκοτεινός, φωτεινός, ταπεινός, ὑγιεινός.*

5. Κατάληξη σέ *-ίσιος*

ἀρνίσιος, βουνίσιος, καμπίσιος, παιδιακίσιος, παλικαρίσιος.

Τά περισσότερα επίθετα πού τελειώνουν σέ *-ίσιος* γράφονται μέ *ι*.

Γράφονται ὅμως μέ *η* στήν προπαραλήγουσα τά επίθετα: *γνήσιος, ἐτήσιος, ἡμερήσιος* κτλ.

6. Κατάληξη *-ωπός* καί *-ωτός*

κιτρινωπός, κοκκινωπός, χαρωπός, θολωτός, καμαρωτός, μεταξωτός, φτερωτός, σηκωτός.

Τά επίθετα πού τελειώνουν σέ *-ωπός* καί σέ *-ωτός* γράφονται μέ *ω* στήν παραλήγουσα.

ΑΣΚΗΣΗ 69.— Φράσεις γιά ὀρθογραφία: "Ὁμοιος τόν ὀμοιο ἀγαπᾷ. — Τό σάπιο μῆλο εἶναι τρύπιο. — Αὐτό τό γάλα εἶναι πρόβειο.

— Έχω ένα κούφιο δόντι. — Αυτό τό ύπόγειο είναι άδειο. — Πολλά δημοτικά τραγούδια είναι κλέφτικα. — Ό φρόνιμος καί ήθικός άνθρωπος είναι χρήσιμος στην πατρίδα του. — Οί δψιμοι καρποί είναι νόστιμοι. — Τά γένη είναι τρία: άρσενικό, θηλυκό καί ούδέτερο. — Όχι δανεικά καί άγύριστα. — Νά είναι χάρτινος άετός καί νά ένας άληθινός. — Τό μοσχαρίσιο κρέας είναι ύγιεινό. — Είμαι έτοιμος. — Πάντα είσαι πρόθυμος.

Έρωτήσεις

1) Πώς γράφονται τά επίθετα πού τελειώνουν σέ -ιος; Ποιά γράφονται μέ *ει* καί ποιά μέ *οι*; — 2) Πώς γράφονται τά επίθετα σέ -ικος καί ποιά έξαιρούνται; — 3) Πώς γράφονται τά επίθετα σέ -ιμος; — 4) Πώς γράφονται τά επίθετα σέ -ινος καί ποιά άπ' αυτά γράφονται μέ *ει*; — 5) Πώς γράφονται τά επίθετα σέ -ωπός καί -ωτός; — 6) Πώς γράφονται τά επίθετα σέ -ίσιος καί ποιά άπ' αυτά γράφονται μέ *η*;

ΤΑ ΠΑΡΑΘΕΤΙΚΑ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΤΩΝ

1. Θετικός βαθμός

Ό κήπος μου είναι *ώραϊος*.

Έδω τό επίθετο *ώραϊος* φανερώνει τί λογής είναι ό κήπος μου, χωρίς νά κάνω σύγκριση μέ άλλο κήπο.

Αυτά τά επίθετα, πού φανερώνουν τί λογής είναι τά ούσιαστικά, χωρίς νά γίνεται σύγκριση μέ άλλα, λέγονται *επίθετα θετικού βαθμού*.

Έτσι λέμε: ό δρόμος είναι *πλατύς* - ή Μαρία είναι *έξυπνη* - τό παιδί είναι *μικρό* κτλ.

2. Συγκριτικός βαθμός

Ό κήπος σου είναι *ώραϊότερος*, άπό τό δικό μου.

Έδω τό επίθετο *ώραϊότερος* φανερώνει σύγκριση. Δείχνει

δηλαδή ότι ο κήπος σου είναι *άνωτερος στην ωραιότητα* από το δικό μου κήπο.

Αυτά τὰ ἐπίθετα, πού φανερώνουν *σύγκριση* καί δείχνουν ότι ένα ουσιαστικό ἔχει μιὰ ποιότητα ἢ ιδιότητα σέ μεγαλύτερο βαθμό από ένα ἄλλο ουσιαστικό, λέγονται **ἐπίθετα συγκριτικοῦ βαθμοῦ**.

Ἔτσι λέμε: ὁ δρόμος αὐτός εἶναι *πλατύτερος* από τόν ἄλλο — ἡ Μαρία εἶναι *ἐξυπνότερη* από τήν Ἑλένη — τό παιδί αὐτό εἶναι *μικρότερό* από ἐκεῖνο κτλ.

3. Ὑπερθετικός βαθμός

Ὁ κήπος τοῦ σχολείου μας εἶναι *ωραιότατος* (ἢ ὁ ωραιότερος από ὅλους).

Ἐδῶ τό ἐπίθετο *ωραιότατος* δείχνει ὅτι ὁ κήπος τοῦ σχολείου μας ἔχει τήν ιδιότητα αὐτή στόν πιό μεγάλο βαθμό ἢ σέ μεγαλύτερο βαθμό από ὅλους τούς ἄλλους κήπους.

Αυτά τὰ ἐπίθετα, πού φανερώνουν ὅτι ένα ουσιαστικό ἔχει μιὰ ποιότητα ἢ ιδιότητα στόν πιό μεγάλο βαθμό ἢ σέ βαθμό μεγαλύτερο από ὅλα τὰ ὅμοια του, λέγονται **ἐπίθετα ὑπερθετικοῦ βαθμοῦ**.

Ἔτσι λέμε: Ὁ Σωκράτης εἶναι *σοφότατος* — ἡ Μαρία εἶναι *ἐξυπνότερη* — τό ἀεροπλάνο εἶναι *ταχύτατο*.

Οἱ τρεῖς βαθμοί

Ἀπό τὰ προηγούμενα παραδείγματα βλέπουμε ὅτι τὰ ἐπίθετα ἔχουν τρεῖς βαθμούς: *θετικό, συγκριτικό καί ὑπερθετικό* λ.χ.

Θετικός: ὁ ὠραῖος, ἡ ὠραία, τό ὠραῖο.

Συγκριτικός: ὠραιό-τερος, ὠραιό-τερη, ὠραιό-τερο

Ὑπερθετικός: ὠραιό-τατος, ὠραιό-τατη, ὠραιό-τατο.

Δηλαδή ο συγκριτικός βαθμός σχηματίζεται με την κατάληξη *-τερος, -τερη, -τερο* και ο υπερθετικός με την κατάληξη: *-τατος, -τατη, -τατο*.

Ο συγκριτικός και ο υπερθετικός βαθμός μαζί λέγονται **παραθετικά του επίθετου**.

Όρθογραφία παραθετικών

1) Θετικός	Συγκριτικός	Υπερθετικός
ψηλός	ψηλότερος	ψηλότατος
φτωχός	φτωχότερος	φτωχότατος
ώραϊός	ώραϊότερος	ώραϊότατος
θερμός	θερμότερος	θερμότατος
ένδοξος	ένδοξότερος	ένδοξότατος
σοφός	σοφότερος	σοφότατος

Δηλαδή: οί καταλήξεις των παραθετικών *-ότερος -ότατος* γράφονται με **ο**.

2) άνω	άνωτερος	άνώτατος
κάτω	κατώτερος	κατώτατος

Παραθετικά σχηματίζονται και από επιρρήματα. "Όσα επιρρήματα τελειώνουν σε *ω* σχηματίζουν τά παραθετικά τους σε *-ώτερος, -ώτατος*.

Μερικά άνώμαλα παραθετικά

Θετικός	Συγκριτικός	Υπερθετικός
κακός	χειρότερος	χειρίστος
καλός	καλύτερος	άριστος
μεγάλος	μεγαλύτερος	μέγιστος

λίγος	λιγότερος	ελάχιστος
πολύς	περισσότερος	πάρα πολύς
άπλός	άπλούστερος	άπλούστατος

“Όπως βλέπουμε σ’ αυτά τά παραδείγματα, τά επίθετα *γέρος*, *κακός*, *καλός*, *μεγάλος*, *λίγος*, *πολύς* καί *άπλός* σχηματίζουν τά παραθετικά τους διαφορετικά από τά άλλα. Δηλαδή έχουν **άνώμαλα παραθετικά**.

Περιφραστικά παραθετικά

Θετικός	Συγκριτικός	Ύπερθετικός
ώραϊός	πιό ώραϊός	πολύ ώραϊός
πλατύς	πιό πλατύς	πολύ πλατύς
ζηλιάρης	πιό ζηλιάρης	πολύ ζηλιάρης

Τά επίθετα σχηματίζουν τά παραθετικά τους καί μέ δύο λέξεις, δηλαδή **περιφραστικά**.

“Έτσι ο συγκριτικός σχηματίζεται μέ τή λέξη *πιό* καί μέ τό επίθετο του θετικού: *πιό ώραϊός*, *πιό σοφός*, *πιό καλός*.

“Ο ύπερθετικός σχηματίζεται μέ τή λέξη *πολύ* καί μέ τό επίθετο του θετικού βαθμού: *πολύ ώραϊός*, *πολύ σοφός*, *πολύ καλός*.

Τά επίθετα πού έχουν άρσενικό σέ -ης (*ζηλιάρης*, *τεμπέλης*, *κιτρινιάρης* κτλ.) σχηματίζουν μόνο περιφραστικά παραθετικά: *τεμπέλης - πιό τεμπέλης - πολύ τεμπέλης*.

ΑΣΚΗΣΗ 70.— Γράψε τά περιφραστικά παραθετικά τών επιθέτων:

άξιος, *στεγνός*, *τίμιος*, *γενναϊός*, *πλατύς*, *κακός*, *βαθύς*, *άσπρομάλλης*, *πεισματάρης*, *άνοιχτομάτης*, *γνωστικός*, *άγριος*, *ξανθός*.

Ἐρωτήσεις

- 1) Ποιές καταλήξεις παίρνει ὁ συγκριτικός καί ποιές ὁ ὑπερθετικός;
- 2) Πῶς σχηματίζεται ὁ συγκριτικός καί ὁ ὑπερθετικός βαθμός τῶν ἐπιθέτων περιφραστικά;

ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

Ποιές λέξεις λέγονται ἀριθμητικά ἐπίθετα

Ὁ ἄνθρωπος ἔχει *δύο* χέρια. Κάθε χέρι ἔχει *πέντε* δάκτυλα. Καί τὰ *δύο* χέρια μαζί ἔχουν *δέκα* δάκτυλα. Οἱ *πρῶτοι* ἄνθρωποι ἦταν ἄγριοι.

Στά παραδείγματα αὐτά οἱ λέξεις *δύο*, *πέντε*, *δέκα* φανερώνουν ἀριθμούς. Τό *πρῶτοι* φανερώνει τή σειρά.

Οἱ λέξεις πού φανερώνουν ἕναν ἀριθμό, τή σειρά κτλ. λέγονται **ἀριθμητικά ἐπίθετα**.

1. Ἀπόλυτα

Ὅταν μετροῦμε, λέμε: *ἕνα*, *δύο*, *τρία*, *τέσσερα*, *πέντε* κτλ. Οἱ ἀριθμοί αὐτοί λέγονται **ἀπόλυτα ἀριθμητικά ἐπίθετα** καί φανερώνουν ὀρισμένο πλῆθος ἀπό πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα.

Τό ἀριθμητικό ἀπόλυτο *ἕνας* κλίνεται ἔτσι:

Ἐνικός ἀριθμός

	<i>Ἀρσενικό</i>	<i>Θηλυκό</i>	<i>Οὐδέτερο</i>
Ὄνομ.	ἕνας	μία (ἢ μιᾶ)	ἕνα
Γεν.	ἑνός	μιᾶς	ἑνός
Αἰτ.	ἕνα(ν)	μία (μιᾶ)	ἕνα

(Δέν ἔχει κλητική οὔτε πληθυντικό ἀριθμό).

Τά απόλυτα τρεῖς καί τέσσερις κλίνονται μόνο στόν πληθυντικό:

	Ἄρσενικό καί θηλυκό		Οὐδέτερο	
Ὄνομ.	τρεῖς	τέσσερις	τρία	τέσσερα
Γεν.	τριῶν	τεσσάρων	τριῶν	τεσσάρων
Αἰτ.	τρεῖς	τέσσερις	τρία	τέσσερα

Τά απόλυτα ἀριθμητικά δύο - δυό καί ἀπό τό πέντε ὡς τό ἑκατό εἶναι ἄκλιτα.

διακόσιοι	διακόσιες	διακόσια
τριακόσιοι	τριακόσιες	τριακόσια
τετρακόσιοι	τετρακόσιες	τετρακόσια κτλ.

Τά ἀριθμητικά αὐτά κλίνονται μόνο στόν πληθυντικό, ὅπως τά ἐπίθετα: οἱ πλούσιοι, οἱ πλούσιες, τά πλούσια.

2. Τακτικά

- ἽΟ Γιωργος εἶναι πρῶτος στήν τάξη.
- ἽΟ Νίκος εἶναι δεύτερος
- ἽΟ Πέτρος ἔρχεται τρίτος.

ἽΑπό τά απόλυτα ἕνα, δύο, τρία κτλ. γίνονται τά ἀριθμητικά πρῶτος, δεύτερος, τρίτος, τέταρτος, πέμπτος, ἕκτος, ἕβδομος, ὄγδοος, ἕνατος, δέκατος κτλ. Τά ἀριθμητικά αὐτά φανερώνουν τή σειρά καί λέγονται τακτικά.

3. Ἀναλογικά

- ἽΟ ἀριθμός 10 εἶναι διπλάσιος ἀπό τόν 5.
- ἽΟ 12 εἶναι τριπλάσιος ἀπό τόν 4.

Τά επίθετα *διπλάσιος, τριπλάσιος, τετραπλάσιος, πενταπλάσιος, εξαπλάσιος, έφταπλάσιος, όχταπλάσιος, έννιαπλάσιος, δεκαπλάσιος* κτλ. δείχνουν πόσες φορές ένα ποσόν είναι μεγαλύτερο από ένα άλλο. Αυτά λέγονται **αναλογικά**.

Όρθογραφία αριθμητικῶν

1) Παίρνουν ψιλή <i>όχτώ</i> άνθρωποι <i>έννιά</i> κιλά <i>εΐκοσι</i> παιδιά		Παίρνουν δασεία <i>ένας</i> άνθρωπος <i>έξι</i> κιλά <i>έφτά</i> παιδιά <i>έντεκα</i> τετράδια <i>έκατό</i> βιβλία
---	--	---

Τά αριθμητικά *όχτώ, έννιά* καί *εΐκοσι* παίρνουν ψιλή (καί όσα γίνονται άπ' αυτά: *όγδοος, έννιακόσια, είκοστός* κτλ.). "Όλα τά άλλα παίρνουν δασεία.

2) Γράφονται μέ νν <i>έννέα</i> ή <i>έννιά</i> <i>έννιακόσια - έννιακοσιοστός</i> <i>έννεαπλός - έννεαπλάσιος</i>		Γράφονται μέ ένα ν <i>ένενηντα</i> <i>ένατος</i> <i>ένενηκοστός</i>
--	--	--

Δηλαδή: ό αριθμός έννέα ή έννιά καί όσα γίνονται από αυτόν γράφονται μέ νν, εκτός από τό *ένενηντα, τό ένατος* καί *ένενηκοστός* πού γράφονται μέ ένα ν.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΩΝ

<i>Αριθμοί</i>	<i>Απόλυτα αριθμητικά</i>	<i>Τακτικά αριθμητικά</i>
1	ένας, μία (ή μιά), ένα	πρώτος, πρώτη πρώτο
2	δύο (ή δυό)	δεύτερος, -η, -ο

3	τρεις, τρία	τρίτος, -η, -ο
4	τέσσερις, τέσσερα	τέταρτος, -η, -ο
5	πέντε	πέμπτος, -η, -ο
6	ἕξι	ἕκτος, -η, -ο
7	ἑπτὰ (ἢ ἑπτά)	ἕβδομος, -η, -ο
8	ὀχτώ (ἢ ὀκτώ)	ὀγδοος, -η, -ο
9	ἐννέα (ἢ ἐννιά)	ἕνατος, -η, -ο
10	δέκα	δέκατος, -η, -ο
11	ἕντεκα	ἐνδέκατος, -η, -ο
12	δώδεκα	δωδέκατος, -η, -ο
13	δεκατρεῖς, δεκατρία	δέκατος τρίτος
14	δεκατέσσερις, δεκατέσσερα	δέκατος τέταρτος
15	δεκαπέντε	δέκατος πέμπτος
20	εἴκοσι	εἰκοστός, -η, -ό
21	εἴκοσι ἕνας, εἴκοσι μία, εἴκοσι ἕνα	εἰκοστός πρῶτος
22	εἴκοσι δύο	εἰκοστός δεύτερος
30	τριάντα	τριακοστός, -ή, -ό
40	σαράντα	τεσσαρακοστός, -ή, -ό
50	πενήντα	πεντηκοστός, -ή, -ό
60	ἑξήντα	ἑξηκοστός, -ή, -ό
70	ἑβδομήντα	ἑβδομηκοστός, -ή, -ό
80	ὀγδόντα	ὀγδοηκοστός, -ή, -ό
90	ἐνενηντα	ἐνενηκοστός, -ή, -ό
100	ἑκατό	ἑκατοστός, -ή, -ό
200	διακόσιοι, -ες, -α	διακοσιοστός, -ή, -ό
300	τριακόσιοι, -ες, -α	τριακοσιοστός, -ή, -ό
900	ἐννιακόσιοι, -ες, -α	ἐννιακοσιοστός, -ή, -ό
1000	χίλιοι, χίλιες, χίλια	χιλιοστός, ή, -ό

ΑΣΚΗΣΗ 71.— Νά κλίνεις τό ἐπίθετο *τρεις* στά τρία του γένη μέσα σέ φράσεις.

Παράδειγμα: *Οἱ τρεις στρατιῶτες πῆραν τό συσσίτιό τους. Τά σακίδια τῶν τριῶν στρατιωτῶν ἦταν ἄδεια.*

ΑΣΚΗΣΗ 72.— Σέ ποιά απόλυτα ἀριθμητικά ἀντιστοιχοῦν τὰ ἀναλογικά: ἑκατονταπλάσιος, χιλίαπλάσιος, ἐξηνταπλάσιος, διακοσιαπλάσιος, ὀγδονταπλάσιος, δωδεκαπλάσιος, πενηνταπλάσιος.

Ἐρωτήσεις

- 1) Ποιές λέξεις λέγονται ἀριθμητικά ἐπίθετα; - 2) Ποιά ἀριθμητικά λέγονται ἀπόλυτα, τακτικά, ἀναλογικά; - 3) Ποιά ἀριθμητικά παίρνουν ψιλῆ; - 4) Ποιά ἀριθμητικά γίνονται ἀπό τό 9 καί πῶς γράφονται;

ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ

Ποιές λέξεις λέγονται ἀντωνυμίες

Ἐγώ (ὁ Πέτρος) παίζω. Ἐσύ (ὁ Νίκος) παίζεις.
Αὐτός (ὁ Κώστας) παίζει. Ἐκεῖνη (ἡ Μαρία) ἔρχεται.
Ἐσύ ἔχεις τό βιβλίο σου καί ἐγώ τό δικό μου.
ἽΟποιοσ κάνει τό κακό, βλάπτει τόν ἑαυτό του.

Πολλές φορές ἀντί νά ποῦμε ἕνα ὄνομα λέμε μιᾶ ἄλλη λέξη στή θέση του: ἐγώ, ἐσύ, αὐτός, ἐκεῖνος, ὅποιος, ὁ δικός μου κτλ.

Οἱ λέξεις πού μεταχειριζόμαστε ἀντί γιά τὰ ὀνόματα λέγονται ἀντωνυμίες.

1. Προσωπικές ἀντωνυμίες

Ἐγώ μιλῶ. Ἐσύ ἀκοῦς. Αὐτός προσέχει.

Οἱ λέξεις ἐγώ, ἐσύ, αὐτός εἶναι ἀντωνυμίες, πού φανερώνουν τὰ τρία πρόσωπα τοῦ λόγου. Οἱ ἀντωνυμίες αὐτές λέγονται **προσωπικές**. Αὐτές εἶναι:

γιά τό πρῶτο πρόσωπο: ἐγώ

γιά τό δεύτερο πρόσωπο: ἐσύ

γιά τό τρίτο πρόσωπο: αὐτός

Οί προσωπικές ἀντωνυμίες κλίνονται ἔτσι :

	Α' πρόσωπο		Β' πρόσωπο	
	Ἐνικός	Πληθυντικός	Ἐνικός	Πληθυντικός
Ὄνομ.	ἐγώ	ἐμεῖς	ἐσύ	ἐσεῖς
Γεν.	ἐμένα(μοῦ)	ἐμᾶς(μᾶς)	ἐσένα(σοῦ)	ἐσᾶς(σᾶς)
Αἰτ.	ἐμένα(μέ)	ἐμᾶς(μᾶς)	ἐσένα(σέ)	ἐσᾶς(σᾶς)
Κλητ.	—	—	ἐσύ	ἐσεῖς

Γ' πρόσωπο

Ἐνικός ἀριθμός

	Ἀρσενικό	Θηλυκό	Οὐδέτερο
Ὄνομ.	αὐτός(τος)	αὐτή(τη)	αὐτό(το)
Γεν.	αὐτοῦ(τοῦ)	αὐτῆς(τῆς)	αὐτοῦ(τοῦ)
Αἰτ.	αὐτόν(τόν)	αὐτή(ν) τή(ν)	αὐτό(τό)

Πληθυντικός ἀριθμός

	Ἀρσενικό	Θηλυκό	Οὐδέτερο
Ὄνομ.	αὐτοί(τοι)	αὐτές(τες)	αὐτά(τα)
Γεν.	αὐτῶν(τούς)	αὐτῶν(τούς)	αὐτῶν(τους)
Αἰτ.	αὐτούς(τούς)	αὐτές(τίς ἢ τές)	αὐτά(τά)

Παρατηρήσεις

1) Οί προσωπικές ἀντωνυμίες ἐκτός ἀπό τούς ὀλόκληρους τύπους ἔχουν καί *μονοσύλλαβους*: λ.χ. ἀντί νά ποῦμε: ἐμένα *φωναίζουν*, λέμε: *μέ φωναίζουν* ἀντί: ἐμᾶς *ζητοῦν*, λέμε: *μᾶς ζητοῦν*. Καμιά φορά λέμε καί τόν ὀλόκληρο καί τό μονοσύλλαβο τύπο: ἐμένα *μέ φωναίζουν*, ἐμᾶς *μᾶς ζητοῦν*.

2) Τό α' καί τό β' πρόσωπο δέν ἔχει μονοσύλλαβους τύπους στήν ὀνομαστική. Τό γ' πρόσωπο ὅμως ἔχει καί στήν ὀνομαστική μονοσύλλαβους τύπους: *νά τος, νά τη νά το.*

ΑΣΚΗΣΗ 73.— Νά ὑπογραμμίσεις τίς ἀντωνυμίες πού βρίσκονται στίς παρακάτω φράσεις:

Χτές σοῦ ἔστειλα ἓνα δέμα. Σέ παρακαλῶ νά μοῦ γράψεις ἄν τό ἔλαβες. — Νά τος ὁ Γιῶργος μέ τόν ἀδερφό του. Δέν τούς βλέπεις; — Νά τες οἱ ἀσκήσεις πού ἔγραψα. Θέλεις νά τίς δεῖς κι ἐσύ;

2. Κτητικές ἀντωνυμίες

Αὐτός ὁ βόλος εἶναι *δικός μου*. Αὐτή ἡ πένα εἶναι *δική μου*. Αὐτό τό βιβλίο εἶναι *δικό μου*.

Οἱ λέξεις *δικός μου, δική μου, δικό μου* εἶναι ἀντωνυμίες καί φανερώνουν σέ ποιόν ἀνήκει κάτι.

Οἱ ἀντωνυμίες πού φανερώνουν σέ ποιόν ἀνήκει κάτι λέγονται **κτητικές**. Αὐτές εἶναι:

α' πρόσ.: *δικός μου, δική μου, δικό μου* - *δικός μας, δική μας, δικό μας*.

β' πρόσ.: *δικός σου, δική σου, δικό σου* - *δικός σας, δική σας, δικό σας*.

γ' πρόσ.: *δικός του, δική του, δικό του* - *δικός τους, δική τους, δικό τους*.

Δηλαδή: Οἱ κτητικές ἀντωνυμίες σχηματίζονται μέ τό ἐπίθετο *δικός, δική, δικό* καί μέ τίς μονοσύλλαβες γενικές τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν: *μου, σου, του, της, μας, σας, τους*.

ΑΣΚΗΣΗ 74.— Γράψε 5 προτάσεις, πού νά ἔχουν κτητικές ἀντωνυμίες.

Παράδειγμα: Αὐτός ὁ κῆπος εἶναι *δικός μου*. — Δῶσε μου τό βιβλίο σου νά σοῦ δώσω τό *δικό μου*.

3. Δεικτικές ἀντωνυμίες

Αὐτός φώναξε. Ἐκεῖνος ἔφυγε. Τοῦτος ἦρθε.

Θέλω τόσο χαρτί. — Ἀγόρασα τέτοιο ὕφασμα.

Οἱ λέξεις: αὐτός, ἐκεῖνος, τοῦτος, τόσο, τέτοιο εἶναι ἀντωνυμίες, πού τίς μεταχειριζόμαστε γιά νά δείξουμε κάτι.

Οἱ ἀντωνυμίες πού μεταχειριζόμαστε γιά νά δείξουμε κάτι λέγονται **δεικτικές**.

Οἱ δεικτικές ἀντωνυμίες εἶναι:

1) αὐτός, αὐτή, αὐτό - 2) ἐκεῖνος, ἐκείνη, ἐκεῖνο - 3) (ἐ)τοῦτος, (ἐ)τούτη, (ἐ)τοῦτο - 4) τόσοσ, τόση, τόσο - 5) τέτοιος, τέτοια, τέτοιο.

ΑΣΚΗΣΗ 75.— Μέ καθεμιά ἀπό τίς πέντε δεικτικές ἀντωνυμίες νά σχηματίσεις πρόταση:

Παράδειγμα: 1) Αὐτός μου ἔδωσε τό μολύβι. — 2) Εκεῖνο τό παιδί φωνάζει — 3)... 4)... 5)...

4. Ὅριστικές ἀντωνυμίες

Στή γιορτή τῆς Ἀνούλας πῆγε στό σπίτι της ὁ ἴδιος ὁ δάσκαλος (ὁ δάσκαλος ὄχι ἄλλος).

Ἡ Μαρία ἔραψε ἡ ἴδια τό φόρεμά της (ἡ Μαρία ὄχι ἄλλη).

Τηγάνισε τά ψάρια μόνος του (ὄχι μέ ἄλλους).

Οἱ μαθητές θά φυτέψουν μόνοι τους τά πεῦκα (ὄχι μέ ἄλλους).

Οἱ λέξεις ὁ ἴδιος, ἡ ἴδια, μόνος του, μόνοι τους εἶναι ἀντωνυμίες πού ξεχωρίζουν κάτι ἀπό ἄλλα τοῦ ἴδιου γένους καί λέγονται **ὀριστικές**.

Οἱ ὀριστικές ἀντωνυμίες εἶναι: 1) Τό ἐπίθετο ὁ ἴδιος, ἡ ἴδια, τό ἴδιο καί συνοδεύεται ἀπό τό ἄρθρο. 2) Τό ἐπίθετο μόνος,

μόνη, μόνο χωρίς άρθρο και μέ τή γενική τῶν ἀδυνάτων τύπων τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν:

μόνος -η -ο μου

μόνοι -ες -α μας

μόνος -η -ο σου

μόνοι -ες -α σας

μόνος -η -ο του

μόνοι -ες -α τους

Τό ἴδιος κλίνεται ὅπως τό ἐπίθετο ὅμοιος καί τό *μόνος* ὅπως τό ἐπίθετο φρόνιμος.

ΑΣΚΗΣΗ 76.— Νά συμπληρώσεις τά κενά μέ τίς κατάλληλες ὀριστικές ἀντωνυμίες.

Ἡ θεία μου φύτεψε μιά λεμονιά μέ τά... χέρια. — ...χόρευε κι ὅσο θέλεις πήδα. — Ἦρθε... ὁ πατέρας του καί τόν πήρε ἀπό τό σχολεῖο. — Ἡ Δήμητρα διόρθωσε τά λάθη της... — Ἡ Ἄρτεμη ἔμαθε τά νέα ἀπό... τό δήμαρχο. — Ἐλυσαν τά προβλήματα... — Δέν πιστεῦε... τά μάτια. — Οἱ Ἕλληνες ἀπέκτησαν τήν ἀνεξαρτησία τους... —

5. Αὐτοπαθεῖς ἀντωνυμίες

Ἐκοψε ἓνα τριαντάφυλλο γιά τόν *ἑαυτό* της.

Ἀρνηθήκαμε *τούς ἑαυτούς* μας, γιά νά ὑπερασπίσουμε τήν πατρίδα.

Μιλοῦσε πάντα γιά τόν *ἑαυτό* του.

Οἱ λέξεις *τόν ἑαυτό* της, *τούς ἑαυτούς* μας, *τόν ἑαυτό* του εἶναι ἀντωνυμίες πού φανερώνουν πώς τό ἴδιο τό πρόσωπο πού ἐνεργεῖ τό ἴδιο δέχεται καί τήν ἐνέργεια.

Οἱ ἀντωνυμίες λοιπόν, πού φανερώνουν ὅτι τό ἴδιο πρόσωπο ἐνεργεῖ καί τό ἴδιο δέχεται καί τήν ἐνέργεια λέγονται αὐτοπαθεῖς.

Οἱ αὐτοπαθεῖς ἀντωνυμίες ἔχουν μόνο γενική καί αἰτιατική καί κλίνονται ὅπως τό *καλός*.

		Α' Πρόσωπο	Β' Πρόσωπο	Γ' Πρόσωπο
Ένικός	Γενικ.	του έαυτού μου	του έαυτού σου	του έαυτού του (του)
	Αιτ.	τόν έαυτό μου	τόν έαυτό σου	τόν έαυτό του (της)
Πληθυντικός	Γενικ.	του έαυτού μας	του έαυτού σας	του έαυτού τους
		ή των έαυτών μας	ή των έαυτών σας	ή των έαυτών τους
	Αιτ.	τόν έαυτό μας	τόν έαυτό σας	τόν έαυτό τους
		ή τούς έαυτούς μας	ή τούς έαυτούς σας	ή τούς έαυτούς τους

ΑΣΚΗΣΗ 77.— Νά συμπληρώσεις τά κενά μέ τίς κατάλληλες άυτοπαθείς άντωνυμίες.

Μή μιλάς όλο..... — 'Ο εγωϊστής λέει: «καθένας για..... κι ό Θεός για όλους». — "Όποιος κοροϊδεύει τούς άλλους κοροϊδεύει ..... — Οί Έλληνίδες μητέρες σκέπτονται και φροντίζουν πρώτα τά παιδιά τους και τελευταία ..... — Αυτή κοιτάζει μόνο ..... — "Αν κοιτάξω στόν καθρέφτη ποιόν θά δώ; ..... — Ποιούς αγαπάτε περισσότερο άπ' όλους; — ..... — "Εβαζαν ..... έπάνω από όλους.

6. Άναφορικές άντωνυμίες

"Ενας είναι ό Θεός, ό όποιος δημιούργησε τόν κόσμο.

Θά σοϋ δώσω βιβλία, όσα θέλεις.

Αυτός είναι ό μαθητής, πού έλειπε.

Σ' αυτά τά παραδείγματα οί λέξεις ό όποιος, όσα, πού είναι άντωνυμίες, πού αναφέρονται σέ κάποια άλλη προηγούμενη λέξη.

Ἔτσι ἡ ἀντωνυμία *ὁ ὅποιος* ἀναφέρεται στή λέξη *ὁ Θεός*; ἡ ἀντωνυμία *ὅσα* ἀναφέρεται στή λέξη *βιβλία* καί ἡ ἀντωνυμία *πού* ἀναφέρεται στή λέξη *μαθητής*.

Οἱ ἀντωνυμίες μέ τίς ὁποῖες ὀλόκληρη πρόταση ἀναφέρεται σέ μιᾶ ἄλλη λέξη λέγονται **ἀναφορικές**.

Οἱ ἀναφορικές ἀντωνυμίες εἶναι:

1) *ὁ ὅποιος, ἡ ὁποία, τό ὁποῖο* (μέ ἄρθρο πάντοτε).

2) *ὅποιος, ὅποια, ὅποιο* (χωρίς ἄρθρο): *ὅποιος δέ θέλει νά ζυμώσει δέκα μέρες κοσκινίζει*.

3) *ὄ,τι* (ἄκλιτο): *κάμε ὄ,τι θέλεις*. Αὐτή γράφεται μέ κόμμα ὕστερα ἀπό τό **ο**.

4) *ὅσος, ὄση, ὄσο*: *ὅσα ξέρει ὁ νοικοκύρης δέν τά ξέρει ὁ κόσμος ὅλος*.

5) *πού* (ἄκλιτο): *ὁ μαθητής πού ἔφυγε, ἡ μαθήτρια πού ἔφυγε, τό παιδί πού ἔφυγε, τό βιβλίό τοῦ παιδιοῦ πού ἔφυγε* κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 78.— Νά σχηματίσεις φράσεις μέ τίς ἀντωνυμίες: *ὁ ὅποιος, ἡ ὁποία, τό ὁποῖο, ὅσος, ὄση*.

ΑΣΚΗΣΗ 79.— Νά βάλεις στή θέση τῆς ἀναφορικῆς ἀντωνυμίας *πού* τόν κατάλληλο τύπο τῆς ἀναφορικῆς ἀντωνυμίας *ὁ ὅποιος, ἡ ὁποία, τό ὁποῖο* π.χ. Τά τραγούδια *πού* θά ἀκούσετε εἶναι δημοτικά. Τά τραγούδια *τά ὁποῖα* θά ἀκούσετε εἶναι δημοτικά.

Οἱ κυρίες *πού* συναντήσαμε χτές ἦρθαν ἀπό τήν Τρίπολη. — Ἡ τηλεόραση *πού* ἀγοράσαμε εἶναι ἐγχρωμη. — Τό ἀνθοδοχεῖο *πού* ἔσπασε ἦταν κινέζικο. — Ὁ πίνακας *πού* θαυμάσατε ἦταν τοῦ Θεοτοκόπουλου. — Οἱ στρατιῶτες *πού* περνοῦν εἶναι νεοσύλλεκτοι. — Τά ἀργιολούλουδα εἶναι τά λουλούδια *πού* προτιμῶ.

7. Ἑρωτηματικές ἀντωνυμίες

Πές μου *ποιός* εἶναι ὁ τόπος σου καί *ποιά* πατρίδα ἔχεις;
Πόσα θέλεις; *Τί* γυρεύεις;

Οί άντωνυμίες πού τίς μεταχειριζόμαστε όταν ρωτοῦμε λέγονται **έρωτηματικές**.

Οί έρωτηματικές άντωνυμίες είναι:

- 1) ποιός; ποιά; ποιό;
- 2) πόσος; πόση; πόσο;
- 3) τί; (άκλιτο).

ΑΣΚΗΣΗ 80.— Γράψε 5 προτάσεις μέ έρωτηματικές άντωνυμίες.

Παράδειγμα: Ποιός είναι ό αδερφός σου; Πόσα γραμμάρια έχει ένα κιλό;

8. Άόριστες άντωνυμίες

Τ ό κ α τ σ ι κ ά κ ι

Ξέρω *κάποιο* κατσικάκι
πού 'ναι μιά χαρά
κι όταν βλέπει τή μαμά του
παίζει τήν ούρά.

Ξέρω *κάποιο* κατσικάκι
πού 'ναι τόσο δά
καί στό πράσινο χορτάρι
θέλει νά πηδά.

Παροιμία: Καθένας μέ τόν πήχη του μετράει τό πανί του.

Στά παραπάνω παραδείγματα, οί λέξεις *κάποιο*, *καθένας* είναι άντωνυμίες και φανερώνουν ένα ουσιαστικό μέ άόριστο τρόπο.

Οί άντωνυμίες πού φανερώνουν ένα ουσιαστικό μέ άόριστο τρόπο λέγονται **άόριστες**.

Οί άόριστες άντωνυμίες είναι:

ένας - μιά - ένα, πού κλίνεται όπως τό αριθμητικό (βλέπε στή σελίδα 71), *καθένας* - *καθεμιά* - *καθένα*, *κανένας* - *καμιά* - *κανένα*,

ἄλλος - ἄλλη - ἄλλο, κάποιος - κάποια - κάποιο, κάμποσος - κάμποση
- κάμποσο, μερικοί - μερικές - μερικά (πού κλίνεται μόνο στόν
πληθυντικό, καί ὅπως οἱ δυνατοί, οἱ δυνατές, τά δυνατά.

Ἐπίθετα ἀντωνυμίες εἶναι καί τά ἄκλιτα: τίποτε (τίποτα)
κάθε, καθετί, κάτι, κατιτί· ὁ δεῖνα - ἡ δεῖνα - τό δεῖνα, ὁ τάδε - ἡ
τάδε - τό τάδε.

ΑΣΚΗΣΗ 81.— Νά βρεῖς στό Ἐναγλωστικό σου 5 φράσεις, πού νά
ἔχουν ἀόριστες ἀντωνυμίες.

ΑΣΚΗΣΗ 82.— Γράψε ἕξι φράσεις, σέ διαφορετικές πτώσεις μέ τίς
ἀντωνυμίες: μερικοί, μερικές - μερικά.

Ρ Η Μ Α Τ Α

ΦΩΝΕΣ - ΑΡΙΘΜΟΙ - ΠΡΟΣΩΠΑ - ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ

Ποιές λέξεις λέγονται ρήματα

1) *Ο μαθητής *γράφει*. *Ο δάσκαλος *διδάσκει*. Τό παιδί *τρέχει*.
Στις προτάσεις αυτές οι λέξεις *γράφει*, *διδάσκει*, *τρέχει* φανερώνουν ότι κάποιος κάνει μιá ενέργεια. Οι λέξεις αυτές είναι **ρήματα**.

2) Τό δέντρο *ξεριζώνεται* από τόν άνεμο. *Η γή *θερμαίνεται* από τόν ήλιο. Τό παιδί *κοιμάται*.

Στις προτάσεις αυτές οι λέξεις *ξεριζώνεται*, *θερμαίνεται*, *κοιμάται* φανερώνουν ότι κάποιος παθαίνει κάτι από έναν άλλον ή βρίσκεται σέ μιá κατάσταση. Καί οι λέξεις αυτές είναι **ρήματα**.

*Επομένως: **ρήματα** λέγονται οι λέξεις πού φανερώνουν ότι κάποιος κάνει μιá ενέργεια ή κάτι παθαίνει από έναν άλλο ή βρίσκεται σέ μιá κατάσταση.

Καταλαβαίνουμε εύκολα ότι μιá λέξη είναι ρήμα, όταν μπορούμε νά βάλουμε μπροστά της τίς προσωπικές αντωνυμίες: *εγώ γράφω*, *εσύ γράφεις*, *αυτός γράφει*, *εμείς γράφουμε*, *εσείς γράφετε*, *αυτοί γράφουν*.

Φωνές

Ένεργητική φωνή

βρέχω - *ποτίζω*

ἀγαπῶ - *χτυπῶ*

(τελειώνουν σέ **-ω**)

Παθητική φωνή

βρέχομαι - *ποτίζομαι*

ἀγαπιέμαι - *χτυπιέμαι*

(τελειώνουν σέ **-μαι**).

1. "Όσα ρήματα τελειώνουν σέ **-ω** λέμε ότι είναι ρήματα **ένεργητικής φωνής**.

2. "Όσα ρήματα τελειώνουν σέ **-μαι** λέμε ότι είναι ρήματα **παθητικής φωνής**.

Δηλαδή: τά ρήματα έχουν δύο φωνές: 1) τήν **ένεργητική φωνή** καί 2) τήν **παθητική φωνή**.

ΑΣΚΗΣΗ 83.— Νά γράψεις σέ δύο χωριστές στηλες τά ρήματα τής ένεργητικής καί τής παθητικής φωνής από τά παρακάτω: τρέχω, θυμούμαι, πηδῶ, παίζω, κρατιέμαι, δροσίζω, πλέκω, μαζεύομαι, σβήνω, φωτίζομαι, χτενίζω, κοιμούμαι, βουτῶ, κρύβω, δείχνω, χάνομαι, δένω, φαίνομαι, παιδεύομαι.

Ἄριθμοί τοῦ ρήματος

ὁ δάσκαλος διδάσκει

-οἱ δάσκαλοι διδάσκουν

τό παιδί τρέχει

-τά παιδιά τρέχουν

"Όπως τά ὀνόματα, ἔτσι καί τά ρήματα έχουν δύο ἀριθμούς: **ένικό** καί **πληθυντικό**.

Πρόσωπα τοῦ ρήματος

Ἐνικός

Πληθυντικός

1^ο ἐγώ παίζω

ἐμεῖς παίζουμε

2^ο ἐσύ παίζεις

ἐσεῖς παίζετε

3^ο αὐτός παίζει

αὐτοί παίζουν

Τό ρῆμα σέ κάθε ἀριθμό έχει **τρία πρόσωπα**.

Τό **α'** πρόσωπο ἐνικοῦ δέχεται τήν ἀντωνυμία **ἐγώ**: ἐγώ παίζω.

Τό **β'** πρόσωπο ἐνικοῦ δέχεται τήν ἀντωνυμία **ἐσύ**: ἐσύ παίζεις.

Τό **γ'** πρόσωπο ἐνικοῦ δέχεται τήν ἀντωνυμία **αὐτός**: αὐτός παίζει.

Τό α' πρόσωπο πληθυντικοῦ δέχεται τήν ἀντωνυμία ἐμεῖς:
ἐμεῖς παίζουμε.

Τό β' πρόσωπο πληθυντικοῦ δέχεται τήν ἀντωνυμία ἐσεῖς:
ἐσεῖς παίζετε.

Τό γ' πρόσωπο πληθυντικοῦ δέχεται τήν ἀντωνυμία αὐτοί:
αὐτοί παίζουν.

ΑΣΚΗΣΗ 84.— Νά βρεῖς σέ ποιό πρόσωπο καί σέ ποιόν ἀριθμό
εἶναι τά παρακάτω ρήματα: *τρέχω, γράφεις, δένουμε, κρύβει, πλέκετε,*
ἀνοίγουν, ἀρπάζεις, δείχνετε, κουρεύω, παύει, σκύβουν, μαζεύετε.

ΑΣΚΗΣΗ 85.— Νά τρέψεις τίς παρακάτω φράσεις στόν πλη-
θυντικό:

Τό παιδί τρέχει. Ἡ μητέρα ράβει. Ἐσύ χορεύεις. Ἐγώ διαβάζω.
Αὐτός μαγειρεύει. Ὁ σκύλος γαυγίζει. Ὁ ψαράς ψαρεύει. Ἐκεῖνος
καρφώνει. Ἡ μαθήτρια γράφει.

ΑΣΚΗΣΗ 86.— Νά τρέψεις τίς παρακάτω φράσεις στόν ἐνικό:
Ἐμεῖς γράφουμε. Ἐκεῖνες παίζουν. Τά παιδιά φωνάζουν. Ἐσεῖς
φεύγετε. Οἱ ἐργάτες δουλεύουν. Ἐμεῖς δίνουμε. Ἐσεῖς παίρνετε. Οἱ
μαθήτριες διαβάζουν. Οἱ γεωργοί ὀργώνουν.

Ἐγκλίσεις τοῦ ρήματος

1) Ἐγώ γράφω. Ἐσύ παίζεις. Αὐτός τρέχει.

Στίς προτάσεις αὐτές τά ρήματα φανερώνουν κάτι ὀρισμένο
καί βέβαιο. Γι' αὐτό λέμε ὅτι εἶναι στήν ὀριστική ἐγκλίση.

2) Ἐγώ θέλω νά γράφω. Ἄς παίζεις ὅσο θέλεις.

Ἄν παίζεις φρόνιμα, δέν κουράζεσαι.

Ὅταν τρέχεις, ἰδρώνεις.

Στίς φράσεις αὐτές τά ρήματα νά γράφω, ἄς παίζεις, ἄν
παίζεις, ὅταν τρέχεις, ἔχουν μπροστά τους τίς λέξεις νά, ἄς, ἄν.

ὅταν. Τά ρήματα πού ἔχουν μπροστά τους τέτοιες λέξεις δέ φανερώνουν κάτι βέβαιο, παρά κάτι πού θέλουμε νά γίνει ἢ περιμένουμε νά γίνει. Ἔτσι λ.χ., ὅταν λέμε *ἄς παίξεις*, δείχνουμε ὅτι *θέλουμε νά παίξεις* (δέν εἶναι ὁμως βέβαιο ὅτι *παίξεις*).

Τά ρήματα πού ἔχουν μπροστά τους τίς λέξεις νά, *ἄς*, *ἄν*, *ὅταν* κτλ. λέμε ὅτι εἶναι στήν **ὑποτακτική ἔγκλιση**.

3) *Γράφε* προσεχτικά. *Φέρε* τό βιβλίο. *Κλειῖσε* τό παράθυρο.

Στίς προτάσεις αὐτές τά ρήματα *γράφε*, *φέρε*, *κλειῖσε* δείχνουν κάποια προσταγή.

Ἦταν τά ρήματα φανερώνουν κάποια προσταγή, λέμε ὅτι εἶναι στήν **προστακτική ἔγκλιση**.

Λοιπόν τά ρήματα ἔχουν **τρεις ἔγκλίσεις**: 1) τήν **ὀριστική**, 2) τήν **ὑποτακτική** καί 3) τήν **προστακτική**.

ΑΣΚΗΣΗ 87.— Νά βρεῖς σέ ποιά ἔγκλιση εἶναι κάθε ρήμα στίς παρακάτω φράσεις.

Ἄνοιξε τό παράθυρο. — *Γράφω* τό μάθημα. — Ἦταν *γράφω* τό μάθημα, δέ *μιλῶ*. — Ἔσύ *διαβάζεις*. — Ἦν *διαβάζεις* προσεχτικά, *μαθαίνεις* εὐκόλα τό μάθημα. — Ἔμεῖς *τρέχουμε*. — *Κλειῖσε* τό βιβλίο καί *γράψε* τήν ἄσκηση.

Μετοχή

Ἐνεργητική φωνή

τρέχω - *τρέχοντας*

παίζω - *παίζοντας*

πηδῶ - *πηδώντας*

Παθητική φωνή

δένομαι - *δεμένος*

λύνομαι - *λυμένος*

φορτώνομαι - *φορτωμένος*

Τά ρήματα ἐκτός ἀπό τίς *τρεις ἔγκλίσεις* ἔχουν καί ἕναν *τύπο* πού *μοιάζει* μέ *ἐπίθετο*:

τρέχοντας, παίζοντας, πηδώντας, δεμένος, λυμένος, φορτωμένος.

Ὁ τύπος αὐτός τοῦ ρήματος λέγεται **μετοχή**.

Ὅπως βλέπουμε στά παραπάνω παραδείγματα, τά ρήματα τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς ἔχουν μετοχή πού τελειώνει σέ -οντας ἢ -ώντας, ἐνῶ τά ρήματα τῆς παθητικῆς φωνῆς ἔχουν μετοχή πού τελειώνει σέ -μένος.

Ἡ μετοχή τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς

γράφω - γράφοντας, τρέχω - τρέχοντας

γελῶ - γελώντας, πηδῶ - πηδώντας

Ἡ ἐνεργητική μετοχή, ὅταν τονίζεται στήν προπαραλήγουσα, γράφεται μέ ο: γράφοντας, ἐνῶ ὅταν τονίζεται στήν παραλήγουσα γράφεται μέ ω: γελώντας.

Οἱ μετοχές αὐτές πού τελειώνουν σέ -οντας καί -ώντας, δηλαδή οἱ μετοχές τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς, εἶναι **ἄκλιτες**.

Ἡ μετοχή τῆς παθητικῆς φωνῆς

δένομαι - δεμένος, λύνομαι - λυμένος

πλέκομαι - πλεγμένος, φορτώνομαι - φορτωμένος

Ἡ μετοχή τῆς παθητικῆς φωνῆς τελειώνει σέ -μένος καί κλίνεται σάν ἐπίθετο: ὁ δεμένος - ἡ δεμένη - τό δεμένο, ὁ λυμένος - ἡ λυμένη - τό λυμένο κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 88.— Νά βρεῖς στίς παρακάτω φράσεις τίς μετοχές καί νά ξεχωρίσεις τίς ἐνεργητικές ἀπό τίς παθητικές.

Τό παιδί ἔφυγε τρέχοντας. — Τό ἀμάξι εἶναι φορτωμένο. — Εἶσαι πολύ γελασμένος. — Ρωτώντας πᾶς στήν Πόλη. — Αὐτοί χορεύουν τραγουδώντας. — Προχωροῦμε βλέποντας καί κάνοντας. — Ν'

ἀφήσεις τὴν πόρτα κλεισμένη καὶ τὰ παράθυρα ἀνοιγμένα. — Τοῦ πικραμένου τὰ χεῖλη δὲ γελοῦν. — Ὁ πνιγμένος ἀπὸ τὰ μαλλιά του πιάνεται.

Ἑρωτήσεις

1) Ποιές λέξεις λέγονται *ρήματα*; — 2) Πόσες καὶ ποιές *φωνές* ἔχουν τὰ ρήματα; — 3) Πόσους *ἀριθμούς* ἔχουν; — 4) Πόσα *πρόσωπα* ἔχει κάθε ἀριθμός; — 5) Πόσες καὶ ποιές *ἐγκλίσεις* ἔχουν τὰ ρήματα; — 6) Τί σημασία ἔχει ἡ κάθε ἐγκλίση; 7) Τί λέγεται *μετοχή*; — 8) Πῶς τελειώνει ἡ ἐνεργητική καὶ πῶς ἡ παθητική μετοχή;

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΟΥ ΡΗΜΑΤΟΣ

Τί φανερώνουν οἱ χρόνοι

<i>Τώρα</i> (τό παρόν)	<i>Πρίν</i> (τό παρελθόν)	<i>Ἐπειτα</i> (τό μέλλον)
δένω	ἔδενα, ἔδεσα	θά δένω, θά δέσω
	ἔχω δέσει, εἶχα δέσει	θά ἔχω δέσει

1) Ἐγὼ δένω. Ἐδῶ τό ρῆμα φανερώνει ὅτι κάτι γίνεται *τώρα*, δηλαδή στό **παρόν**.

2) Ἐγὼ ἔδενα, ἔδεσα, ἔχω δέσει, εἶχα δέσει. Ἐδῶ τὰ ρήματα φανερώνουν ὅτι κάτι ἔγινε *πρίν*, δηλαδή στό **παρελθόν**.

3) Ἐγὼ θά δένω, θά δέσω, θά ἔχω δέσει. Ἐδῶ τὰ ρήματα φανερώνουν ὅτι κάτι θά γίνει *ἔπειτα*, δηλαδή στό **μέλλον**.

Ἐπομένως κάθε ρῆμα ἔχει ξεχωριστούς τύπους, πού δείχνουν *πότε* γίνεται μιά ἐνέργεια, δηλαδή ἂν γίνεται στό παρόν (τώρα) ἢ ἂν ἔγινε στό παρελθόν (πρίν) ἢ ἂν θά γίνει στό μέλλον (ἔπειτα).

Οἱ τύποι τοῦ ρήματος πού φανερώνουν πότε γίνεται μιά ἐνέργεια λέγονται **χρόνοι**.

α) Οί χρόνοι για τό παρόν

(Ένεστώτας, παρακείμενος)

1) Έγώ δένω. Έγώ γράφω. Έγώ λύνω τό πρόβλημα.

Ό χρόνος αυτός πού φανερώνει ότι κάτι γίνεται τώρα λέγεται **ένεστώτας**.

2) Έγώ έχω δέσει. Έχω γράψει. Έχω λύσει.

Έδω τά ρήματα έχω δέσει, έχω γράψει, έχω λύσει δείχνουν ότι ή ενέργεια έχει γίνει στό παρελθόν και τώρα είναι πιά τελειωμένη.

Ό χρόνος πού φανερώνει ότι κάτι έχει γίνει στό παρελθόν και βρίσκεται τώρα τελειωμένο λέγεται **παρακείμενος**.

β) Οί χρόνοι για τό παρελθόν

(παρατατικός, αόριστος, υπερσυντέλικος)

1) Έγώ έδενα. Έγώ έγραφα. Έγώ έλυνα τό πρόβλημα.

Έδω τά ρήματα σημαίνουν ότι κάτι γινόταν στά περασμένα (στό παρελθόν) διαρκώς.

Ό χρόνος πού φανερώνει ότι κάτι γινόταν στό παρελθόν διαρκώς λέγεται **παρατατικός**.

2) Έγώ έδεσα. Έγώ έγραψα. Έγώ έλυσα τό πρόβλημα.

Έδω τά ρήματα δείχνουν ότι ή ενέργεια έγινε στό παρελθόν όχι διαρκώς, παρά σέ μία στιγμή.

Ό χρόνος πού φανερώνει ότι κάτι έγινε στό παρελθόν μία φορά λέγεται **αόριστος**.

3) Όταν έφτανες, έγώ είχα φύγει.

Έδω τά ρήματα δείχνουν ότι ή ενέργεια είχε γίνει και είχε τελειώσει στό παρελθόν (τότε).

Ὁ χρόνος πού φανερώνει ὅτι κάτι ἦταν τελειωμένο στό παρελθόν πρὶν γίνει κάτι ἄλλο λέγεται **ὑπερσυντέλικος**.

γ) Οἱ χρόνοι γιά τό μέλλον

(Μέλλοντας ἐξακολουθητικός, στιγμιαίος, συντελεσμένος)

1) Ἐγώ θά δένω. Ἐγώ θά γράφω. Ἐγώ θά λύνω.

Ἐδῶ τά ρήματα δείχνουν ὅτι ἡ ἐνέργεια θά γίνεταί στό μέλλον διαρκῶς.

Ὁ χρόνος πού φανερώνει ὅτι κάτι θά γίνεταί στό μέλλον διαρκῶς (ἐξακολουθητικά) λέγεται **μέλλοντας ἐξακολουθητικός**.

2) Ἐγώ θά δέσω, θά γράψω, θά λύσω.

Ἐδῶ τά ρήματα δείχνουν ὅτι ἡ ἐνέργεια θά γίνεταί στό μέλλον ὄχι διαρκῶς, παρά σέ μιά στιγμή.

Ὁ χρόνος πού φανερώνει ὅτι κάτι θά γίνεταί στό μέλλον μιά φορά (στιγμιαῖα) λέγεται **μέλλοντας στιγμιαίος**.

3) Ἐγώ θά ἔχω δέσει, θά ἔχω γράψει, θά ἔχω λύσει.

Ἐδῶ τά ρήματα δείχνουν ὅτι ἡ ἐνέργεια θά ἔχει γίνεταί καί θά ἔχει τελειώσει στό μέλλον.

Ὁ χρόνος πού φανερώνει ὅτι κάτι θά ἔχει γίνεταί καί θά εἶναι τελειωμένο (συντελεσμένο) στό μέλλον σέ μιά ὀρισμένη στιγμή λέγεται **μέλλοντας συντελεσμένος**.

Οἱ ὀχτώ χρόνοι

Ἀπό τά παραπάνω βλέπουμε ὅτι ὅλοι οἱ χρόνοι εἶναι ὀχτώ. Ἡ συνηθισμένη σειρά τους στήν κλίση τῶν ρημάτων εἶναι:

- 1) *ένεστώτας*: *ἐγὼ δένω.*
- 2) *παρατατικός*: *ἐγὼ ἔδενα,*
- 3) *μέλλοντας ἐξακολουθητικός*: *ἐγὼ θά δένω,*
- 4) *μέλλοντας στιγμιαῖος*: *ἐγὼ θά δέσω,*
- 5) *ἀόριστος*: *ἐγὼ ἔδεσα,*
- 6) *παρακείμενος*: *ἐγὼ ἔχω δέσει,*
- 7) *ὑπερσυντέλικος*: *ἐγὼ εἶχα δέσει,*
- 8) *μέλλοντας συντελεσμένος*: *ἐγὼ θά ἔχω δέσει.*

Χρόνοι μονολεκτικοί καί περιφραστικοί

<i>Μονολεκτικοί</i>	<i>Περιφραστικοί</i>
<i>Ένεστώτας</i> : δένω	<i>Έξακολουθ. μέλλοντας</i> : θά δένω
<i>Παρατατικός</i> : ἔδενα	<i>Στιγμιαῖος μέλλοντας</i> : θά δέσω
<i>Άόριστος</i> : ἔδεσα	<i>Παρακείμενος</i> : ἔχω δέσει
	<i>Υπερσυντέλικος</i> : εἶχα δέσει
	<i>Συντελεσμένος μέλλ.</i> : θά ἔχω δέσει

1) Ο *ένεστώτας*, ὁ *παρατατικός* καί ὁ *ἀόριστος* στήν ὀριστική σχηματίζονται μέ μιᾶ λέξη. Οἱ χρόνοι αὐτοί λέγονται **μονολεκτικοί**.

2) Οἱ ἄλλοι χρόνοι, δηλαδή ὁ *ἐξακολουθητικός μέλλοντας*, ὁ *στιγμιαῖος μέλλοντας*, ὁ *παρακείμενος*, ὁ *ὑπερσυντέλικος* καί ὁ *συντελεσμένος μέλλοντας* σχηματίζονται μέ δύο ἢ τρεῖς λέξεις. Οἱ χρόνοι αὐτοί λέγονται **περιφραστικοί**.

ΑΣΚΗΣΗ 89.— Νά ξεχωρίσεις τούς μονολεκτικούς καί τούς περιφραστικούς χρόνους τῶν ρημάτων στίς παρακάτω φράσεις:

Ὁ μαθητής ἔγραψε τό μάθημα. — Αὔριο θά γράψω ἕνα γράμμα στό φίλο μου. — Χτές ἀγόρασα δύο βιβλία. — Προχτές εἶχα ἀγοράσει ἄλλα τρία βιβλία. — Τό ἀπόγευμα θά ἔρθει ὁ Νίκος. — Ὡς τότε θά ἔχω διαβάσει ὄλα τά μαθήματα. — Ἐγὼ ἔγραφα κι ἐσύ ἔπαιζες. — Ἐχω λύσει τά προβλήματα.

Ἑρωτήσεις

1) Ποιός χρόνος φανεράνει τὸ παρόν; 2) Ποιοί χρόνοι φανεράνουν τὸ παρελθόν καὶ ποιοί φανεράνουν τὸ μέλλον; 3) Ποιοί χρόνοι λέγονται μονολεκτικοί καὶ ποιοί λέγονται περιφραστικοί;

ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΤΟΥ ΡΗΜΑΤΟΣ

Θέμα, κατάληξη καὶ χαρακτήρας

δέν-ω, ἰδρύ-εις, παιδεύ-ει, ἀκού-τε

Ὅπως τὰ ὀνόματα, ἔτσι καὶ τὰ ρήματα ἔχουν **θέμα** καὶ **κατάληξη**.

Θέμα εἶναι τὸ μέρος τοῦ ρήματος πού εἶναι στὴν ἀρχὴ τοῦ τύπου καὶ μένει πάντα τὸ ἴδιο *δεν-, ἰδρυ-, παιδευ-, ἀκου-*.

Κατάληξη εἶναι τὸ μέρος τοῦ ρήματος πού εἶναι πρὸς τὸ τέλος καὶ ἀλλάζει μορφή: *-ω, -εις, -ει* κτλ.

Ὁ τελευταῖος φθόγγος τοῦ θέματος λέγεται *χαρακτήρας*.

Στὸ ρῆμα *δέν-ω*, θέμα εἶναι τὸ *δέν-*, χαρακτήρας εἶναι τὸ *ν*.
Στὸ ρῆμα *ἰδρύ-ω* θέμα εἶναι τὸ *ἰδρυ-* καὶ χαρακτήρας τὸ *υ*.
Στὸ *παιδεύ-ω* θέμα εἶναι τὸ *παιδευ-* καὶ χαρακτήρας τὸ *υ* καὶ στὸ *ἀκού-ω* θέμα εἶναι τὸ *ἀκου-* καὶ χαρακτήρας τὸ *ου*.

ΑΣΚΗΣΗ 90.— Νά βρεῖς τὸ θέμα, τὴν κατάληξη καὶ τὸ χαρακτήρα στὰ παρακάτω ρήματα: *μαγεύω, πλέκω, κερδίζω, λείπω, χάνω, ἀπλώνω, ἀρχίζω, τρέχω, λύνω, ράβω, ἀνοίγω, κλαίω, δανείζω, κουρεύω, ἀλέθω*.

Συλλαβικὴ αὔξηση

	Ἐνεστώτας	Παρατατικός	Ἀόριστος
1)	δένω	ἔ-δενα	ἔ-δεσα
	γράφω	ἔ-γραφα	ἔ-γραψα

“Όσα ρήματα αρχίζουν από σύμφωνο παίρνουν στόν παρατατικό καί στόν άόριστο τής όριστικής πριν από τό θέμα τους ένα ε: δένω, ε-δενα, ε-δεσα. Τό ε αυτό λέγεται **συλλαβική αύξηση**.

2) θέλω - ήθελα ξέρω - ήξερα

Τά ρήματα θέλω καί ξέρω παίρνουν στόν παρατατικό συλλαβική αύξηση η αντί ε.

3) έδενα - έδενες - έδενε - δέναμε - δένατε - έδεναν

“Όπως βλέπουμε στά παραπάνω παραδείγματα, η αύξηση μένει όταν τονίζεται καί χάνεται όταν δέν τονίζεται.

4) αγοράζω, αγοράζα, αγοράσα - αγοράζομαι, αγοραζόμουν,
αγοράστηκα, αγορασμένος·

ετοιμάζω, ετοιμάζα, ετοιμάστηκα.

ιδρύω, ίδρυα, ιδρύθηκα.

ορίζω, όριζα, όρίστηκα.

οπλίζω, όπλιζα, όπλίστηκα.

αίχμαλωτίζω, αίχμαλώτισα - αίχμαλωτίστηκα.

“Όσα ρήματα αρχίζουν από φωνήεν η δίψηφο δέν παίρνουν αύξηση, αλλά κρατούν τό φωνήεν η τό δίψηφο σέ όλους τούς χρόνους. Έξαιρούνται τά ρήματα: έχω - είχα, έρχομαι - ήρθα, είμαι - ήμουν.

Βοηθητικά ρήματα - Ἀπαρέμφατα

Ἐνεργητική φωνή

Παρακείμενος	: ἔχω δέσει
Ἵπερσυντέλικος	: εἶχα δέσει
Συντελ. μέλλοντ.	: θά ἔχω δέσει

Παθητική φωνή

ἔχω δεθεῖ ἢ εἶμαι δεμένος
εἶχα δεθεῖ ἢ ἤμουν δεμένος
θά ἔχω δεθεῖ ἢ θά εἶμαι δεμένος

Ὅπως βλέπουμε, ὁ παρακείμενος, ὁ Ἵπερσυντέλικος καί ὁ συντελεσμένος μέλλοντας σχηματίζονται μέ τή βοήθεια τῶν ρημάτων ἔχω καί εἶμαι. Τά δύο αὐτά ρήματα, πού βοηθοῦν στήν κλίση τῶν ρημάτων, λέγονται **βοηθητικά**.

Μαζί μέ τό ρήμα ἔχω στούς χρόνους αὐτούς πηγαίνει ὁ ἄκλιτος τύπος δέσει γιά τήν ἐνεργητική φωνή καί δεθεῖ γιά τήν παθητική. Οἱ τύποι αὐτοί πού συνοδεύουν τό ἔχω εἶναι ἄκλιτοι καί λέγονται **ἀπαρέμφατα**.

Τό ἐνεργητικό ἀπαρέμφατο: ἔχω δέσει, γράψει, πλέξει, κτλ. γράφεται μέ *ει* στό τέλος.

Τό παθητικό ἀπαρέμφατο: ἔχω δεθεῖ, γραφεῖ, πλεχτεῖ κτλ. γράφεται μέ *ει* στό τέλος καί μέ περισπωμένη.

Οἱ δύο συζυγίες τῶν ρημάτων

Πρώτη συζυγία

Ἐνεργ. φωνή	: δένω, παιδεύω
Παθητ. φωνή	: δένομαι, παιδεύομαι

Δεύτερη συζυγία

ἀγαπῶ, ἀργῶ
ἀγαπιέμαι, θυμοῦμαι

Οἱ κλίσεις τῶν δύο ρημάτων λέγονται **συζυγίες**. Τά ρήματα χωρίζονται σέ δύο συζυγίες.

1) Η πρώτη συζυγία έχει όλα τὰ ρήματα πού τελειώνουν στην ενεργητική φωνή σέ -ω ἄτονο καί στην παθητική φωνή σέ -ομαι: δένω - δένομαι, παιδεύω - παιδεύομαι.

2) Η δεύτερη συζυγία έχει όλα τὰ ρήματα πού τελειώνουν στην ενεργητική φωνή σέ -ῶ μέ περισπωμένη: ἀγαπῶ, ἀργῶ καί στην παθητική σέ -ιέμαι ἢ -οῦμαι: ἀγαπιέμαι, θυμοῦμαι.

ΑΣΚΗΣΗ 91.— Νά ξεχωρίσεις σέ δύο στήλες τὰ ρήματα τῆς πρώτης καί τῆς δευτέρας συζυγίας: παίζω, κλαίω, ἐργάζομαι, πετῶ, τρυπῶ, ἔρχομαι, λυποῦμαι, κρατιέμαι, νικῶ, δροσίζω, γυρεύω, μάχομαι, τιμῶ, χάνω, τρυπιέμαι.

Ἐρωτήσεις

- 1) Ποιό μέρος τοῦ ρήματος λέγεται θέμα καί ποιό κατάληξη; - 2) Τί λέγεται χαρακτήρας; - 3) Τί λέγεται συλλαβική αὔξηση; - 4) Ποιά εἶναι τὰ βοηθητικά ρήματα καί γιατί λέγονται ἔτσι; - Ποιές λέξεις λέγονται ἀπαρέμφατα; - 6) Πῶς γράφονται στό τέλος τῶ ἐνεργητικό καί τῶ παθητικό ἀπαρέμφατο; - 7) Πόσες εἶναι οἱ συζυγίες τῶν ρημάτων καί ποιὰ ρήματα έχει ἡ κάθε συζυγία;

ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΒΟΗΘΗΤΙΚΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ

1. Τό ρήμα *ἔχω*

Μονολεκτικοί χρόνοι				
Ἐνεστώτας				Παρατατικός
Ὅριστική	Ἵποτακτική (νά, ὅταν, γιά νά)	Προστα- κτική	Μετοχή	
ἔχω ἔχεις ἔχει ἔχουμε ἢ ἔχομε ἔχετε ἔχουν	ἔχω ἔχεις ἔχει ἔχουμε ἢ ἔχομε ἔχετε ἔχουν	ἔχε	ἔχοντας	εἶχα εἶχες εἶχε εἶχαμε εἶχατε εἶχαν

Περιφραστικός χρόνος: *Μέλλοντας*: θά ἔχω

2. Τό ρήμα *εἶμαι*

Μονολεκτικοί χρόνοι		
Ἐνεστώτας		Παρατατικός
Ὅριστική καί Ἵποτακτική	Μετοχή	
εἶμαι εἶσαι εἶναι εἶμαστε εἶστε εἶναι	ὄντας	ἦμουν ἦσουν ἦταν ἦμαστε ἦσαστε ἦταν

Περιφραστικός χρόνος: *Μέλλοντας*: θά εἶμαι

Τά ρήματα *ἔχω* καί *εἶμαι* δέν ἔχουν ἄλλους χρόνους.

ΑΣΚΗΣΗ 92.— Γράψε πέντε προτάσεις μέ τό ρήμα *ἔχω* σέ διάφορους χρόνους. (Παράδειγμα: *ἔχω* ἓνα δέμα μέ βιβλία. Ὁ Πέτρος *εἶχε* μεγάλη δύναμη κτλ.).

ΑΣΚΗΣΗ 93.— Γράψε 5 προτάσεις μέ τό ρήμα *εἶμαι* σέ διάφορους χρόνους.

I. Ένεργητική φωνή
δένω

ΧΡΟ- ΝΟΙ	Όριστική	Υποτακτική (νά, όταν, για να κτλ.)	Προστα- κτική	Απαρέμ- φατο	Μετοχή	ΧΡΟ- ΝΟΙ	Όριστική
Ένεστας	δένω δένας δένει δένουμε δένετε δένουν	δένω δένας δένει δένουμε δένετε δένουν	δένε δένετε		δένοντας	Παρατατικός	δένω δένας δένει δένουμε δένατε δέναν
Αόριστος	έδεσα έδεσες έδεσε έδεσαμε έδεσατε έδεσαν	δέσω δέσεις δέσει δέσουμε δέσετε δέσουν	δέσε δέστε	δέσει			
Περσαστικοί Χρόνοι							Όριστική Παρακείμενος νά έχω δέσει, νά έχεις δέσει, νά έχει δέσει, νά έχουμε δέσει κτλ. (ή νά έχω δεμένο, νά έχεις δεμένο κτλ.).

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ ΦΩΝΗ

1. Ἡ ὀριστική

1) Ἡ ὀριστική στὸν ἐνεστώτα καὶ στὸν ἐξακολουθητικὸ μέλλοντα ἔχει καταλήξεις:

-ω, -εις, -ει, -οιμε, (-ομε), -ετε, -ουν.

2) Στὸ στιγμιαῖο μέλλοντα οἱ καταλήξεις εἶναι οἱ ἴδιες, μὲ τὴ διαφορά ὅτι παίρνουν μπροστά ἓνα σ

3) Ὁ παρατατικός ἔχει καταλήξεις:

-α, -ες, -ε, -αμε, -ατε, -αν.

4) Ὁ ἀόριστος ἔχει καταλήξεις ὅμοιες μὲ τὸν παρατατικό, μὲ τὴ διαφορά ὅτι παίρνουν μπροστά ἓνα σ.

5) Ὁ παρακείμενος σχηματίζεται μὲ τὸ ἔχω καὶ μὲ τὸ ἄκλιτο ἀπαρέμφατο δέσει: ἔχω δέσει κτλ.

6) Ὁ ὑπερσυντέλικος σχηματίζεται μὲ τὸ εἶχα καὶ μὲ τὸ ἄκλιτο ἀπαρέμφατο δέσει: εἶχα δέσει κτλ.

7) Ὁ συντελεσμένος μέλλοντας σχηματίζεται μὲ τὸ θά ἔχω καὶ μὲ τὸ ἄκλιτο ἀπαρέμφατο δέσει: θά ἔχω δέσει κτλ.

2. Ἡ ὑποτακτική

Ἡ ὑποτακτική ἔχει μόνο τρεῖς χρόνους: ἐνεστώτα, ἀόριστο, καὶ παρακείμενο. Πρὶν ἀπὸ τὸ ρῆμα στὴν ὑποτακτικὴ βάζουμε τίς λέξεις: νά, γιά νά, ἀν, ἄς, ὅταν κτλ.

1) Ὁ ἐνεστώτας στὴν ὑποτακτικὴ ἔχει τίς ἴδιες καταλήξεις μὲ τὸν ἐνεστώτα τῆς ὀριστικῆς.

2) 'Ο *άοριστος* στην ύποτακτική έχει τις ίδιες καταλήξεις μέ τον ένεστώτα της όριστικής, μόνο πού παίρνουν μπροστά ένα σ.

3) 'Ο *παρακείμενος* στην ύποτακτική σχηματίζεται μέ τό *νά έχω* καί τό *άκλιτο άπαρέμφατο δέσει*: *νά έχω δέσει, νά έχεις δέσει κτλ.*

3. 'Η προστακτική

'Η προστακτική έχει μόνο δύο χρόνους: *ένεστώτα* καί *άοριστο*. Κάθε χρόνος άπ' αυτούς έχει μόνο ένα πρόσωπο: *δέυτερο* ένικού καί πληθυντικού.

Δηλαδή ή προστακτική δέν έχει πρώτο πρόσωπο ούτε *τρίτο*.

1) Στόν *ένεστώτα* ή προστακτική σχηματίζει τό β' ένικό καί τό β' πληθυντικό μέ μιά λέξη, δηλαδή μονολεκτικά: *δέν-ε, δέν-ετε*.

Καταλήξεις: *-ε, -ετε*.

Στόν *άοριστο* ή προστακτική έχει τις ίδιες καταλήξεις, όπως στόν *ένεστώτα*, μόνο πού παίρνουν μπροστά τό σ: *δέσε, δέσετε*.

Τό β' πληθυντικό *δέστε* λέγεται καμιά φορά καί *δέσετε*.

4. 'Η μετοχή

δέν-οντας. 'Η μετοχή έχει μόνο *ένεστώτα* καί είναι *άκλιτη*.

'Η κατάληξή της είναι *-οντας* (μέ *όμικρον*).

Οι καταλήξεις πού έχουν μπροστά σ

- (σ) θά δέσω - έδεσα - νά δέσω - έχω δέσει - δέσε
- (ψ) [θά γράψω - έγραψα - νά γράψω - έχω γράψει - γράψε
 [θά κρύψω - έκρυπα - νά κρύψω - έχω κρύψει - κρύψε
- (ξ) [θά πλέξω - έπλεξα - νά πλέξω - έχω πλέξει - πλέξε
 [θά τρέξω - έτρεξα - νά τρέξω - έχω τρέξει - τρέξε

Τό σ στην άρχή τών καταλήξεων γίνεται σέ μερικά ρήματα ψ καί σέ άλλα ξ.

ΑΣΚΗΣΗ 94.— Νά βρεΐς σέ ποιό πρόσωπο, άριθμό, έγκλιση καί χρόνο εΐναι τά παρακάτω ρήματα:

Έλυσα, έχω γράψει, εΐχες χάσει, θά έχετε κρύψει, έπαυες,, θά πήσεις, γράφε, άς διορθώσει, πληρώνουν, νά διπλώσω, νά έχει φορτώσει, κλειδώσε, όταν ζυμώσεις, άν λύσει, διάβαζε.

Παράδειγμα: Έλυσα = α΄ ενικό όριστικής άορίστου τού ρήματος λύνω.

ΑΣΚΗΣΗ 95.— Γράψε 5 προτάσεις: — 1) μέ τό ρήμα διαβάζω στην όριστική τού ένεστώτα, — 2) μέ τό ρήμα κλείνω στην προστακτική τού άορίστου, — 3) μέ τό ρήμα χάνω στον παρατατικό, — 4) μέ τό ρήμα διορθώνω στην όριστική τού άορίστου καί 5) μέ τό ρήμα ράβω στην όριστική τού ένεστώτα.

Παράδειγμα: 'Ο Πέτρος διαβάζει τό μάθημά του.

2. Παθητική φωνή

δένομαι

ΧΡΟ- ΝΟΙ	Οριστική	Υποτακτική (νά, όταν, για να κτλ.)	Προστα- κτική	Απαρέμ- φραστο	Μετοχή	ΧΡΟ- ΝΟΙ	Οριστική
Ένεστώτας	δένομαι	δένομαι	(δένου)			Παρατατικός	δενόμεον
	δένεσαι	δένεσαι					δενούσου
Αόριστος	δένεται	δένεται					δενόταν
	δενόμαστε	δενόμαστε	(δένεστε)				δενόμαστε
	δένεστε	δένεστε					δενόσαστε
	δένονται	δένονται					δένονταν
Παρακεείμενος	δέθηκα	δεθῶ	δέσου	δεθεί			
	δέθηκες	δεθείς					
	δέθηκε	δεθεί	δεθείτε				
	δεθήκαμε	δεθούμε					
	δεθήκατε	δεθείτε					
	δέθηκαν	δεθούν					
Περίφραστικοί Χρόνοι						Παρακεείμενος	
					δεμένος		
							Υποτακτική
							Παρακεείμενος
							νά έχω δεθεί, νά έχεις δεθεί
							νά έχει δεθεί, (ή νά είμαι δε- μένος, νά είσαι δεμένος κτλ.)

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΦΩΝΗ

1. Ἡ ὀριστική

1) Δένομαι στό κάθισμα τοῦ ἀεροπλάνου μέ τή ζώνη.

Ἐνεστώτας στήν ὀριστική τῆς παθητικῆς φωνῆς καί ὁ ἐξακολουθητικός μέλλοντας ἔχουν τίς ἴδιες καταλήξεις:

-ομαι, -εσαι, -εται, -όμαστε, -εστε, -ονται.

Ἄλλα τά πρόσωπα γράφονται μέ *αι* στό τέλος, ἐκτός ἀπό τό *α'* καί *β'* πληθυντικό: *δενόμαστε* - *δένεστε*, πού ἔχουν *ε*.

2) Δενόμουν στό κάθισμα τοῦ ἀεροπλάνου μέ τή ζώνη.

Ἐνεστώτας τῆς παθητικῆς φωνῆς ἔχει τίς καταλήξεις:

-όμουν, -όσουν, -όταν, -όμαστε, -όσαστε, -ονταν.

Ὅλες οἱ καταλήξεις ἀρχίζουν ἀπό ὄμικρον.

Καί ἐδῶ τό *α'* καί τό *β'* πληθυντικό ἔχουν *ε* στό τέλος.

Τό *γ'* ἐνικό τονίζεται στήν παραλήγουσα: *δενόταν*, ἐνῶ τό *γ'* πληθυντικό τονίζεται στήν προπαραλήγουσα: *δένονταν*.

3) Θά δεθῶ στό κάθισμα τοῦ ἀεροπλάνου μέ τή ζώνη.

Ἐνεστώτας μέλλοντας τῆς παθητικῆς φωνῆς ἔχει τίς ἴδιες καταλήξεις μέ τόν ἀόριστο τῆς ὑποτακτικῆς, ἀλλά μέ τό *θά* μπροστά ἀπό τό ρῆμα *θά δεθῶ*, *θά δεθεῖς* κτλ.

4) Δέθηκα στό κάθισμα τοῦ ἀεροπλάνου μέ τή ζώνη.

Ἐνεστώτας στήν ὀριστική τῆς παθητικῆς φωνῆς ἔχει τίς καταλήξεις:

-θηκα, -θηκες, -θηκε, -θήκαμε, -θήκατε, -θηκαν.

Ἄλλα τά πρόσωπα ἀρχίζουν μέ τή συλλαβή *θη* (μέ *ἦτα*).

5) Έχω δεθεῖ στό κάθισμα τοῦ ἀεροπλάνου μέ τή ζώνη.

Ὁ παρακείμενος στήν ὀριστική τῆς παθητικῆς φωνῆς σχηματίζεται τό ἔχω καί μέ τό ἄκλιτο ἀπερέμφατο δεθεῖ: ἔχω δεθεῖ, ἔχεις δεθεῖ κτλ.

Ὁ παρακείμενος αὐτός μπορεῖ νά σχηματιστεῖ καί μέ τό βοηθητικό ρῆμα εἶμαι μαζί μέ τήν παθητική μετοχή δεμένος:

εἶμαι δεμένος, εἶσαι δεμένος, εἶναι δεμένος,
εἶμαστε δεμένοι, εἶστε δεμένοι, εἶναι δεμένοι.

6) εἶχα δεθεῖ στό κάθισμα τοῦ ἀεροπλάνου μέ τή ζώνη.

Ὁ ὑπερσυντέλικος τῆς παθητικῆς φωνῆς σχηματίζεται μέ τό εἶχα καί μέ τό ἄκλιτο ἀπαρέμφατο δεθεῖ: εἶχα δεθεῖ, εἶχες δεθεῖ κτλ.

Ὁ ὑπερσυντέλικος μπορεῖ νά σχηματιστεῖ καί μέ τό βοηθητικό ἤμουν μαζί μέ τήν παθητική μετοχή:

ἤμουν δεμένος, ἤσουν δεμένος, ἦταν δεμένος,
ἤμαστε δεμένοι, ἤσαστε δεμένοι, ἦταν δεμένοι.

7) Θά ἔχω δεθεῖ στό κάθισμα τοῦ ἀεροπλάνου μέ τή ζώνη.

Ὁ συντελεσμένος μέλλοντας τῆς παθητικῆς φωνῆς σχηματίζεται μέ τό θά ἔχω καί μέ τό ἄκλιτο ἀπαρέμφατο δεθεῖ: θά ἔχω δεθεῖ, θά ἔχεις δεθεῖ κτλ.

Μπορεῖ ὅμως νά σχηματιστεῖ καί μέ τό βοηθητικό θά εἶμαι μαζί μέ τήν παθητική μετοχή:

θά εἶμαι δεμένος, θά εἶσαι δεμένος, θά εἶναι δεμένος,
θά εἶμαστε δεμένοι, θά εἶστε δεμένοι, θά εἶναι δεμένοι.

2. Ἡ ὑποτακτική

Καί στήν παθητική φωνή ἡ ὑποτακτική ἔχει μόνο ἐνεστώτα, ἀόριστο καί παρακείμενο.

1) 'Ο *ένεστώτας* στην ύποτακτική της παθητικής φωνής έχει τις ίδιες καταλήξεις με τον *ένεστώτα* της *όριστικής*.

-ομαι, -εσαι, -εται, -όμαστε, -εστε, -ονται.

2) 'Ο *άοριστος* στην ύποτακτική της παθητικής φωνής έχει τις ίδιες καταλήξεις με το *στιγμιαίο μέλλοντα* της *όριστικής*, μόνο πού ο *στιγμιαίος μέλλοντας* παίρνει τό *θά* μπροστά από τό ρήμα.

3) 'Ο *παρακείμενος* στην ύποτακτική της παθητικής φωνής σχηματίζεται με τό *νά έχω* και με τό *άκλιτο άπαρέμφατο δεθει*: *νά έχω δεθει, νά έχεις δεθει* κτλ. Μπορεί όμως *νά* σχηματιστεί και με τό βοηθητικό ρήμα *νά είμαι* και με τήν παθητική μετοχή *δεμένοις*.

*νά είμαι δεμένος, νά είσαι δεμένος, νά είναι δεμένος,
νά είμαστε δεμένοι, νά είστε δεμένοι, νά είναι δεμένοι.*

3. 'Η προστακτική

Και στην παθητική φωνή ή προστακτική έχει μόνο *ένεστώτα* και *άοριστο* και μόνο β' πρόσωπο *ένικού* και *πληθυντικού*.

'Ο *άοριστος* στην προστακτική της παθητικής φωνής έχει επίσης τό β' *ένικό* και τό β' *πληθυντικό μονολεκτικά*: *δέσου, δεθείτε*. *Καταλήξεις*: *-σου, -θείτε*.

4. 'Η μετοχή

'Η μετοχή στην παθητική φωνή έχει μόνο *παρακείμενο* με *κατάληξη* *-μένος, -μένη, -μένο*:

δεμένος, δεμένη, δεμένο.

Αυτή κλίνεται *σάν* *επίθετο*.

Οί καταλήξεις πού ἔχουν θ

(θ) θά δεθῶ - δέθηκα - νά δεθῶ - ἔχω δεθεῖ - δεθεῖτε

(τ) θά κρυφτῶ - κρύφτηκα - νά κρυφτῶ - ἔχω κρυφτεῖ - κρυφτεῖτε

θά μπλεχτῶ - μπλέχτηκα - νά μπλεχτῶ - ἔχω μπλεχτεῖ - μπλεχτεῖτε.

Τό θ στήν ἀρχή τῶν καταλήξεων σέ πολλά ρήματα γίνεται τ (φτ, χτ, στ):

(φτ) θά τριφτῶ, τρίφτηκα, νά τριφτῶ, ἔχω τριφτεῖ - τριφτεῖτε

θά κουρευτῶ, κουρεύτηκα, νά κουρευτῶ ἔχω κουρευτεῖ - κουρευτεῖτε,

(χτ) θά δεχτῶ, δέχτηκα, νά δεχτῶ, ἔχω δεχτεῖ - δεχτεῖτε,

θά ἀνοιχτῶ, ἀνοίχτηκα, νά ἀνοιχτῶ, ἔχω ἀνοιχτεῖ - ἀνοιχτεῖτε,

(στ) θά πιαστῶ, πιάστηκα, νά πιαστῶ, ἔχω πιαστεῖ, πιαστεῖτε

θά δροσιστῶ, δροσίστηκα, νά δροσιστῶ, ἔχω δροσιστεῖ, δροσιστεῖτε

ΑΣΚΗΣΗ 96.— Νά βρεῖς σέ ποῖό πρόσωπο, ἀριθμό, ἔγκλιση καί χρόνο εἶναι τά παρακάτω ρήματα:

στολιστήκα, ἔχω στολιστεῖ, χάσου, νά χαθῶ, φορτωνόμουν, εἶχε φορτωθεῖ, θά δεχτεῖτε, μεταχειρισμένος, κλειδωμένος, εἶχατε ζημιωθεῖ, νά ψηθεῖ, θά ἔχει ψηθεῖ, νά ἔχετε πληρωθεῖ.

Γενικοί ὀρθογραφικοί κανόνες

1) Ἑνεργητική φωνή

Ἑμεῖς πλένομε τά χέρια μας

Ἑμεῖς χτενίζομε τά μαλλιά μας

Παθητική φωνή

Ἑγώ πλένομαι στή βρῦση

Ἑγώ χτενίζομαι κάθε πρωί.

Τά ρήματα τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς πού δέχονται τήν ἀντωνυμία ἔμεῖς καί τελειώνουν σέ -με τά γράφουμε μέ ε (ἔψιλον): ἔ-μεῖς πλένομε, ἔμεῖς χτενίζομε.

Τά ρήματα τῆς παθητικῆς φωνῆς πού δέχονται τήν ἀντωνυμία ἐγώ καί τελειώνουν σέ -μαι τά γράφουμε μέ αι: ἐγώ πλένομαι, ἐγώ χτενίζομαι.

2) Ἐνεργητική φωνή

Ἐσεῖς πλένετε τά χέρια σας
Ἐσεῖς χτενίζετε τά μαλλιά σας

Παθητική φωνή

Αὐτός πλένεται στή βρύση.
Αὐτός χτενίζεται κάθε πρωί.

Τά ρήματα τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς πού δέχονται τήν ἀντωνυμία ἐσεῖς καί τελειώνουν σέ -τε τά γράφουμε μέ ε (ἔψιλον): ἐσεῖς πλένετε, ἐσεῖς χτενίζετε.

Τά ρήματα τῆς παθητικῆς φωνῆς πού δέχονται τήν ἀντωνυμία αὐτός καί τελειώνουν σέ -ται τά γράφουμε μέ αι: αὐτός πλένεται, αὐτός χτενίζεται.

ΑΣΚΗΣΗ 97.— **Φράσεις γιά ὀρθογραφία.** Βλέπετε αὐτό τό σπίτι πού χτίζεται ἀπέναντι; Βλέπουμε ἕναν ἐργάτη πού ἐργάζεται ἐπάνω καί πολλούς ἄλλους στό κάτω μέρος τοῦ σπιτιοῦ. Φαντάζομαι ὅτι θέλετε νά μάθετε τί γίνεται ἐκεῖ. Ἔρχομαι καί ἐγώ μαζί σας καί πηγαίνομε νά κοιτάξομε. Ὅλοι οἱ ἐργάτες ἐργάζονται καί σιγά σιγά τό σπίτι ὄλο καί σηκώνεται ψηλά. Ἔρχεται στιγμή πού τό σπίτι γίνεται τέλειο. Χαίρεται κανεῖς νά τό βλέπει.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ

1. Ρήματα σέ **-εύω**

*λιγαστεύω, μαγεύω, παιδεύω, ταξιδεύω, φυτεύω, ψαρεύω,
κουρεύω, περισσεύω, χαϊδεύω, όνειρεύομαι.*

"Όσα ρήματα τελειώνουν σέ **-εύω** καί **-εύομαι** γράφονται
μέ **-ευ**.

Μόνο τά ρήματα *κλέβω* καί *σέβομαι* γράφονται μέ **β**.

2. Ρήματα σέ **-αίνω**

*άνασταίνω, άνεβαίνω, διαβαίνω, ζεσταίνω, παρασταίνω,
κονταίνω, κουτσαίνω, σιχαίνομαι, φαίνομαι.*

"Όσα ρήματα τελειώνουν σέ **-αίνω**, καί **-αίνομαι** γράφονται
μέ **αι**.

Μόνο τά ρήματα: *δένω, μένω, πλένω*, γράφονται μέ **ε**.

3. Ρήματα σέ **-ίζω**

*άνθίζω, άντικρίζω, δροσίζω, νομίζω, ποτίζω, στολίζω, άλατίζω,
άχνίζω, έλπίζω, κερδίζω, μεταχειρίζομαι, φτερνίζομαι.*

"Όσα ρήματα τελειώνουν σέ **-ίζω** καί **-ίζομαι** γράφονται μέ **ι**
(γιώτα).

Έξαιροϋνται τά ρήματα: *δανείζω* (μέ **ει**), *άθροίζω* (μέ **οι**),
πήζω καί *πρήζω* (μέ **η**) καί μερικά πού γράφονται μέ **υ**: *άναβρύζω,
γογγύζω, δακρύζω, κατακλύζω* (κατακλυσμός).

4. Ρήματα σέ **-ιάζω**

*άγκαλιάζω, βραδιάζω, λογαριάζω, μουδιάζω, πλαγιάζω, βελογιάζω,
θυσιάζω, κοπιάζω, ματιάζω, πλησιάζω, βιάζομαι*

“Όσα ρήματα τελειώνουν σέ **-ιάζω** καί **-ιάζομαι** γράφονται μέ **ι**.

Ἐξαιροῦνται τά ρήματα: *ἀδειάζω, χρειάζομαι* (μέ **ει**) καί *μοιάζω, μονοιάζω, νοιάζομαι* (μέ **οι**).

5. Ρήματα σέ **-ώνω**

ἀπλώνω, βεβαιώνω, διορθώνω, διπλώνω, κρυώνω, παγώνω, ἐλευθερώνω, ἐνώνω, ζυμώνω, θαμπώνω, καρφώνω, κλειδώνω, κλειδώνομαι.

“Όσα ρήματα τελειώνουν σέ **-ώνω** καί **-ώνομαι** γράφονται μέ **ω**.

Αὐτά τά ρήματα κρατοῦν τό **ω σ** ὅλους τοὺς χρόνους: *διπλώνω, δίπλωνα, δίπλωσα, θά διπλώσω, ἔχω διπλώσει-διπλώνομαι, διπλώθηκα, ἔχω διπλωθεῖ, διπλωμένος*

ΑΣΚΗΣΗ 98.— Φράσεις γιά ὀρθογραφία: “Ὅποιος δέ θέλει νά ζυμώσει πέντε μέρες κοσκινίζει. — Κλειδώνω, μανταλώνω κι ὁ κλέφτης εἶναι μέσα. — Γιά χάρη τοῦ βασιλικοῦ ποτίζεται κι ἡ γλάστρα. — Γυρεύω μέ τό βελόνι ν’ ἀνοίξω πηγάδι. — Τῶν φρονίμων τά παιδιά πρὶν πεινάσουν μαγειρεύουν. — Ὁ καλός караβοκύρης στή φουρτούνα φαίνεται. — Ἡ ἀρρώστια μέ τό σακί μπαίνει, μέ τό βελόνι βγαίνει. — “Ὅπως στρώσεις, θά πλαγιάσεις. — Μὴν τά πετᾶς τά λόγια σου σάν τ’ ἀχύρο στ’ ἄλωνι, γιατί τά παίρνει ὁ ἄνεμος καί ποιοὺς τά συμμαζώνει;

1. ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ ΦΩΝΗ

α) Τό ρήμα αγαπῶ (-ᾶς, -ᾶ)

ΧΡΟ- ΝΟΙ	Ὀριστική καί Ὑποτακτική	Προστα- κτική	Ἀπαρέμ- φρατο	Μετοχή	ΧΡΟ- ΝΟΙ	Ὀριστική
Ἑνεστώτας	ἀγαπῶ ἀγαπᾶς ἀγαπᾷ, ἀγαπάει ἀγαποῦμε, ἀγαπάμε ἀγαπᾶτε ἀγαποῦν, ἀγαπᾶν(ε)	ἀγάπα ἀγαπᾶτε		ἀγαπώντας	Παρατακτός	ἀγαποῦσα ἀγαποῦσες ἀγαποῦσε ἀγαποῦσαμε ἀγαποῦσατε ἀγαποῦσαν
	ἀγάπησα ἀγάπησες ἀγάπησε ἀγαπήσαμε ἀγαπήσατε ἀγάπησαν	ἀγάπησε ἀγάπησε ἀγαπήσαμε -ομαι ἀγαπήσατε ἀγάπησουν	ἀγαπήσει ἀγαπήσετε			
Ἀόριστος			ἀγαπήσει			
Περίφραστικοί Χρόνοι	Ἐξακολουθητικός μέλλοντας: θά ἀγαπῶ, θά ἀγαπᾶς κτλ. Στημαίος μέλλοντας: θ' ἀγαπήσω, θ' ἀγαπήσεις κτλ. Παρακείμενος: ἔχω ἀγαπήσει (ἢ ἔχω ἀγαπημένο κτλ.). Ὑπεραντέλικος: εἶχα ἀγαπήσει (ἢ εἶχα ἀγαπημένο κτλ.). Συντελ. μέλλ.: θά ἔχω ἀγαπήσει (ἢ θά ἔχω ἀγαπημένο κτλ.).					Ὑποτακτική Παρακείμενος νά ἔχω ἀγαπήσει, νά ἔχεις ἀγα- πήσει, νά ἔχει ἀγαπήσει (ἢ νά ἔχω ἀγαπημένο κτλ.).

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Τά ρήματα τῆς δευτέρας συζυγίας διαφέρουν ἀπό τά ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας μόνο στόν ἐνεστώτα, παρατατικό καί ἔξακολουθητικό μέλλοντα: *ἀγαπῶ, ἀγαποῦσα, θά ἀγαπῶ*.

Οἱ ἄλλοι χρόνοι σχηματίζονται ὅπως καί στήν πρώτη συζυγία: *θά ἀγαπήσω, ἀγάπησα, ἔχω ἀγαπήσει* κτλ.

Ὅπως τό *ἀγαπῶ* κλίνονται τά ρήματα: *γλεντῶ, κεντῶ, κολλῶ, κυβερνῶ, μελετῶ, νικῶ, ρωτῶ, τιμῶ, χαιρετῶ, χτυπῶ* κτλ. Ἐπίσης τά ρήματα: *γελῶ, διψῶ, κρεμῶ, ξεχνῶ, πεινῶ, περνῶ, χαλῶ*, πού ἔχουν ἀόριστο σέ -*ασα*: *γέλασα, δίψασα, κρέμασα* κτλ.

β) Τό ρήμα λαλῶ

Ἐνεστώτας			
Ὅριστική	Ἵποτακτική	Προστακτική	Μετοχή
λαλῶ	λαλῶ		
λαλεῖς	λαλεῖς	λάλει	
λαλεῖ	λαλεῖ		λαλώντας
λαλοῦμε	λαλοῦμε		
λαλεῖτε	λαλεῖτε	λαλεῖτε	
λαλοῦν	λαλοῦν		

Οἱ ἄλλοι χρόνοι καί οἱ ἐγκλίσεις σχηματίζονται ὅπως καί στά προηγούμενα.

Ὅπως τό *λαλῶ* κλίνονται τά ρήματα: *ἀδικῶ, ἀργῶ, ἐνεργῶ, ἐπιθυμῶ, θρηνῶ, καλλιεργῶ, κατοικῶ, ποθῶ, προχωρῶ, προσπαθῶ, φιλῶ, ὠφελῶ* κτλ.

Ἐπίσης τά ρήματα: *ἀφαιρῶ, διαιρῶ, καλῶ, μπορῶ, συναιρῶ* κτλ., πού ἔχουν ἀόριστο σέ -*εσα*: *ἀφαίρεσα, διαίρεσα, κάλεσα* κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 99.— Γράψε σέ ὅλους τούς χρόνους τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς τίς φράσεις: Πηδᾶ σάν ἐλαφάκι.— Προχωρεῖ χωρίς ἐμπόδια.

2. ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΦΩΝΗ

α) Τό ρῆμα: ἀγαπῆμαι

ΧΡΟ- ΝΟΙ	Ὅριστική καὶ Ὑποτακτική	Προστα- κτική	Ἀπαρίμ- φατο	Μετοχή	ΧΡΟ- ΝΟΙ	Ὅριστική
Ἐνεστώτας	ἀγαπιέμαι ἀγαπιέσαι ἀγαπιέται ἀγαπιόμαστε ἀγαπιέστε ἀγαπιοῦνται				Παρατατικός	ἀγαπιόμουν ἀγαπιόσαρν ἀγαπιόταν ἀγαπιόμαστε ἀγαπιόσατε ἀγαπιόνταν(*)
Ἀόριστος	ἀγαπήθηκα ἀγαπήθηκες ἀγαπήθηκε ἀγαπήθηκαμε ἀγαπήθηκατε ἀγαπήθηκαν	ἀγαπήσου ἀγαπηθείτε	ἀγαπηθεί		ἀγαπημένος	
	Παρακείμενος				Ὑποτακτική	
Περσραστικοί Χρόνοι	Ὅριστική				Παρακείμενος	νά ἔχω ἀγαπηθεῖ, νά ἔχεις ἀγαπηθεῖ (ἢ νά εἶμαι ἀγαπημένος κτλ.).

(*) καὶ ἀγαπιοῦνταν.

“Ὅπως τὸ ἀγαπιέμαι κλίνονται τὰ ρήματα: ἀναρωτιέμαι, ζητιέμαι, κρατιέμαι, μετρίεμαι, παρηγοριέμαι, τρυπιέμαι, χτυπιέμαι κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 100.— Γράψε σέ ὅλους τοὺς χρόνους τῆς παθητικῆς φωνῆς τίς φράσεις: Ἄναρωτιέμαι ποιὸς φταίει.

β) Τό ρῆμα: λυποῦμαι

ΟΡΙΣΤΙΚΗ

<i>Ἐνεστώτας</i>	<i>Παρατατικός</i>	<i>Μέλλοντας ἑξακολ.</i>
λυποῦμαι, λυπᾶμαι	λυπόμουν	θά λυποῦμαι, θά λυ-
λυπᾶσαι	λυπόσουν	θά λυπᾶσαι [πᾶμα
λυπᾶται	λυπόταν	θά λυπᾶται
λυπούμαστε	λυπόμαστε	θά λυπούμαστε
λυπάστε	λυπόσαστε	θά λυπάστε
λυποῦνται	λυπόνταν, λυποῦνταν	θά λυποῦνται

Μέλλοντας στιγμιαίος: θά λυπηθῶ, (-θεῖς, -θεῖ, -θοῦμε, -θεῖτε, -θοῦν).

Ἀόριστος: λυπήθηκα, λυπήθηκες, λυπήθηκε κτλ.

Παρακείμενος: ἔχω λυπηθεῖ, ἔχεις λυπηθεῖ κτλ.

Ἵπερσυντέλικος: εἶχα λυπηθεῖ, εἶχες λυπηθεῖ κτλ.

Μέλλοντας συντελεσμένος: θά ἔχω λυπηθεῖ, θά ἔχεις λυπηθεῖ κτλ.

ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ

ΠΡΟΣΤΑΚΤΙΚΗ

<i>Ἐνεστώτας</i>	<i>Ἀόριστος</i>	<i>Ἐνεστώτας</i>
νά λυποῦμαι, νά λυπᾶμαι	νά λυπηθῶ	(δέν ἔχει)
νά λυπᾶσαι	νά λυπηθεῖς	
νά λυπᾶται	νά λυπηθεῖ κτλ.	<i>Ἀόριστος</i>
νά λυπούμαστε	<i>Παρακείμενος</i>	λυπήσου
νά λυπάστε	νά ἔχω λυπηθεῖ	λυπηθεῖτε
νά λυποῦνται	νά ἔχεις λυπηθεῖ κτλ.	

ΜΕΤΟΧΗ. Παρακείμενος: λυπημένος, λυπημένη, λυπημένο.

ΑΠΑΡ. Ἄοριστου: λυπηθεῖ.

Ἔοπως τό λυποῦμαι κλίνονται τά ρήματα: θυμοῦμαι, κοιμοῦμαι, φοβοῦμαι.

ΑΣΚΗΣΗ 101.— Γράψε σέ ὄλους τοὺς χρόνους τῆς παθητικῆς φωνῆς τῆ φράση. *Θυμᾶσαι μέ νοσταλγία τά περασμένα.*

ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΟΝΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ

- 1) ἀγαπῶ ἀργεῖς νά δεθῶ νά δεθεῖ
τιμῶ ἀργεῖ νά δεθεῖς νά δεθοῦν

Σέ ὄλα τά ρήματα (α' καί β' συζυγίας) ἡ μακρόχρονη λήγουσα, ἅμα τονίζεται, παίρνει *περισπωμένη*.

- 2) ἀγαπᾶς μελετᾶς, ἀγαπᾷ, μελετᾷ

Τό α στή λήγουσα τῶν ρημάτων, ἅμα τονίζεται, παίρνει *περισπωμένη*.

- 3) ἀγαποῦσα, μελετοῦσα, ἦρθα, ἦρθαν

Τό α στή λήγουσα τῆς ὀριστικῆς, ἅμα δέν τονίζεται, εἶναι *βραχύχρονο*.

- 4) πῆδα, ρῶτα, κοίτα

Τό α στή λήγουσα τῆς προστακτικῆς εἶναι *μακρόχρονο*.

- 5) Μέ ὄξειά Μέ *περισπωμένη*

βάλε, πάρε, κρίνε θυμοῦμαι (καί θυμᾶμαι), θυμᾶσαι,
δίνε, λύνε, λύσε, λύστε θυμᾶται, πᾶμε, πᾶτε, πᾶνε
γελάστε, θυμάστε -ἐλάτε, πηδάτε.

Τό α, ι, υ στήν παραλήγουσα τῶν ρημάτων εἶναι *βραχύχρονο*.

Οί καταλήξεις ὅμως -*ᾶμαι*, -*ᾶσαι*, -*ᾶται*, τοῦ ἐνικοῦ καί -*ᾶμε*, -*ᾶτε*, -*ᾶνε* τοῦ πληθυντικοῦ παίρνουν *περισπωμένη*.

ΑΣΚΗΣΗ 102.— **Φράσεις γιά ὀρθογραφία:** "Ὅποιος τολμᾷ νικά. — Ὁ τζίτζικας ζητεῖ βοήθεια ἀπό τό μυρμήγκι καί λέει: «Ὁλο τό καλοκαίρι τραγουδοῦσα. Τώρα πεινώ». Καί τό μυρμήγκι ἀπαντᾷ: «Τραγουδοῦσες; Χοροπήδα λοιπόν τώρα». — Ἦρθα νά δροσιστῶ στήν παραλία. — Κι ἐσύ ἦρθες νά δροσιστεῖς. — Ἄν προτιμᾶτε, περάστε ἀπ' ἐδῶ.

ΑΚΛΙΤΕΣ ΛΕΞΕΙΣ

Ἐπιρρήματα

- 1) *Ποῦ* εἶσαι; — *Εἶμαι ἐδῶ* (φανερώνεται ὁ τόπος).
- 2) *Πότε* ἦρθες; — *Ἦρθα σήμερα* (φανερώνεται ὁ χρόνος).
- 3) *Πῶς* πέρασες; — *Πέρασα εὐχάριστα* (φανερώνεται ὁ *τρόπος*).
- 4) *Πόσο* ἄργησες; — *Ἄργησα πολύ* (φανερώνεται τό *ποσόν*).
- 5) *Θέλεις* νά γράψεις; — *Ναί, βέβαια*. — *Ὁχι* (φανερώνεται *βεβαίωση ἢ ἄρνηση*).

Στά παραπάνω παραδείγματα βλέπουμε ὅτι οἱ **ἄκλιτες λέξεις ἐδῶ, σήμερα, εὐχάριστα, πολύ, ναί, βέβαια, ὄχι** φανερώνουν τόπο, χρόνο, τρόπο, ποσό, βεβαίωση ἢ ἄρνηση. Τέτοιες ἄκλιτες λέξεις συνοδεύουν κυρίως τά ρήματα καί γι' αὐτό λέγονται **ἐπιρρήματα**.

Τά ἐπιρρήματα κατά τή σημασία πού ἔχουν εἶναι πέντε εἰδῶν:

- 1) **Τοπικά:** *ποῦ; ἐδῶ, ἐκεῖ, (ἐ)πάνω, κάτω, ἀριστερά, δεξιά, ψηλά, χαμηλά, μακριά, κοντά, ἀπέναντι, ἐμπρός, πίσω, μέσα, ἔξω* κτλ.

2) **Χρονικά**: πότε; τώρα, πρίν, ἔπειτα, χτές, προχτές, σήμερα, αὔριο, μεθαύριο, πέρσι, ἐφέτος, πρῶτα, ὕστερα, ἀμέσως, πάλι κτλ.

3) **Τροπικά**: πῶς; ἔτσι, ἀλλιῶς, ὅπως, καθώς, καλά, ἄσχημα, κακά, εὐχάριστα, ὠραῖα, περίφημα, φρόνιμα, ἤσυχα κτλ.

4) **Ποσοτικά**: πόσο; τόσο, κάμποσο, ἀρκετά, πολύ, λίγο, λιγάκι, καθόλου, διόλου, ὀλωσδιόλου, ὀλότερα, περίπου, σχεδόν κτλ.

5) **Βεβαιωτικά**: ναί, βέβαια (καί: βεβαίως), βεβαιότατα, μάλιστα, σωστά, ἀλήθεια κτλ.

6) **Ἀρνητικά**: ὄχι, δέν, μή (καί: μήν).

Ὁρθογραφία τῶν ἐπιρρημάτων

1) πού; πῶς; παντοῦ, ἐδῶ, ἐκεῖ, ἀλλιῶς, εὐτυχῶς.

Ἡ μακρόχρονη λήγουσα στά ἐπιρρήματα, ἅμα τονίζεται, παίρνει *περισπωμένη*.

2) μίλησες *ὠραῖα*, ἔγραψε *σπουδαῖα*, πρῶτα ν' ἀκούς.

Τό *α* στό τέλος τῶν ἐπιρρημάτων εἶναι *βραχύχρονο*.

3) πῶς; ἀμέσως, ἀλλιῶς, βεβαίως, εὐτυχῶς.

Τό *-ως* στό τέλος τῶν ἐπιρρημάτων γράφεται μέ *ω*.

ΑΣΚΗΣΗ 103.— Νά βρεῖς ποιά ἐπιρρήματα εἶναι στίς παρακάτω φράσεις καί νά ἀναγνωρίσεις τό εἶδος τους.

Ὁ Θεός εἶναι παντοῦ. — Χτές ἦρθε ὁ ἀδερφός μου, πού ἔλειπε σχεδόν τρία χρόνια. — Ὁ πατέρας εἶναι ἐπάνω. — Σήμερα πάλι θά διαβάσουμε πολύ. — Δέ γράφεις ἄσχημα. — Πρόσεχε καί θά μπορέσεις νά γράφεις περίφημα. — Μέσα εἶναι ζέστη. — Πέρσι τό χειμῶνα χιόνισε ἀρκετά. — Ναί, τό θυμοῦμαι. — Ἐφέτος θά χιονίσει. — Ὅχι, γιατί εἶναι βροχερός καιρός.

Προθέσεις

Γράφω μέ τό μολύβι. — Φεύγω από τό σχολεῖο καί πηγαίνω πρός τό σπίτι.

Σ' αὐτά τά παραδείγματα ἔχουμε τίς ἄκλιτες λέξεις: μέ, από, πρός, πού συνοδεύουν ὀνόματα. Οἱ ἄκλιτες λέξεις πού μπαίνουν κυρίως ἔμπρός ἀπό ὀνόματα λέγονται **προθέσεις** καί φανεράνουν τόπο, χρόνο, τρόπο, ποσό, αἰτία κτλ.

Οἱ προθέσεις εἶναι:

μέ, σέ, γιά, ὡς, πρός (μονοσύλλαβες),
κατά, μετά, παρά, ἀντί(ς), από, χωρίς, δίχως (δισύλλαβες), ἴσαμε (τρिसύλλαβη).

Παρατηρήσεις

1) Ἡ πρόθεση *σέ* ἐνώνεται μαζί μέ τά ἄρθρα πού ἀρχίζουν ἀπό *τ*: *στοῦ, τῆς, τόν* κτλ. (ὅπως εἶδαμε στό κεφάλαιο γιά τά ἄρθρα).

2) Οἱ προθέσεις *μέ, σέ, γιά, κατά, από* μπροστά ἀπό φωνήεν συχνά χάνουν τό τελικό τους φωνήεν, δηλαδή παθαίνουν ἐκθλιψη: *μ' αὐτό, σ' ἐκεῖνο, γι' αὐτό, κατ' αὐτοῦ, ἀπ' ἐδῶ*.

3) Ἡ πρόθεση *ἀπό* συχνά χάνει τό τελικό *ο* ἔμπρός καί ἀπό τά ἄρθρα πού ἀρχίζουν ἀπό *τ*: *ἀπ' τό σπίτι*.

ΑΣΚΗΣΗ 104.— Νά βρεῖς ποιές προθέσεις εἶναι στίς παρακάτω φράσεις: *Σέ λίγο θά φτάσουμε.* — *Μ' αὐτό τό μολύβι γράφω καλά.* — *Πήγαινε πρός τό δρόμο.* — *Ἀγόρασα ἕνα βιβλίο γιά τόν ἀδερφό μου.* — *Θά ἔρθω ὡς τό σχολεῖο.* — *Κατά τό Μαστρογιάννη καί τά κοπέλια του.* — *Ἐφυγε ἀπό τό σπίτι, χωρίς νά μιλήσει.* — *Κατά τίς πέντε παρά τέταρτο μετά τό μεσημέρι θά ἔρθω.* — *Θά γράψω ἴσαμ' ἐδῶ.*

Σύνδεσμοι

1) Ἡ μητέρα καί τό παιδί.

Ἐδῶ ἡ ἄκλιτη λέξι καί συνδέει (δηλαδή ἐνώνει) δύο λέξεις.

2) Ἐγώ εἶμαι ἐδῶ καί περιμένω τόν ἀδερφό μου.

Ἐδῶ ἡ ἄκλιτη λέξι καί συνδέει δύο προτάσεις.

3) Ἐγώ ἦρθα ἀλλά δέ σέ βρήκα.

Ἐδῶ ἡ ἄκλιτη λέξι ἀλλά συνδέει δύο προτάσεις.

Οἱ ἄκλιτες λέξεις πού συνδέουν λέξεις μέ λέξεις ἢ προτάσεις μέ προτάσεις λέγονται *σύνδεσμοι*.

Οἱ πιά συχνοί σύνδεσμοι εἶναι:

καί, οὔτε, μήτε, ἤ, μά, ἀλλά, ἐνῶ, λοιπόν, ὥστε, ἐπειδή, γιατί, ὅταν, ἀφοῦ, ἅμα, πρίν, ὅποτε, ἄν, νά, γιά, νά κτλ.

Παρατήρηση

Ὁ σύνδεσμος καί ἐμπρός ἀπό φωνήεντα γίνεται *κι* καί γράφεται χωρίς ἀπόστροφο: *κι ἄλλος, κι ὅμως, κι αὐτός, κι ἐγώ*.

ΑΣΚΗΣΗ 105.— Νά βρεῖς ἀπό τό ἀναγνωστικό σου 10 παραδείγματα, ὅπου νά ὑπάρχουν σύνδεσμοι.

ΑΣΚΗΣΗ 106.— Νά βρεῖς ποιοί σύνδεσμοι εἶναι στίς παρακάτω φράσεις: "Ἄν θέλεις, ἔλα κι ἐσύ. — Βιάζομαι, γιατί ἄργησα. — "Ἐλα, ὅποτε θέλεις, γιά νά διαβάσουμε μαζί. — "Ὅταν ἔφυγες, ἦρθε ὁ ἀδερφός μου. — Θά γράψω, πρίν νυχτώσει. — Θά ἔρθω, εἴτε θέλεις εἴτε δέ θέλεις. — "Ἄς ἔρθει αὐτός κι ἐκεῖνος. — "Ἄς ἔρθει αὐτός ἢ ἐκεῖνος. — Θέλω, μά δέν μπορῶ. — Δέ θέλω, οὔτε μπορῶ.

Ἐπιφωνήματα

Μπράβο, παιδί μου! Εὐγε!

"*Α, τί κακό εἶναι αὐτό! "Αχ, πῶς πονῶ!*

Οί ἄκλιτες λέξεις *μπράβο!* *εὐγε!* *ζήτω!* *ἄ!* *ἄχ!* *ὦ,* *ἔ,* *ἀλί-*
μονο, *ποπό,* *ἄλτ!* φανερώνουν χαρά, λύπη, πόνο κτλ.

Τέτοιες λέξεις λέγονται ἐπιφωνήματα.

ΑΣΚΗΣΗ 107.— Νά βρεῖς ἀπό τό ἀναγνωστικό σου 5 παρα-
δείγματα, ὅπου νά ὑπάρχουν ἐπιφωνήματα.

Ἑρωτήσεις

1) Τί λέγονται *ἐπιρρήματα*; Πόσων εἰδῶν ἐπιρρήματα ἔχουμε; — Τί
λέγονται *προθέσεις*; — 3) Τί λέγονται *σύνδεσμοι*; — 4) Τί λέγονται *ἐπιφωνή-*
ματα;

ΤΑ ΔΕΚΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

- 1) ὁ ἦ, τό (*ἄρθρα*),
- 2) ἄνθρωπος, γυναίκα, παιδί (*οὐσιαστικά*),
- 3) καλός, κακός, βαθύς, πλατύς, (*ἐπίθετα*),
- 4) ἐγώ, ἐσύ, αὐτός (*ἀντωνυμίες*),
- 5) δίνω, γράφω, ἀγαπῶ (*ρῆματα*),
- 6) δένοντας, πηδώντας, δεμένος (*μετοχές*),
- 7) ἐδῶ, ἐκεῖ, αὐριο (*ἐπιρρήματα*),
- 8) πρὸς, ἀπό, μετὰ (*προθέσεις*),
- 9) καί, ἀλλά, ἐπειδή, ἄν (*σύνδεσμοι*),
- 10) εὐγε! ἀλίμονο! (*ἐπιφωνήματα*).

“Ὅλες οἱ λέξεις χωρίζονται σέ δέκα εἶδη, πού λέγονται **μέρη**
τοῦ λόγου: 1) *ἄρθρο*, 2) *οὐσιαστικό*, 3) *ἐπίθετο*, 4) *ἀντωνυμία*,
5) *ρῆμα*, 6) *μετοχή*, 7) *ἐπίρρημα*, 8) *πρόθεση*, 9) *σύνδεσμος* καί
10) *ἐπιφωνήματα*.

Ἀπό τά 10 αὐτά μέρη τοῦ λόγου τά ἕξι πρῶτα εἶναι **κλιτά** (τό
ἄρθρο, τό *οὐσιαστικό*, τό *ἐπίθετο*, ἡ *ἀντωνυμία*, τό *ρῆμα* καί ἡ
μετοχή). Τά τέσσερα τελευταῖα εἶναι **ἄκλιτα** (τό *ἐπίρρημα*, ἡ
πρόθεση, ὁ *σύνδεσμος* καί τό *ἐπιφώνημα*).

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

Παράγωγες λέξεις

μικρός - μικρούλης
δύναμη - δυναμώνω

βάρκα - βαρκάρης
χτέες - χτεσινός

“Όπως βλέπουμε σ’ αυτά τά παραδείγματα, ή λέξη *μικρούλης* γίνεται από τή λέξη *μικρός*. Έτσι καί οί λέξεις *δυναμώνω*, *βαρκάρης*, *χτεσινός*, γίνονται από τίς λέξεις *δύναμη*, *βάρκα*, *χτέες*. Δηλαδή βλέπουμε ότι πολλές λέξεις γίνονται (παράγονται) από άλλες.

Οί λέξεις πού παράγονται από άλλες λέγονται **παράγωγες**.

Ύποκοριστικά

-άκι
δέντρο - δεντράκι
άρνι - αρνάκι
παιδί - παιδάκι

-ίτσα
βελόνα - βελονίτσα
κλωστή - κλωστήτσα
Έλένη - Έλενίτσα

-άκος καί -άκης
μαθητής - μαθητάκος
δρόμος - δρομάκος
Γιάννης - Γιαννάκης

-ούλης
μικρός - μικρούλης
άδερφός - άδερφούλης

-ούλα
άδελφή - άδερφούλα
βρύση - βρυσούλα

-ούλι καί -ούλικο
κρυφτό - κρυφτούλι
μικρό - μικρούλικο

Στά παραπάνω παραδείγματα βλέπουμε ότι από τή λέξη *δέντρο* γίνεται ή λέξη *δεντράκι*, πού σημαίνει μικρό δέντρο. Έπίσης από τή λέξη *Έλένη* γίνεται ή λέξη *Έλενίτσα*, πού τή λέμε χαϊδευτικά.

Τέτοιες παράγωγες λέξεις πού φανερώνουν κάτι μικρό ή πού τίς λέμε χαϊδευτικά λέγονται **ύποκοριστικά**.

“Όπως βλέπουμε, τά ύποκοριστικά σχηματίζονται μέ τίς καταλήξεις: -άκι, -ίτσα, -άκος, -άκης, -ούλης, -ούλα, -ούλι, -ούλικο κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 108.— Νά βρεῖς ποιά ὑποκοριστικά μποροῦν νά σχηματιστοῦν ἀπό τίς λέξεις: σκύλος, γάτα, ἄνθρωπος, νησί, ποτάμι, κυπαρίσσι, τραπέζι, καρέκλα, σπίτι, παππούς, πατέρας, παράθυρο, πένα, μάνα, νύφη, σακί, Γιώργος, Μιχάλης, Παῦλος, Μαριγώ, Ἄννα.

ΑΣΚΗΣΗ 109.— Σχημάτισε 10 ὑποκοριστικά μέ διάφορες καταλήξεις.

Μεγεθυντικά

-α	-αρος	-άρα
βαρέλι - βαρέλα	μύτη - μύταρος	τρόμος - τρομάρα
κεφάλι - κεφάλα	παιδί - παίδαρος	φωνή - φωνάρα
κουτάλι - κουτάλα	σκύλος - σκύλαρος	πόδι - ποδάρα

Ἐκ τῆς λέξης *βαρέλι* γίνεται ἡ λέξη *βαρέλα*, πού φανερώνει κάτι μεγάλο. Ἐτσι ἀπό τή λέξη *μύτη* γίνεται *μύταρος* καί ἀπό τή λέξη *τρόμος* γίνεται *τρομάρα* κτλ.

Τέτοιες παράγωγες λέξεις, πού φανερώνουν κάτι μεγάλο, λέγονται **μεγεθυντικά**.

Τά μεγαθυντικά σχηματίζονται μέ τίς καταλήξεις *-α*, *-αρος*, *-άρα* κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 110.— Νά βρεῖς ποιά μεγαθυντικά μποροῦν νά σχηματιστοῦν ἀπό τίς λέξεις: σπίτι, στόμα, κορίτσι, μολύβι, γάτος, ἀρκούδα, μάτι, δόντι.

Σύνθετες λέξεις

αὐγό	+ λεμόνι	= αὐγολέμονο
άλατι	+ πιπέρι	= ἀλατοπίπερο
ξινός	+ γλυκός	= ξινόγλυκος
σιγά	+ τραγουδῶ	= σιγοτραγουδῶ

Ἡ λέξη *αὐγολέμονο* γίνεται ἀπό δύο λέξεις μαζί, ἀπό τίς λέξεις *αὐγό* καί *λεμόνι*. Ἐτσι καί ἡ λέξη *ἀλατοπίπερο* γίνεται ἀπό τήν ἔνωση τῶν λέξεων *άλατι* καί *πιπέρι*. Ἡ λέξη *ξινόγλυκος*

γίνεται από τήν ἔνωση τῶν λέξεων *ξινός* καί *γλυκός*. Καί ἡ λέξις *σιγοτραγουδῶ* γίνεται ἀπό τήν ἔνωση τῶν λέξεων, *σιγά* καί *τραγουδῶ*.

Τέτοιες λέξεις, πού γίνονται ἀπό τήν ἔνωση δύο λέξεων, λέγονται **σύνθετες**.

Ἡ ἑλληνική γλῶσσα ἔχει πολλές σύνθετες λέξεις. λ.χ. *λυκόσκυλο*, *πρασινοκίτρινος*, *γιδοπρόβατα*, *γυναικόπαιδα*, *ἀνεβοκατεβαίνω*, *ἀνοιγοκλείνω*, *βορειοανατολικά*, *ἡλιοβασίλεμα*, *καραβοκύρης*, *κλειδαρότρυπα*, *ἀετοφωλιά*, *μαυροπίνακας*, *φτωχόπαιδο*, *σιγοπερπατῶ*, *συχνορωτῶ*, *ἀντίλαλος*, *καλόκαρδος*, *γαλανομάτης*, *μεγαλοδύναμος*, *καλότυχος*, *καντηλανάφτης*, *ζαχαροπλάστης*, *χορτοφάγος* κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 111.— Νά βρεῖς ἀπό ποιές λέξεις γίνονται οἱ παραπάνω σύνθετες.

ΑΣΚΗΣΗ 112.— Νά σχηματίσεις σύνθετες λέξεις μέ τίς ἀκόλουθες: *ἄκρη* + *πόλη*, *τρέμω* + *σβήνω*, *ἀργά* + *διαβαίνω*, *ψάρι* + *βάρκα*, *κατά* + *καθαρός*, *ἄσπρος* + *γαλανός*, *μαῦρος* + *πίνακας*, *σπίτι* + *νοικοκυρά*, *κόκκινο* + *χῶμα*, *καλό* + *παιδί*, *ἄνεμος* + *σκάλα*, *βόρειος* + *δυτικός*.

Λέξεις συγγενικές — Οἰκογένειες λέξεων

Ἀπό τή λέξις *θάλασσα* γίνονται πολλές παράγωγες καί πολλές σύνθετες λέξεις. λ.χ.

α) **παράγωγες:** *θαλασσινός*, *θαλάσσωμα*, *θαλασσώνω*, *θαλασσίας* κτλ.

β) **σύνθετες:** *θαλασσόβραχος*, *θαλασσόνερο*, *θαλασσόλυκος*, *θαλασσοπνήγομαι*, *θαλασσοπούλι*, *θαλασσοπόρος*, *θαλασσοταραχή*, *ἀκροθαλασσιά*, *λιμνοθάλασσα*, *φουσκοθαλασσιά* κτλ.

Ἄλλες οἱ παράγωγες καί οἱ σύνθετες λέξεις πού γίνονται ἀπό μιά λέξις λέγονται **συγγενικές**.

Οί συγγενικές λέξεις σχηματίζουν όλες μαζί μία **οικογένεια λέξεων**.

Έτσι και από τή λέξη *ψηλός* σχηματίζεται ή οικογένεια τῶν λέξεων: *ψηλός, ψηλά, ψηλούτσικος, ψηλώνω, ψήλωμα - ψηλόκορμος, ψηλόλιγνος* κτλ.

Από τή λέξη **δέντρο**: *δεντράκι, δεντρί, δενδροκόμος, δενδροκομία, δεντρόκηπος, άγριόδεντρο, παλιόδεντρο, δεντροστοιχία, δεντρόφυτος* κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 113.— Σχημάτισε οικογένειες λέξεων από τίς ακόλουθες: *άλογο, τραπέζι, στρατός, σκάλα, γλυκός, κίτρινος, σπίτι, νερό*.

Έρωτήσεις

1) Ποιές λέξεις λέγονται *παράγωγες*; — 2) Ποιές λέγονται *υποκοριστικά*; Ποιές καταλήξεις παίρνουν τά υποκοριστικά; — 3) Ποιές λέξεις λέγονται *μεγεθυντικά*; Ποιές καταλήξεις παίρνουν τά μεγεθυντικά; — 4) Ποιές λέξεις λέγονται *σύνθετες*; — 5) Ποιές λέξεις λέγονται *συγγενικές* και τί λέγεται *οικογένεια λέξεων*;

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

1. Λέξεις συνώνυμες

δρόμος, λεωφόρος, στενό, μονοπάτι.

Οί λέξεις αυτές είναι διαφορετικές μεταξύ τους, έχουν όμως περίπου τήν ίδια σημασία. Τέτοιες λέξεις λέγονται **συνώνυμες**.

Όπως βλέπουμε, οί συνώνυμες λέξεις δέν έχουν *άκριβώς* τήν ίδια σημασία, αλλά μόνο *περίπου*. Δηλαδή έχουν κάποια μικρή διαφορά ή μία από τήν άλλη. Έτσι λ.χ. ή λέξη *δρόμος* λέγεται γενικά για κάθε είδους δρόμο. — *Λεωφόρος* είναι δρόμος πλατύς. — *Στενό* είναι ό στενός δρόμος του χωριού. — *Μονοπάτι* είναι πολύ στενός δρόμος προπάντων στό βουνό.

Ἔτσι ἐπίσης συνώνυμες εἶναι καί οἱ λέξεις: *ραβδί, ματσούκα, βέργα, βίτσα, μπαστούνι, μαγκούρα, γκλίτσα*. Κι αὐτές εἶναι λέξεις διαφορετικές μέ τήν ἴδια περίπου σημασία.

Συνώνυμες εἶναι καί οἱ λέξεις: *μασῶ, καταπίνω, ροκανίζω, τρώω, χάρτω* κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 114.— Νά βρεῖς μερικές συνώνυμες λέξεις πού ἔχει ἡ καθεμίᾳ ἀπό τίς ἀκόλουθες: *παράξενος, λάμπω, χαραμάδα, μιλιῶ*.

ΑΣΚΗΣΗ 115.— Νά σχηματίσεις μικρές φράσεις, ὅπου νά ὑπάρχουν οἱ ἀκόλουθες συνώνυμες λέξεις: *παλάτι, μέγαρο, σπίτι, καλύβα*.

(Στήν κάθε φράση νά ταιριάζει μιᾶ συνώνυμη λέξη ἀπ' αὐτές).

2. Λέξεις ὁμώνυμες ἢ ὁμόηχες

Ἐκεῖνος πού δέν εἶναι ψηλός, λέγεται *κοντός* (ἐπίθετο).

Ἄλλά καί ἓνα μακρύ ξύλο, πού τό χρησιμοποιοῦν στή γυμναστική, λέγεται *κοντός* (οὐσιαστικό).

Ἔτσι ἔχουμε δύο λέξεις μέ τήν ἴδια προφορά: *κοντός* ἢ μία — *κοντός* καί ἡ ἄλλη. Ἄλλά οἱ δύο αὐτές λέξεις ἔχουν διαφορετική σημασία. Ἐπίσης ἡ λέξη *κόρη* σημαίνει τή θυγατέρα, τό κορίτσι. Ἄλλά καί ἡ χάντρα τοῦ ματιοῦ λέγεται *κόρη*. Τέτοιες λέξεις πού ἔχουν τήν ἴδια ἀκριβῶς προφορά, ἀλλά διαφορετική σημασία, λέγονται *ὁμώνυμες ἢ ὁμόηχες*.

Πολλές φόρες οἱ *ὁμώνυμες* λέξεις γράφονται μέ διαφορετική ὀρθογραφία (ἔχουν ὅμως πάντοτε τήν ἴδια προφορά):

κλείνω τήν πόρτα — *κλίνω* ἓνα ὄνομα.

ψηλό βουνό — *ψιλό* ὕφασμα.

δανεικά χρήματα — *δανικό* τυρί (ἀπό τή Δανία).

τό *κλίμα* ἑνός τόπου — τό *κλήμα* πού κάνει τά σταφύλια.

ὁ τόνος τῶν λέξεων — ὁ τόνος (τό βάρος).

ἡ *λίρα* (τό νόμισμα) — ἡ *λύρα* (τό μουσικό ὄργανο) κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 116.— Σχημάτισε φράσεις μέ τις παρακάτω ὁμόηχες λέξεις: *τό σκοινί* - *ἡ σκηνή*, *ὁ τοῖχος* (τοῦ σπιτιοῦ) - *τό τεῖχος* (τῆς πόλης), *ἡ πάλη* (τό ἀγώνισμα) - *πάλι* (= ξανά), *αὐτή* (ἀντωνυμία) — *αὐτί-τά ρόδα* - *ἡ ρόδα*.

3. Λέξεις ἀντίθετες

μέρα-νύχτα, *καλός-κακός*, *ἄσπρος-μαῦρος*, *ἀργά-γρήγορα*, *μακρὺς- κοντός*, *γελῶ-κλαίω*, *μπαίνω-βγαίνω*.

Ἡ λέξη *μέρα* ἔχει σημασία ἀντίθετη ἀπὸ τῆ λέξη *νύχτα*.

Καί ἡ λέξη *καλός* ἔχει ἀντίθετη σημασία ἀπὸ τῆ λέξη *κακός*. Τέτοιες λέξεις πού ἔχουν μεταξύ τους ἀντίθετη σημασία λέγονται **ἀντίθετες**.

Ἀντίθετες εἶναι καί οἱ λέξεις: *ψηλός* - *χαμηλός*, *ἐπάνω* - *κάτω*, *μέσα* - *ἔξω*, *ἔρχομαι* - *φεύγω*, *ναί* - *ὄχι* κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 117.— Νά βρεῖς τις ἀντίθετες ἀπὸ τις παρακάτω λέξεις: *καθαρός*, *πολύ*, *ἀληθινός*, *ἀνήφορος*, *ἀνάβω*, *ἄδειος*, *πλούσιος*, *εἰρήνη*, *ἐμπρός*, *φτηνά*, *κρυφά*, *ἀρχή*, *φῶς*.

ΑΣΚΗΣΗ 118.— Νά συμπληρώσεις τις ἀκόλουθες παροιμίες βά-ζοντας στή θέση τῆς παύλας μιά λέξη ἀντίθετη ἀπὸ κάποια προηγού-μενη: "Οποῖος γυρεῦει τά πολλά χάνει καί τά —. Ἦρθαν τ' ἄγρια νά διώξουν τά —. Τά ἴσπια λεμόνια σαπίζουν καί τά —. Τό στραβό ξύλο δέ γίνεται —. Δούλευε στά νιάτα σου, γιά νά ἔχεις στά —.

Ἐρωτήσεις

1) Ποιές λέξεις λέγονται *συνώνυμες*; 2) Ποιές λέγονται *ὁμώνυμες* ἢ *ὁμόηχες*; 3) Ποιές λέξεις λέγονται *ἀντίθετες*;

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ Α'

ΦΩΝΗΤΙΚΟ

	Σελ.
Προτάσεις, λέξεις, φθόγγοι, γράμματα	5
Φωνήεντα και σύμφωνα	9
Δίψηφα φωνήεντα, δίψηφα σύμφωνα, δίφθογγοι	11
Συλλαβές, συλλαβισμός	17
Τόνοι και πνεύματα	21
Όρθογραφικά σημεία (σημεία της στίξης)	25
Λέξεις κλιτές και άκλιτες. Θέμα, κατάληξη, χαρακτήρας	28

ΜΕΡΟΣ Β'

ΤΥΠΙΚΟ

Ουσιαστικά. Είδη ουσιαστικῶν	30
Γένη, ἀριθμοὶ καὶ πτώσεις οὐσιαστικῶν	32
Τὰ ἄρθρα. Ἡ κλίση τῶν ἄρθρων	35
Ἡ κλίση τῶν οὐσιαστικῶν	39
Κανόνες τονισμοῦ τῶν οὐσιαστικῶν	41
Κλίση τῶν ἀρσενικῶν	43
Α. Ἴσοσύλλαβα	43
Β. Ἄνισοσύλλαβα	47
Ἡ ὀρθογραφία τῶν ἀρσενικῶν	49
Κλίση τῶν θηλυκῶν	50
Α. Ἴσοσύλλαβα	50
Β. Ἄνισοσύλλαβα	53
Γενικὲς παρατηρήσεις στὰ θηλυκά	54
Ἡ ὀρθογραφία τῶν θηλυκῶν	55
Κλίση τῶν οὐδετέρων	56
Α. Ἴσοσύλλαβα	56
Β. Ἄνισοσύλλαβα	58
Όρθογραφία τῶν οὐδετέρων	60
Ἐπίθετα. Γένη τῶν Ἐπιθέτων	61
Ἡ κλίση τῶν ἐπιθέτων	62
Ἀνώμαλα ἐπίθετα	66
Όρθογραφία τῶν ἐπιθέτων	68
Τὰ παραθετικά τῶν ἐπιθέτων	70

Ἀριθμητικά ἐπίθετα	74
Πίνακας ἀριθμητικῶν	76
Ἀντωνυμίες	78
Ρήματα. Φωνές, ἀριθμοί, πρόσωπα, ἐγκλίσεις	87
Οἱ χρόνοι τοῦ ρήματος	92
Σχηματισμός τῶν χρόνων τοῦ ρήματος	96
Κλίση τῶν βοηθητικῶν ρημάτων	100
Ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας	101
1. Ἐνεργητική φωνή	101
Παρατηρήσεις στήν ἐνεργητική φωνή	102
2. Παθητική φωνή	105
Παρατηρήσεις στήν παθητική φωνή	106
Ὀρθογραφία τῶν ρημάτων	111
Δεύτερη συζυγία 1. Ἐνεργητική φωνή α) τό ρῆμα: ἀγαπῶ	113
β) Τό ρῆμα: λαλῶ	114
2. Παθητική φωνή: α) τό ρῆμα: ἀγαπιέμαι	115
β) Τό ρῆμα: λυπούμαι	116
Κανόνες τονισμοῦ τῶν ρημάτων	117
Ἀκλιτές λέξεις	118
Τά δέκα μέρη τοῦ λόγου	122

ΜΕΡΟΣ Γ'

ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟ

Παραγωγή καί σύνθεση τῶν λέξεων	123
Ἡ σημασία τῶν λέξεων	126

ΕΞΩΦΥΛΛΟ ΓΕΩΡΓΙΑΣ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ανάπτυξη της Γλώσσας	14
Πίνακας αντιστοιχίας	15
Απομνημόνευση	16
Σύστημα Συναρτησιακής Γραμματικής (Συναρτησιακή Γραμματική)	17
Οι ρήματα της Συναρτησιακής Γραμματικής	18
Επισημάνσεις των Γενικών του Ρήματος	19
Αόριστος του Ρήματος	20
Παθητικός Αόριστος	21
1. Παθητικός Αόριστος	22
2. Παθητικός Αόριστος	23
Παθητικός Αόριστος	24
Επίσημοι Απομνημονευτικοί	25
Αναγωγή των ρημάτων της Συναρτησιακής Γραμματικής	26
Α) Το ρήμα «είναι»	27
1. Παθητικός Αόριστος	28
Β) Το ρήμα «έχω»	29
Αναγωγή των ρημάτων της Συναρτησιακής Γραμματικής	30
Ανάπτυξη της Γλώσσας	31
Οι λέξεις στην πρόταση	32

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περιεχόμενα	33
Περιεχόμενα	34

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

0020555771

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

ΕΚΔΟΣΗ Ζ' 1981 (V) — ΑΝΤΙΤΥΠΑ 210.000 — ΣΥΜΒΑΣΗ 3597/6-5-81

ΕΚΤΥΠΩΣΗ — ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: ΧΑΡ. Ι. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ Α.Ε.

